

ת"פ 15760/01/11 - מדינת ישראל- המשרד להגנת הסביבה נגד סולל- בונה בע"מ, סולל בונה בנין ותשתית בע"מ, ח, ג, סמנטוב באיו

בית משפט השלום בתל אביב - יפו

ת"פ 15760-01-11 מדינת ישראל נ' סולל-בונה בע"מ ואח'
לפני כבוד השופט שמאי בקר

בעניין:	המאשימה	מדינת ישראל- המשרד להגנת הסביבה ע"י ב"כ עו"ד זיו אברמוביץ' משרד עו"ד לפידות, מלכיאר, אברמוביץ' ושות'
נגד	הנאשמים	1. סולל-בונה בע"מ 2. סולל בונה בנין ותשתית בע"מ 3. ח ג 4. סמנטוב באיו ע"י ב"כ עו"ד גיל דרור משרד עו"ד צבי לוינסון ושות'

הכרעת דין

אני מורה על זיכוי של הנאשם 4, סימנטוב באיו, מכל האישומים המיוחסים לו.

אני מורה על זיכויים של הנאשמת 1, מפעל סולל בונה, והנאשם 3 מעבירות לפי חוק רישוי עסקים, התשכ"ח - 1968, וחוק שמירת הניקיון, התשמ"ד - 1984, ומרשיע אותם בעבירות על פי חוק למניעת מפגעים, התשכ"א - 1961 ו/או חוק אוויר נקי, התשס"ח - 2008, לפי סעיפים 23-26 לכתב האישום המתוקן, ומזכה אותם מעבירות אלה בקשר לסעיף 19 (י) לכתב האישום המתוקן.

הגם שהלכה למעשה הנאשמת 1 והנאשמת 2 - חד הם, ראו בהמשך התייחסות לאבחנה מסוימת ביניהן (ובמיוחד - סעיף 24 להכרעת דין).

כתב האישום, תיקונו, ומענה הנאשמים

1. ביום 4.1.2011 הוגש כתב האישום נגד ארבעת הנאשמים, ובמסגרתו יוחס להם עבירות על פי חוק רישוי עסקים, תשכ"ח - 1968 (להלן: "חוק רישוי עסקים"), החוק למניעת מפגעים, תשכ"א - 1961 (להלן: "חוק למניעת מפגעים"), התקנות למניעת מפגעים (איכות אוויר) תשנ"ב - 1992 (להלן: "תקנות למניעת

מפגעים"), וחוק שמירת הניקיון, תשמ"ד - 1984 (להלן: "**חוק שמירת הניקיון**").

2. כך מתאר ומתפלג כתב האישום ביחס לארבעת הנאשמים:

הנאשמת 1 - שיכון ובינוי - סולל בונה תשתיות בע"מ. מדובר בחברה פרטית המאוגדת מיום 11.12.1958, העוסקת בתחום הבניין והתשתיות, לרבות ייצור והובלת בטון בתשעה מפעלי בטון ברחבי הארץ. עד שנת 2009, נקראה הנאשמת 1 בשם "סולל בונה בע"מ".

עולה מכתב האישום, כי הנאשמת 1 החזיקה בתקופה הרלוונטית לכתב האישום רישיון עסק מס' 135/83 (מס' תיק במשרד להגנת הסביבה: 20900/1), במסגרתו הותנו תנאים נוספים על ידי המשרד לאיכות הסביבה בימים 23.11.1995, 19.3.2001, 2.6.2010 (להלן: "**התנאים הנוספים**").

נאשמת 2 - שיכון ובינוי - סולל בונה (בניין ותשתיות) בע"מ. חברה ציבורית המאוגדת החל מיום 28.12.1984, **השולטת בנאשמת 1.** כמו כן, הנאשמת 1 מחזיקה במניה אחת ממניותיה של הנאשמת 2.

עולה מכתב האישום, כי קיימת זהות פרסונאלית בין המנהלים הרשומים של הנאשמות 1 ו 2, ושתייהן מתנהלות מאותו משרד רשום. עד תחילת שנת 2009, נקראה הנאשמת 2 בשם "סולל בונה בניין ותשתיות בע"מ".

על פי כתב האישום, הנאשמות 1 ו 2 הפעילו וניהלו, בתקופה הרלוונטית לכתב האישום, מפעל בטון ברחוב הקישון 35 בבני ברק, אודותיו נסוב כתב האישום, שם זירת הפשע, אליבא דהמאשימה (להלן: "**המפעל**").

נאשם 3 - ח' ג' . על פי כתב האישום שימש הנאשם, בתקופה הרלוונטית לכתב האישום, כ--- אצל הנאשמות 1 ו 2.

נאשם 4 - סימנטוב באיו. על פי כתב האישום, נאשם זה שימש, בתקופה הרלוונטית לכתב האישום, כמנהל המשק במפעל הבטון בבני ברק.

3. ביום 26.5.2011 הוגש לבית המשפט כתב אישום **מתוקן**. התיקון התמצה בהוספת סעיף עבירה בקשר לנאשמים 3-4, בכך שיוחס להם ביצוע עבירה על הוראת סעיף 64 לחוק אוויר נקי, תשס"ח - 2008 (להלן: "**חוק אוויר נקי**") בנוסף או במקום סעיף 11ג לחוק למניעת מפגעים.

4. על פי עובדות כתב האישום המתוקן, הנאשמים ניהלו את המפעל בניגוד לתנאי הרישיון שניתן להם, גרמו לזיהום חזק או בלתי סביר של האוויר, אשר הפריע או היה עשוי להפריע לאדם המצוי בקרבת מקום או

לעוברים ושבים, וכן לכלכו את רשות הרבים.

חלק מעובדות כתב האישום מגלמות הן הפרת תנאי רישיון העסק, והן גרימת זיהום אוויר או לכלוך, גם יחד.

5. להלן סקירה קצרה של עובדות כתב האישום המתוקן (אשר ייקרא להלן, למען הנוחות - "**כתב האישום**"), תוך פירוט ההפרות הרלוונטיות.

6. ביום 24.7.2006, נערך על ידי נציגי המשרד להגנת הסביבה סיור במפעל. זאת, לאחר שביום 19.7.2006 נשלח אל הנאשמים מכתב מאת המשרד לאיכות הסביבה, ובמסגרתו, בין היתר, דרישה לביצוע בדיקות אבק בחודשים יולי - אוגוסט - ספטמבר 2006, בהתאם לתנאי הרישיון המעודכנים משנת 1995.

בסיור זה, נתגלו הליקויים המפורטים להלן:

א. בכניסה המערבית למפעל לא קיימת תעלה המכוסה רשת ברזל, בניגוד לנדרש בסעיף 2.1.2 בתנאי רישיון העסק משנת 1995.

ב. המפעל מאחסן אגרגטים [1] מחוץ לשטח עליו הצהיר בתשריט שהוגש למשרד להגנת הסביבה על פי תנאי רישיון העסק, בניגוד לנדרש בסעיף 2.1.4 לתנאי רישיון העסק משנת 1995.

ג. לא כל שטח המפעל מצוי בטווח הרטבה על ידי ממטרות, בניגוד לנדרש בסעיף 2.1.5 לתנאי רישיון העסק משנת 1995.

ד. בתחום המפעל קיימות ארבע עמדות העמסת מערבלים פעילות אך בשתיים מהן (המערביות) לא מותקנת מערכת פילטר שקים למניעת פליטות אבק, בניגוד לנדרש בסעיף 2.1.8 לתנאי רישיון העסק.

ה. פריקה וטעינה של חומרי גלם מבוצעות גם מחוץ לשטח עליו הצהיר המפעל בתשריט שהוגש למשרד להגנת הסביבה על פי תנאי רישיון העסק, בניגוד לנדרש בסעיף 2.2 לתנאי רישיון העסק משנת 1995.

ו. ערמות אגרגטים רבות מצויות מחוץ לתאי אחסון, בניגוד לנדרש בסעיף 2.2.2 לתנאי רישיון העסק משנת 1995.

ז. לפחות עבור חלק מערמות האגרגטים, לא ננקטים כל צעדים למניעת פיזור האבק, בניגוד לנדרש בסעיף 2.2.2 בתנאי רישיון העסק משנת 1995.

ח. על חלק ממשטחי העבודה במפעל קיימת הצטברות שכבה עבה של חומר גלם (חול וכד') ואבק, ובניגוד לנדרש בסעיף 2.2.4 בתנאי רישיון העסק משנת 1995.

ט. המפעל עושה שימוש בחומר בעל גוון אדמדם שעל פי דברי נציגיו של המפעל משמש כתוסף לבטון. בסיור נמצא כי תשטיפים עם חומר זה נקווים על גבי משטחי המפעל באזור העבודה עם חומר זה. למרות דרישה בעת הסיור

- הנ"ל, לא התקבלו מסמכים המעידים על טיב החומר האמור, כל זאת - בניגוד לנדרש בסעיפים 3.1-3.2 בתנאי רישיון העסק משנת 1995.
- י. ביציאות מהמפעל (בשטח שאינו בבעלותו) מורבד על גבי הכבישים אבק רב, שמקורו במפעל, בניגוד לנדרש בסעיף 5.2 בתנאי רישיון העסק משנת 1995.
7. בגין הפרות אלה יוחסו לנאשמים עבירות על פי חוק רישוי עסקים, וחוק שמירה על ניקיון.
8. ממצאי בדיקות שנערכו בשכונת קריית הרצוג הסמוכה למפעל בימים 24.7.2006, 22.8.2006, 26.9.2006, הצביעו על רמות חריגות של חומר חלקיקי מרחף (TSP) שמקורו במפעל.
- כמו כן, ממצאי בדיקות שנערכו במפעל בימים 23.7.2006, 7.8.2006, 29.8.2006, 7.9.2006, 17.9.2006, 19.9.2006 הראו רמות חריגות של חומר חלקיקי מרחף (TSP) שמקורו במפעל.
9. בגין ממצאי הבדיקות, יוחסו לנאשמים עבירות על פי חוק מניעת מפגעים (וחוק אוויר נקי), לאורן של תקנות למניעת מפגעים (איכות אוויר).
10. על פי כתב האישום, אל הנאשמים נשלח מכתב ביום 31.12.2006 ובו דרישה להעביר למשרד להגנת הסביבה את תוצאות הבדיקות הסביבתיות לכלל חומר חלקיקי מרחף, בסביבת המפעל, בהתאם לתנאי רישיון העסק.
11. ביום 10.1.2007 התקיים סיור נוסף במפעל, ובו תועדו הליקויים הבאים:
- א. הפרות הזהות לסעיפים א' - ג', ה' - ז', י' כפי שנצפו בסיור מיום 24.7.2006.
- ב. סילו[2] אגרגטים מערבי אינו סגור למניעת פליטת אבק בעת מילויו, בניגוד לנדרש בסעיף 2.1.6 בתנאי רישיון העסק משנת 1995.
- ג. בעמדת המערבית של העמסת מערבלים לא מתוקנת מערכת פילטר שקים למניעת פליטת אבק, בניגוד לנדרש בסעיף 2.1.8 בתנאי רישיון העסק משנת 1996.
- ד. לא בוצעו או לא הועברו למשרד להגנת הסביבה דגימות אוויר בסמוך לגדר המפעל, בניגוד לנדרש בסעיף 2.2.3 בתנאי רישיון העסק משנת 1995.
- ה. על חלק ממשטחי העבודה במפעל קיימת הצטברות שכבה עבה של חומר גלם (חול וכד') ואבק, שחלקו באותה עת הופיע כבוץ, בניגוד לנדרש בסעיף 2.2.4 לתנאי רישיון העסק

משנת 1995.

12. בגין הפרות אלה שנתגלו בסיור, יוחסו לנאשמים עבירות על פי חוק רישוי עסקים, חוק למניעת מפגעים (חוק אוויר נקי ותקנות איכות האוויר), וחוק שמירה על ניקיון.
13. ביום 18.3.2007 נשלחו לנאשמים התראות לפי סעיף 14 לחוק רישוי עסקים, ולפי סעיף 11 לחוק למניעת מפגעים, וכן הם זומנו לשימוע במשרד להגנת הסביבה.
14. על פי כתב האישום, ביום 22.4.2007, קוים שימוע לנאשמים במשרד להגנת הסביבה. על פי סיכום השימוע מיום 1.5.2007 הובהר לנאשמים כי במעשיהם ובמחדליהם גורם המפעל למפגעי אבק וחורג מהערכים הקבועים לחלקיקים בתקנות למניעת מפגעים.
15. ביום 16.5.2007 נערך סיור נוסף במפעל על ידי נציגי המשרד להגנת הסביבה. בסיור זה נמצאו הליקויים המפורטים להלן:
- א. הפרות הזהות לסעיפים ב', ג', ה' - ח', י', כפי שנצפו בסיור מיום 24.7.2006.
- ב. הפרה הזזה לסעיף ב' כפי שנצפתה בסיור מיום 10.1.2007.
- ג. עמדת העמסת מערבלים בחול מחצבה/ טיט אינה מצוידת באמצעים למניעת פיזור חלקיקים כנדרש, הן בצד המעמיס, והן בצד הטענת המערבלים. כמו כן, מחסן חול מחצבה ועמדת העמסת מערבלים בו, מצויים מחוץ לשטח פעילות ייצור עליו הצהיר המפעל, בניגוד לנדרש בסעיף 2.1.8 בתנאי רישיון העסק משנת 1995.
- ד. בדו"חות הדיגום החלקיקים שהועברו למשרד להגנת הסביבה חסר מיקום הצבתם המדויק של הדליים לאיסוף אבק שוקע, בניגוד לנדרש בסעיף 2.2.3 בתנאי רישיון העסק משנת 1995.
- ה. בעת הסיור נצפתה פליטת אבק מלט מצנרת שמעל עמדת העמסת מערבלים מרכזית בעת העמסת מספר מערבלים. העבודה לא הופסקה כנדרש בתנאי רישיון העסק, כל זאת בניגוד לסעיף 2.2.6 בתנאי רישיון העסק משנת 1995.
16. בגין הפרות אלה יוחסו לנאשמים עבירות על פי חוק רישוי עסקים, חוק מניעת מפגעים (חוק אוויר נקי, תקנות איכות אוויר), וחוק שמירה על ניקיון.
17. ביום 2.7.2007 נערך על ידי נציגי המפעל להגנת הסביבה סיור נוסף במפעל, בסיור זה נמצאו הליקויים

המפורטים להלן:

- א. הפרות הזהות לסעיפים ב', ג', ה', ו', ח', כפי שנצפו בסיור מיום 24.7.2006.
- ב. הפרה הזהה לסעיף ב' כפי שנצפתה בסיור מיום 10.1.2007.
- ג. עמדת העמסת מערבלים בחול מחצבה/ טיט אינה מצוידת באמצעים למניעת פיזור חלקיקים כנדרש, הן בצד המעמיס והן בצד הנטענת המערבלים. כמו כן, מחסן חול מחצבה ועמדת העמסת מערבלים בו מצויים מחוץ לשטח פעילות ייצור עליו הצהיר המפעל, בניגוד לנדרש בסעיף 2.1.8 בתנאי רישיון העסק משנת 1995.
- ד. טרם דווח למשרד להגנת הסביבה מיקום הצבתם המדויק של הדליים לאיסוף אבק שוקע, שהינו חלק מדו"חות הדיגום שערך המשרד להגנת הסביבה, בניגוד לנדרש בסעיף 2.2.3 בתנאי רישיון העסק משנת 1995.
- ה. אחסון תוספים במפעל מבוצע בחלקו שלא על גבי מאצרות[3], או על גבי מאצרות שאינן אטומות.
18. בגין ההפרות שנתגלו בסיור זה, יוחסו לנאשמים עבירות על פי חוק רישוי עסקים.
19. עוד עולה מכתב האישום, כי ממצאי בדיקות שנערכו במפעל ובסביבתו ביום 23.8.2007 הראו רמות חריגות של חומר חלקיקי מרחף (TSP) שמקורו במפעל בקרבת השער הראשי של המפעל.
- בגין בדיקה זו יוחסה לנאשמים עבירה על פי חוק למניעת מפגעים (חוק אוויר נקי, תקנות איכות האוויר).
20. ביום 4.11.2007 נערך סיור נוסף במפעל, במסגרתו תועדה זרימת תשטיפי בטון, שמקורם במפעל, מוזרמים אל הכביש מחוץ למפעל.
- בגין הממצאים שנתגלו בסיור זה, יוחסו לנאשמים עבירות על פי חוק שמירה על ניקיון.
21. ביום 4.8.2008, במהלך סיור נוסף שנערך במפעל וסביבתו, נצפתה ותועדה על ידי נציג המשרד להגנת הסביבה פליטת אבק מסיבית שמקורה בראש סילו מלט במפעל.
- בגין כך, יוחסו לנאשמים עבירות על פי חוק רישוי עסקים, חוק למניעת מפגעים (חוק אוויר נקי, תקנות איכות האוויר), וחוק שמירה על ניקיון.

22. ביום 18.8.2008 במהלך סיור נוסף במפעל, תועדה פליטת אבק מצינור פליטה המצוי באיזור מתקן השקילה, מעל עמדת העמסת המערבלים.

בגין כך, יוחסו לנאשמים עבירות על פי חוק רישוי עסקים, וחוק למניעת מפגעים (חוק אוויר נקי ותקנות איכות אוויר).

23. ביום 15.11.2009 נערך סיור נוסף במפעל, ובו תועדו פליטות חמורות של אבק מהסילו של המפעל.

ביום 29.11.2010 במהלך סיור נוסף במפעל, תועדה פליטת צמנט מאחד הסילוסים במפעל, וזאת בניגוד לאמור בסעיפים 8.3 ו- 8.9 לתנאי רישיון העסק משנת 2010.

בגין הפרות אלה, יוחסו לנאשמים עבירות על פי חוק רישוי עסקים, וחוק למניעת מפגעים (חוק אוויר נקי ותקנות איכות האוויר).

24. כתב האישום הוגש איפוא, ובישיבת בית המשפט ביום 4.6.2012 טענה ההגנה כי הנאשמת 2 מעולם לא היתה בעלת רישיון עסק במפעל נשוא כתב האישום. על כן, לא ניתן להאשימה בעבירה של הפרת רישיון העסק על פי חוק רישוי עסקים.

נוכח קבלת טענה זו של ההגנה, הוחלט כי ייחוס הפרת תנאי רישיון העסק לנאשמת 2 - יימחק מכתב האישום.

25. עוד נקבע, בהסכמת הצדדים, נוכח ביטולם של סעיפי האישום הרלוונטיים בחוק למניעת מפגעים, ועיגונם בחוק אוויר נקי לאחר מועד הגשת כתב האישום, כי הנאשמים לא יטענו כל טענה ביחס לתחולה רטרואקטיבית של חקיקה כזו או אחרת, מהטעם שדווקא תחולה כאמור מקלה עם הנאשמים, אם חלילה יורשעו.

26. לאחר הדברים האלו, כפרו הנאשמים בעובדות כתב האישום; הם כפרו בכך שהנאשמת 2 הפעילה וניהלה בתקופה הרלוונטית את מפעל הבטון ברחוב הקישון בבני ברק, ובכך שהנאשם 3 שימש בתקופה הרלוונטית --- אצל הנאשמת 2.

עוד כפרו בטענה כי הנאשם 4 שימש בתקופה הרלוונטית לכתב האישום כמנהל המשק אצל הנאשמת 2.

פ ר ש ת ה ת ב י ע ה

עד תביעה מספר 9 - אברהם בלושטיין

27. עד התביעה הראשון, בלושטיין אברהם, העיד במסגרת חקירתו הראשית בבית המשפט כי הוא מנהל מחלקת רישוי עסקים בעיריית בני ברק, החל מאוגוסט 1998.

המאשימה ביקשה להגיש באמצעות בלושטיין תעודת עובד ציבור, הכוללת רישיון לניהול עסק מס' 135/83 שניתן לחברת "סולל בונה בע"מ" מיום 22.3.1983, עליו חתום פ. ברגר, מנהל מחלקת התברואה ברשות הרישוי.

28. המאשימה הגישה צרופות לרישיון העסק כדלקמן:

א. אישור על משלוח דברי דואר רשומים, עם הטבעת תאריך מחוקק על גבי המסמך. בא כח התביעה הצהיר כי תאריך המשלוח הוא בחודש אפריל 2001.

ב. מכתב מיום 18.12.1995 מאת פאול ברגר, הממוען לידי הנהלת מפעל "סולל בונה" בעניין הוספת תנאים מיוחדים לרישיון המפעל.

ג. מכתב מיום 29.3.2001 מאת צבי משייב, תברואן ברשות הרישוי הממוען אל המשרד לאיכות הסביבה בעניין הודעה על תחילת תוקפם של תנאים/ תנאים נוספים ברישיון עסק של המשרד להגנת הסביבה.

ד. מכתב מיום 24.10.1995 מאת צוויק אהוד, הממוען אל יעקב לוי, ראש אגף אספקה ציוד ומשק בסולל בונה, בעניין מפעל בטון בני ברק - תנאים נוספים לרישיון העסק.

ה. כמו כן הוגשו מסמכים החתומים בידי עדת התביעה מספר 6 אורנית מיכלסון שהעידה בבית המשפט.

עדת תביעה מספר 1 - ענת רז

29. עדת התביעה השנייה (כרונולוגית) שהעידה מטעם התביעה בבית המשפט היתה ענת רז, מטעם המשטרה הירוקה.

רז אישרה כי גבתה עדותם של הנאשמים 3 ו 4, ואלו הוגשו, על נספחיהן. כמו כן, הוגשו מטעמה תמונות

שצילמה במסגרת סיור שערכה במפעל ביחד עם עד התביעה מספר 5, צחי אסא, ביום 2.7.2007.

30. עוד הוגש מטעמה של העדה רז דוח פעולה שערכה, מיום 8.11.2007 בעניין "הזרמה ממפעל סולל בונה בבני ברק" (סומן ת/7). על פי המזכר, בתאריך 4.11.2007 הבחינה רז כך:

"בזרימת תשטיפי בטון, שמקורם במפעל סולל בונה בבני ברק, המוזרמים אל הכביש מחוץ למפעל. מדובר בבטון נוזלי למדי, בצבע אפור, אשר זרם משער המפעל לכביש עם מורד הדרך, למערב, מרחק של מעלה ל - 50 מ'. נוצרו שלוליות בטון במספר נקודות, קרובות ורחוקות יותר מהמפעל. לדברי מנהל העבודה, מדובר בתקלה והם מטפלים בשאיבה של הבטון והמים...".

31. בחקירתה הנגדית השיבה רז לשאלת הסניגור כיצד קבעה את אבחנתה כי מדובר בתשטיפי בטון.

רז השיבה כי צפתה בזרימה בעלת מאפיינים בולטים של בטון, כמו צבע וסמיכות של בטון, וגם אם היה מדובר במים, הם היו סוחפים איתם בטון. עם זאת אישרה כי היו לה אפשרויות נוספות לברר את מהות החומר, אולם לשיטתה, לא היה לה צורך בהן; כך לדבריה:

"ש: מכיון שאת כתבת בדוח שמדובר בתשטיפי בטון, האם היתה לך דרך לוודא שאכן מדובר בתשטיפי בטון.

ת: כן. אבל לא הייתי זקוקה לדרכים נוספות, שכן כאשר שאלתי אמרו לי ששואבים את הבטון ומכאן הסקתי שמדובר בתשטיף בטון. "

32. לשאלת הסניגור האם ידוע לה כי המפעל הוא המקום הנמוך ביותר בסביבה, השיבה כי איננה יודעת, אולם "זה לא אומר שבתוך המקום הנמוך ביותר מחייב שתיהיה גרביטציה". בהמשך עדותה, שללה רז כי לא בדקה אפשרות לפיה התזרימים שצפתה בהם נגרמו כתוצאה ממים שנשפכו ממשאיות בטון, וציינה כי "לא הרגישה צורך לעשות כן" שכן ממילא נאמר לה על ידי עובד המפעל שיש תקלה.

33. בסיום עדותה, אישרה רז, לבקשת הסניגור, כי הוגשו כתבי אישום נגד מפעל "דורי וצורי" (מפעל העוסק, לדבריה, בחומר בניין ומוצרי שרברבות, וכן מהווה תחנת מעבר פירטית של פסולת בניין), המרוחק כ 50 מטר ממפעל הבטון.

עד תביעה מספר 4 - ברוך ובר

34. העד הבא שהעיד מטעם התביעה היה ברוך ובר, מנהל מחוז תל אביב מטעם המשרד להגנת הסביבה

משנת 2005.

ובר אישר בחקירתו הראשית כי נשלחו שתי התראות מטעמו אל חברת "סולל בונה בניין ותשתיות בע"מ" ביום 18.3.2007. האחת, בהתאם להוראת סעיף 11 לחוק למניעת מפגעים, והשנייה על פי חוק רישוי עסקים (ההתראות סומנו ת/8, ת/9, בהתאמה).

35. עוד בחקירתו הראשית, הוגשו מטעמו של ובר "דוח מפגעים ממפעל סולל בונה בבני ברק מיום 19.11.2009", ומזכר מיום 9.12.2010 - "השלמת דוח מפגעים ממפעל סולל בונה בבני ברק מתאריך 19.11.09" (הדוחות סומנו ת/10, ת/11 בהתאמה).

36. על פי ת/10, בזמן סיור שביצע ובר במפעל, ביום 15.11.2009, ביחד עם עו"ד אביב שהרבני, ומר דן בית דין, נצפו פליטות חמורות של אבק מהסילו של המפעל, אותן תיעד באמצעות תמונות שצולמו על ידו ואשר צורפו לדוח.

על פי הדוח, פליטת האבק שנצפתה ותועדה מהווה הפרה של תנאי 2.1.7 ותנאי 2.2.6 לתנאים הנוספים לרישיון העסק מתאריך 23.11.1995. עוד עולה מהדוח, כי על פי תנאים אלו, העסק יפעל רק במידה ובמתקני אחסון המלט "סילו" מותקנת מערכת פילטרים, כך שכל סילו יצויד בפילטר שקים חדש לניקוי אויר ומערכת אבטחת שסתומים למניעת פליטת אבק. במקרה של תקלה במערכת סינון האבק תופסק לאלתר פעולת המתקן עד לתיקון התקלה.

37. מת/11, הרי הוא דוח ההשלמה, עולה כי הפרת התנאי הרלוונטית היא 2.1.6 ולא כפי שנכתב בדוח המפגעים. עוד עולה מדוח ההשלמה, כי על פי דוח הסיור, נראו פליטות אבק במשך חצי שעה, ולפיכך המפעל לא עמד בדרישת הפסקת העבודה "לא לטר". מכאן, קיימת הפרה של הוראות סעיף זה.

38. בחקירתו הנגדית, אישר ובר כי ערך את ההתראה על פי חוק למניעת מפגעים (ת/8) על סמך דין וחשבון של אחד מעובדיו, צחי אסא, ולא על בסיס התרשמותו הישירה.

39. לשאלת הסניגור למשמעות אמרתו כי הפליטות שנצפו על ידו במסגרת הסיור מיום 15.11.2009, הן "חמורות", השיב:

"ת: ידוע לי שהמפעל לא תפקד כהלכה, זאת הערכה סובייקטיבית. אמנם לא היו איתי מכשירי מדידה, אך בהתאם לניסיוני, ביקרתי בלא מעט במפעלי בטון (עשרות מפעלים), הגעתי למסקנתי זו. אני מעיד סובייקטיבית שזאת פליטה חמורה. אני אישית לא הייתי עד לפליטה בסדר גודל כזה. נדמה לי שדווח לי על המקרה נדמה לי מטעם עיריית רמת גן או בני ברק שהיו פליטות נוספות ממפעל סולל בונה. יש שם מפעל נוסף שגם הוא בעייתי".

40. ובר העיד כי אינו יכול לומר בקשר לשאלת קיומם של הפילטרים, כנדרש בתנאי 2.1.7. עם זאת, ציין ובר כי

ייתכן שמערכת הפילטרים לא פעלה מספיק או שלא היתה מספיק חדה, ושהוא מצפה ממתקן לתפקד כשלא נפלט ענן אבק. בהקשר זה, אישר ובר, לשאלת הסניגור, כי אינו יודע האם היתה תקלה בפילטרים; לדבריו:

"... או שלא הותקן מתקן או שהותקן מתקן שהיה תקול או לא הופעל. לא נכנסתי לעסק לבדוק, אבל עצם העובדה שנפלט אבק או שלא הותקן או שלא הופעל או שהתקלקל".

41. בהמשך חקירתו הנגדית, אישר ובר כי איננו בעל הכשרה טכנית ביחס לסילואים. כך העיד ובר בהמשך חקירתו:

"ש. האם קיימת אפשרות שלישית שכן הותקן ולא היתה פליטת אבק?

ת. מאחר ואני מרבה לבקר במקומות כאלה ולא ראיתי תקלה כזו, לא נראה לי שאפשרות כזו קיימת. לא שלחתי איש מקצוע לבדוק שיש תקלה...

...

ש. האם יכולה להיות פליטה של אבק למרות השקים ולמרות שאין תקלה?

ת. יכולה להיות מן הסתם פליטה כזו או אחרת של אבק. איני יכול לומר לך כעת אם הדבר הזה מהווה הפרה של רשיון העסק

...

ש. אתה אמרת שאתה לא בטוח שהיתה תקלה?

ת. ייתכן שלא הותקן מתקן. אני לא יכול לומר לך מה היה בדיוק לפני כחמש שנים. ייתכן והוסבר לי שהם מצאו שם מתקן ולכן אם ישנה בדיקה כזו, מדובר בתקלה. אני מעריך שזה היה מוטעה. על כל פנים, בביקורות שנעשו שם במחוז, אני לא זוכר שהיתה טענה שחסר מתקן ומכאן המסקנה שהיתה תקלה".

42. בסיום חקירתו הנגדית, אישר ובר כי זימן לשימוע את מנהל מפעל "ישראלבטון" (הסמוך למפעל הנאשמים) עקב מפגעי בוץ ואבק.

43. בישיבת בית המשפט מיום 23.1.2013 הוגשו בהסכמה המסמכים הבאים מטעם התביעה:

· מכתב מיום 24.10.1995 מאת צוויק אהוד "נותן אישור ע"פ חוק רישוי עסקים", הממוען אל הרב משה אינשטיין בעניין - "מפעל סולל בונה בני ברק (הצעת נוסח מעודכנת) לתנאים נוספים לרישיון עסק. על פי

- המכתב, בתוקף סמכותו של נותן האישור, צויק מתנה את רישיון העסק בקיומם של תנאים נוספים (סומן ת/12). נרחיב לעניין מסמך זה בהמשך.
- תעודת עובד ציבור מיום 19.3.2008, חתומה על ידי רוטי גדוה, רכזת מנהלית פיקוח ואכיפה, במסגרתה פלט רשם החברות של חברת סולל בונה בע"מ (הנאשמת 1), ממנו עולה כי סולל בונה בנין ותשתיות בע"מ בעלת מניות בחברה (סומן ת/13).
 - תעודת עובד ציבור נוספת מיום 19.3.2008 חתומה על ידי גדוה, ובחובה פלט רשם החברות של חברת סולל בונה בניין ותשתיות בע"מ (הנאשמת 2), ממנו עולה כי חברת סולל בונה בע"מ הינה בעלת מניות בחברה (סומן ת/14).
 - מכתב מיום 2.6.2010, מאת אורנית מיכלסון סומך "נותן האישור על פי חוק רישוי עסקים", הממוען אל בלושטיין אבי, מחלקת רישוי עסקים בני ברק, בעניין תנאים נוספים ברישיון העסק של "סולל בונה" (סומן ת/15).
 - מכתב מיום 16.2.2010 מאת צבי משייב, רשות הרישוי, הממוען אל אורנית מיכלסון סומך, המשרד להגנת הסביבה, בעניין "הודעה על תחילת תוקפם של תנאים נוספים ברישיון העסק/ היתר זמני של המשרד להגנת הסביבה".
- מהמכתב עולה כי התנאים הנוספים לרישיון העסק למפעל סולל בונה נמסרו לבעל העסק ביום 16.8.2010, ויכנסו לתוקף בתאריך 16.8.2010. אל המכתב מצורף מכתב מאת אברהם בלומשטיין, המיועד אל הנאשם 3, ח' ג', ---, ובו אישור קבלת התנאים. בנוסף קיימת חתימת המילה "קיבלנו" ולידה תאריך - 16.8.2010 (סומן ת/16).
- תעודת עובד ציבור מיום 19.7.2012 חתומה בידי צבי משייב, ממנה עולה כי התנאים ברישיון העסק שהוצאו על ידי אורנית מיכלסון סומך בתאריך 19.3.2001 נמסרו למפעל סולל בונה בבני ברק בתאריך 29.3.2001.
- התנאים הנוספים ברישיון הוצאו על ידי אורנית מיכלסון סומך בתאריך 2.6.2010 עבור מפעל סולל בונה בבני ברק נמסרו למפעל ביום 16.8.2010.
- לתעודת עובד הציבור מצורף מכתב מיום 29.3.2001 מאת צבי משייב אל אורנית מיכלסון סומך, לפיו התנאים הנוספים ברישיון העסק נמסרו לבעל העסק ביום 29.3.2001. כמו כן צורף המכתב המתואר לעיל עם המילה "קיבלנו" מיום 16.8.2010.
- עד תביעה מספר 5 - צחי אסא
44. עד התביעה הבא היה עד מומחה מטעם התביעה - צחי אסא, מרכז ענף איכות אויר במחוז תל אביב, המשרד להגנת הסביבה, בעת הרלוונטית לכתב האישום.
45. חלף עדותו הראשית, הוגשו בהסכמה מסמכים שערך, לרבות חוות דעת מומחה מטעמו, כדלקמן:
- מכתב מיום 19.7.2006 הממוען אל הנאשם 3, ח' ג', בעניין ביצוע בדיקות סביבתיות לאבק (סומן ת/18). על פי המכתב, מתריע אסא בפני ג', כי בהתאם לתנאי רישיון העסק, ולמכתב שבסימוכין (מיום 23.5.2006), נדרש ממפעל סולל בונה בני ברק לביצוע בדיקות אבק בחודשים יולי אוגוסט ספטמבר 2006, ועד היום טרם הועברו, ולא החל ביצוע הניטור כנדרש על פי ההנחיות. על כן, מבוקש להעביר למשרד לאיכות הסביבה לאלתר תכנית בדיקה כנדרש, ולהתחיל את הניטור מיד עם אישורה.
 - מכתב מיום 1.8.2006 הממוען אל ג', בעניין סיכום ביקור במפעל סולל בונה בני ברק ביום 24.7.06 (סומן ת/19). בסיור לקחו חלק ג', סימנטוב, ענת רז, ואסא. מסיכום הביקור עולה, כי קיימות הפרות של התנאים הנוספים הנדרשים ברישיון העסק, כדלקמן:

א. בכניסה המערבית למפעל לא קיימת תעלה המכוסה רשת ברזל, בניגוד לנדרש בסעיף 2.1.2 בתנאי רישיון העסק משנת 1995.

ב. המפעל מאחסן אגרגטים מחוץ לשטח עליו הצהיר בתשריט שהוגש למשרד להגנת הסביבה על פי תנאי רישיון העסק, בניגוד לנדרש בסעיף 2.1.4 לתנאי רישיון העסק משנת 1995.

ג. לא כל שטח המפעל מצוי בטווח הרטבה על ידי ממטרות, בניגוד לנדרש בסעיף 2.1.5 לתנאי רישיון העסק משנת 1995.

ד. בתחום המפעל קיימות ארבע עמדות העמסת מערבלים פעילות אך בשתיים מהן (המערביות) לא מותקנת מערכת פילטר שקים למניעת פליטות אבק, בניגוד לנדרש בסעיף 2.1.8 לתנאי רישיון העסק.

ה. פריקה וטעינה של חומרי גלם נעשית גם מחוץ לשטח עליו הצהיר המפעל בתשריט שהוגש למשרד להגנת הסביבה על פי תנאי רישיון העסק, בניגוד לנדרש בסעיף 2.2 לתנאי רישיון העסק משנת 1995.

ו. ערמות אגרגטים רבות מצויות מחוץ לתאי אחסון, בניגוד לנדרש בסעיף 2.2.2 לתנאי רישיון העסק משנת 1995.

ז. לפחות עבור חלק מערמות האגרגטים, לא ננקטים כל צעדים למניעת פיזור האבק, בניגוד לנדרש בסעיף 2.2.2 בתנאי רישיון העסק משנת 1995.

ח. על חלק ממשטחי העבודה במפעל קיימת הצטברות שכבה עבה של חומר גלם (חול וכד') ואבק, ובניגוד לנדרש בסעיף 2.2.4 בתנאי רישיון העסק משנת 1995.

ט. המפעל עושה שימוש בחומר בעל גוון אדמדם שעל פי דברי נציגי המפעל משמש כתוסף לבטון. בסיוור נמצא כי תשטיפים עם חומר זה נקווים על גבי משטחי המפעל באזור העבודה עם חומר זה. למרות דרישה בעת הסיוור, לא התקבלו מסמכים המעידים על טיב החומר האמור, כל זאת, בניגוד לנדרש בסעיפים 3.1-3.2 בתנאי רישיון העסק משנת 1995.

י. ביציאות מהמפעל (בשטח שאינו בבעלותו) מורבד על גבי הכבישים אבק רב, שמקורו במפעל, בניגוד לנדרש בסעיף 5.2 בתנאי רישיון העסק משנת 1995.

בסיום המכתב דרישה לתקן ליקויים אלה, לאלתר, ולשלוח פרטי יצרן לגבי החומר המשמש כתוסף לבטון. עוד צוין, כי המפעל החל בביצוע ניטור סביבתי בהתאם להנחיות המשרד להגנת הסביבה.

· מכתב מיום 32.12.2006 הממוען אל ג', בעניין "העברת תוצאות בדיקות סביבתיות בהתאם לתנאי רישיון העסק" (סומן ת/20). במכתב זה, דרישה להעביר לאלתר את דוחות הבדיקות הסביבתיות לחודשים יולי אוגוסט ספטמבר 2006.

· מכתב מיום 10.1.2007 הממוען אל ג' בעניין "סיכום ביקור במפעל סולל בונה מתאריך 10.1.07" (סומן ת/21). בביקור השתתפו ניסים סויסה, ניסים שלום ואסא. בסיוור נצפו הליקויים הבאים:

- א. הפרות הזהות לסעיפים א' - ג', ה' - ז', י' כפי שנצפו בסיור מיום 24.7.2006.
- ב. סילו אגרגטים מערבי אינו סגור למניעת פליטת אבק בעת מילוי, בניגוד לנדרש בסעיף 2.1.6 בתנאי רישיון העסק משנת 1995.
- ג. בעמדת המערבית של העמסת מערבלים לא מותקנת מערכת פילטר שקים למניעת פליטת אבק, בניגוד לנדרש בסעיף 2.1.8 בתנאי רישיון העסק משנת 1996.
- ד. לא בוצעו או לא הועברו למשרד להגנת הסביבה דגימות אוויר בסמוך לגדר המפעל, בניגוד לנדרש בסעיף 2.2.3 בתנאי רישיון העסק משנת 1995.
- ה. על חלק ממשטחי העבודה במפעל קיימת הצטברות שכבה עבה של חומר גלם (חול וכד') ואבק, שחלקו באותה עת הופיע כבוץ, בניגוד לנדרש בסעיף 2.2.4 לתנאי רישיון העסק משנת 1995.
- צוין בסיכום הביקור, כי מרבית הליקויים שנתגלו בביקור הקודם לא תוקנו, ונמצאו גם בביקור זה.
- מכתב הממוען אל ג' מיום 21.5.2007 בעניין סיכום ביקור במפעל סולל בונה מתאריך 16.5.2007 (סומן ת/22). בביקור השתתפו ניסים סויסה, סורין סולומון (עיריית בני ברק - רמת גן), ענת רז ואסא. בסיור נצפו הליקויים הבאים:
- א. הפרות הזהות לסעיפים ב', ג', ה' - ח', י', כפי שנצפו בסיור מיום 24.7.2006.
- ב. הפרה הזהה לסעיף ב' כפי שנצפתה בסיור מיום 10.1.2007.
- ג. עמדת העמסת מערבלים בחול מחצבה/ טיט אינה מצוידת באמצעים למניעת פיזור חלקיקים כנדרש, הן בצד המעמיס, והן בצד הטענת המערבלים. כמו כן, מחסן חול מחצבה ועמדת העמסת מערבלים בו, מצויים מחוץ לשטח פעילות ייצור עליו הצהיר המפעל, בניגוד לנדרש בסעיף 2.1.8 בתנאי רישיון העסק משנת 1995.
- ד. בדוחות הדיגום החלקיקים שהועברו למשרד להגנת הסביבה חסר מיקום הצבתם המדויק של הדליים לאיסוף אבק שוקע, בניגוד לנדרש בסעיף 2.2.3 בתנאי רישיון העסק משנת 1995.
- ה. בעת הסיור נצפתה פליטת אבק מלט מצנרת שמעל עמדת העמסת מערבלים מרכזית בעת העמסת מספר מערבלים. העבודה לא הופסקה כנדרש בתנאי רישיון העסק, כל זאת בניגוד לסעיף 2.2.6 בתנאי רישיון העסק משנת 1995.
- ו. בביקור הנוכחי נראה שפך של תוסף נוזלי לבטון במשטח המצוי מזרחית למשרדי המפעל. הימצאות שפך זה נרשמה ותועדה בביקורים קודמים.
- צוין במכתב, כי מרבית הליקויים שנתגלו בביקורים קודמים במפעל, לא תוקנו, ונמצאו גם בביקור זה, זאת

על אף הצהרת נציגי המפעל בעת השימוע שנערך.

מכתב מיום 2.7.2007 הממוען אל ג' בעניין "סיכום ביקור במפעל סולל בונה מתאריך 2.7.07" (סומן ת/23).
בביקור השתתפו ג', סימנטוב, ניסים סויסה, סורין סולומון (עיריית בני ברק - רמת גן), ענת רז, אורי שלהב ואסא.
בסיוור נצפו הליקויים הבאים:

- א. הפרות הזהות לסעיפים ב', ג', ו' כפי שנצפו בסיוור מיום 24.7.2006.
- ב. סילו אגרגטים מערבי אינו סגור כראוי למניעת פליטת אבק בעת מילוי.
- ג. עמדת העמסת מערבלים בחול מחצבה/ טיט אינה מצוידת באמצעים למניעת פיזור חלקיקים כנדרש, הן בצד המעמיס, והן בצד הטענת המערבלים. כמו כן, מחסן חול מחצבה ועמדת העמסת מערבלים בו, מצויים מחוץ לשטח פעילות ייצור עליו הצהיר המפעל, בניגוד לנדרש בסעיף 2.1.8 בתנאי רישיון העסק משנת 1995.
- ד. פריקה וטעינה של חומרי גלם נעשית גם מחוץ לשטח עליו הצהיר המפעל בתשריט הנ"ל שהגיש בעבר למשרדנו על פי דרישת התנאים הנוספים ברישיון העסק.
- ה. עדיין לא הועבר מידע על מיקום הצבתם המדויק של הדליים לאיסוף אבק שוקע, שהינו חלק מדו"חות הדיגום שערך המשרד.
- ו. על חלק ממשטחי העבודה במפעל קיימת הצטברות שכבה עבה של חומר גלם (חול וכד') ואבק. במקומות מסוימים שכבות אלו מורטבות והופכות לבוץ שמוסע באמצעות צמיגי כלי הרכב.
- ז. אחסון תוספים במפעל מבוצע בחלקו שלא על גבי מאצרות, או על גבי מאצרות שאינן אטומות.

צוין במכתב, כי מרבית הליקויים הנ"ל נמצאו במרבית הביקורים הקודמים במפעל שנערכו על ידי גורמי הפיקוח של הרשות.

מכתב מיום 24.11.2009 הממוען אל עו"ד תמר זהר, הלשכה המשפטית בירושלים בעניין "פליטת אבק מלט במפעל סולל בונה בשנת 2008, בני ברק" (סומן ת/25). מהמכתב עולה, כי בשנת 2008 נצפו ותועדו על ידי אסא שני מקרים של פליטות אבק ממתקנים במפעל סולל בונה בני ברק על פי הפירוט הבא:

- א. פליטת אבק בתאריך 4.8.2008 - נצפתה פליטת אבק מאסיבית מרגע הגעתו של אסא בשעה 08:20 למשך 4 דקות, ופליטה ממושכת מועטה יותר לאחר

מכן. מקורה של פליטה זו בסילו מלט במפעל עליו מותקנים כרגיל פילטרים למניעת פליטות אבק מלט לסביבה; צורפו תמונות פליטת האבק.

אזכור הפליטה החריגה מופיע במכתב מיום 4.8.2008. המפעל הגיב במכתבו מיום 6.8.2008 כי התקלה "טופלה במייד".

ב. פליטת אבק בתאריך 18.8.2008. נשלח מכתב למפעל ביום 19.8.2008 ובו דרישה לטיפול התקלה. עולה מהמכתב, כי לא התקבלה במחוז תגובה מטעם המפעל.

46. לת/25 מצורף עוד, מכתב מיום 6.8.2008 מאת ג', הממוען אל אסא, לפיו הוא מאשר קבלת מכתב סיכום ביקור במפעל מיום 4.8.2008 (ר' לעיל). ג' השיב, כי התקלות טופלו באופן שכיום אין פליטות אבק, וכמו כן מבוצעת שמירה על ניקיון באופן שתא העמסת החומרים משמש גם כאגן מים לשם ניקיון גלגלי המשאיות. עוד הוסיף ג', כי מבוצע דיגום חלקיקי אוויר בתיאום עם המשרד לאיכות הסביבה, ותוצאותיו יועברו עם קבלתן.

47. צרופה נוספת של ת/25 - מכתב מיום 4.8.2008 מאת אסא, הממוען אל ג' בעניין "סיכום ביקור במפעל סולל בונה מתאריך 4.8.08". בביקור השתתפו ג', סימנטוב ואסא. בסיור נצפו הליקויים הבאים:

א. רצפה המפעל מטופלת ברובה מבחינת ניקיון מאבק ונקיים בדרך כלל. יחד עם זאת, באיזורים מסויימים בחצר המפעל יש להגביר את פעילות הניקוי. מומלץ לנקות המשטחים בתדירות גבוהה יותר.

ב. קיימת המטרה על רצפת המפעל.

ג. על האיזור המזרחי במפעל בו אוחסנו בער חומרי גלם מצויה שכבת אבק. יש לנקות גם איזור זה מאבק.

ד. לא נמצאו ערימות חול/אגרגטים מחוץ לתאי איחסון.

ה. חול מחצבה פונה מעמדתו.

ו. עמדת העמסת מערבלים מערבית (טיט) לא פעלה.

ז. קודם לתחילת הביקור נצפתה במשך 4 דקות פליטת אבק מאסיבית מהסילו.

ח. מחוץ לשער המפעל קיימת הרבדת חומר אבק רטוב מצמיגי המשאיות. נציגי המפעל התבקשו למצוא פתרון לניקוי צמיגי המשאיות קודם יציאתם, כגון אגן מים, או מכשיר לשטיפה אקטיבית של הצמיגים.

בסיום המכתב דרישות לתיקון הליקויים והעברת דוחות דיגומי חומר חלקיקי באוויר.

48. חוות הדעת נערכה על ידי צחי אסא, מרכז ענף איכות אוויר במחוז תל אביב, המשרד להגנת הסביבה. נושא חוות הדעת - "יצירה ופליטה לסביבה של מזהמי אוויר (חומר חלקיקי מרחף ושוקע) עקב פעילות מפעל ליצור בטון מוכן סולל בונה בנין ותשתיות בע"מ, שלא בהתאם לתנאי רישיון העסק, תוך גרימת מפגעים סביבתיים".

49. בפתח חוות הדעת, רקע כללי אודות המפעל, ותנאי רישונו.

50. על פי חוות הדעת, נוכח תלונות של תושבי שכונת קריית הרצוג על מפגעי אבק ורעש כתוצאה מפעילות מפעלים (המפעל, וכן מפעל "ישראלטון"), נחתם בתאריך 11.6.2000 הסכם פשרה בבג"צ 248/95 לפיו יערך ניטור לחומר חלקיקי בשכונת קריית הרצוג, ובקרבה למפעלים.

51. על פי חוות הדעת, המפעל הפר את תנאי רישיון העסק. מסקנה זו נובעת מסיורי ביקורת שנערכו במפעל, וליקויים שעניינם איכות האוויר.

בחוות הדעת סיכום חריגות מתנאי הרישיון שנמצאו בביקורות, כמו כן, מפורטת רשימת מכתבים שנשלחו מאת המשרד לאיכות הסביבה אל המפעל, בדרישה לתיקון הליקויים.

על חלק ממכתבי סיכום הביקורת, השיב המפעל במכתבים בהם טען כי נקט או ינקוט צעדים לשיפור ותיקון הליקוי. יחד עם זאת, חלק גדול מהליקויים נמצאו שוב בביקורים מאוחרים.

52. עוד עולה מחוות הדעת, כי ביום 18.3.2007 נשלחה התראה למפעל מאת המשרד לאיכות הסביבה, בגין אי מילוי התנאים הנוספים של רישיון העסק. כמו כן, על פי חוות הדעת, ביום 22.4.2007 נערך שימוע בו הציגו נציגי המפעל שיפורים שלכאורה ביצעו, והציגו טענותיהם באשר לחומר שהוצג על ידי המחוז (סיכום השימוע מצורף כנספח לחוות הדעת, ממנו עולה כי מטעם המפעל נכחו בשימוע יהושע רפפורט - מנכ"ל המפעל, ד"ר עמירם פרוזנין, ג', ועו"ד יראק).

53. על פי האמור בחוות הדעת, הליקויים נמשכו אף אחרי עריכת השימוע, ונשלחו מכתבים בעניין זה לג'. כן על פי קביעת אסא:

"לסיכום - מפעל סולל בונה בני ברק פועל במשך שנים תוך שהוא מפר את התנאים הנוספים לרישיון העסק שניתנו לו, בכל היבטי איכות אוויר - תשתיות, תפעול שוטף, פעילות יצור מחוץ לשטח שיועד לכך, ואי ביצוע בקרת פעילותו על ידי דגימות אוויר מחויבות על פי התנאים הנוספים. אי מילוי תנאים אלו כפי שפורט הינו גורם ביצירת מפגעי חומר חלקיקי בסביבה כפי שייראה בהמשך".

54. הפרק השלישי לחוות הדעת עוסק בעדויות ליצירת מפגעים סביבתיים על ידי המפעל. על פי חוות הדעת, נערכו שני סוגי מדידות - מדידות אבק בשכונת קריית הרצוג, בהיבט חומר חלקיקי משנת 2002, וניטור חומר חלקיקי מרחף ואבק שוקע בסמוך למפעלי הבטון אשר נועד לבחון מה תרומתו של כל אחד מהם לריכוזי החלקיקים שנמצאו בשכונה משנת 2006.

55. מסקנתו של אסא נוכח תוצאות בדיקות הניטור הראשונות, משנת 2002, היא כי אין אפשרות להגדיר חריגה מתקני איכות אוויר בשכונת קריית הרצוג, אולם ניתן לומר בוודאות כי קיימת איכות אוויר ירודה (חומר

חלקיקי מרחף) הנגרמת בעיקרה על ידי מקורות בגזרה הצפונית לשכונה (ביניהן מפעלי הבטון, דרך עפר הסמוכה למפעל, ועסק לחומרי בנייה איציק וצוריו).

עם זאת, בחודשים מאי, יוני ואוגוסט 2002 נמצאו חריגות מהתקן של אבק שוקע, הנגרמות על ידי המקורות ליצירה ופליטת חלקיקים שמצפון לשכונה (ובהם המפעל), וזאת נוכח העובדה כי לא קיימים באזור מקורות חשובים אחרים ליצירה ופליטה של חומר חלקיקי, פרט לאלה המצויים מצפון לשכונה. כמו כן, הרוחות השכיחות ביותר בחודשי הניטור הן מכיוון מפעל הבטון לשכונה, וכן - "תוצאות המדידות לחומר חלקיקי מרחף מצביעות בבירור על המקורות מצפון לשכונה כאחראיים לריכוזי חלקיקים גבוהים בה".

56. בקשר לסוג המדידות השני, שנערכו בקרבת המפעל בשנת 2006, קובע אסא כי נקודת בדיקת הפליטות ממפעל סולל בונה מוקמה מול שער המפעל הראשי, עשרות מטרים בודדים ממרכז המפעל, והושפעה מרוח שנשבה מכיוון המפעל. אסא הטעים:

"יש להדגיש כי נקודה זו נבחרה כדי לנטרל את יתר מקורות הפליטה כגון מפעל ישראלבטון, דרך עפר והעסק איציק וצוריו, הנמצאים במורד הרוח ביחס לנקודת הדגימה, כך, מאפיינות תוצאות נקודה זו את פליטת החומר החלקיקי ממפעל סולל בונה".

57. על פי סיכום תוצאות הדיגום, בהסתמך על שמונה הדיגומים תלת שעתיים בקיץ 2006 מול מפעל סולל בונה/ במורד הרוח ממנו, נמצאו שישה דיגומים בהם נמצאה חריגה מהתקן הישראלי (ערך תקן סביבתי תלת שעתי לחומר חלקיקי מרחף (TSP) 0.3 מ"ג (בתקנות מפגעים, איכות אוויר, התשנ"ב, 1992), כדלקמן:

- יחס גובה החריגה המקסימלית לתקן - 475%.
- ממוצע ריכוז חריגות (מיליגרם מזהם, מטר מעוקב אויר) - 0.693 .
- יחס ממוצע בין נקודות מורד למעלה הרוח - 4.6 X.
- ממוצע ריכוז תלת שעתי לחומר חלקיקי מרחף בסמוך למפעל סולל בונה הינו 206% מהתקן הישראלי הרלוונטי.
- ריכוז החומר החלקיקי התלת שעתי הממוצע שנדגם בסמוך למפעל סולל בונה נמצא כ- 8.8 X, ביחס לנקודת מעלה הרוח.

כמו כן מפורטות תוצאות הדיגום בקשר לניטור מול מפעל ישראלבטון/במורד הרוח ממנו, מול/במורד רוח ממרכז דרך עפר, ומול/ במורד רוח מעסק איציק וצוריו. פרט לאחרונים, נמצאו גם שם חריגות מהתקן הישראלי אם כי בשעורים נמוכים יותר. יצוין, כי ממוצע הריכוז התלת שעתי לחומר חלקיקי מרחף בסמוך למפעל ישראלבטון נמוך מהתקן הישראלי הרלוונטי.

58. לסיכום נקודה זו קבע אסא, בחוות דעתו, כי:

"תוצאות הניטור הנ"ל מצביעות באופן חד משמעי כי מפעל סולל בונה בני ברק גורם לחריגות בסביבה מהתקנות למניעת מפגעים (איכות אוויר), התשנ"ב, 1992, עבור חומר חלקיקי מרחף".

59. בהמשך מנה אסא טעמים נוספים לכך שזיהום האוויר החלקיקי מקורו במפעל סולל בונה דווקא:

- ככל שהיחס בין הערכים (מעלה - מורד הרוח) גבוה יותר, מצביע הדבר על תוספת משמעותית יותר של מקור הפליטה (המפעל) לרמות החלקיקים בסביבה.

- הניטור נעשה במיקום המהווה "מעלה רוח" לשאר הגורמים, ולכן השפעתם על נקודת הדיגום היא מועטה, אם בכלל.
 - בעקבות תחזוקה לקויה של המפעל, קיימים "קוליסים" של אבק בכבישים הסמוכים אשר גורמים לזיהום בעקבות הסעת האבק על ידי הרוח.
 - נקודות הדיגום מול דרך העפר ומול מפעל ישראלבטון מצויות באופן כללי ב"מורד הרוח" ביחד למפעל סולל בונה, ניתן אף לטעון כי חלק מהריכוז החלקיקי שנמצא בהן מקורו מפליטות סולל בונה. גם בנקודת דיגום אבק שוקע מראה אסא כי ריכוז אבק שוקע בנקודת הדיגום ביחס לתקן הישראלי מול מפעל סולל בונה הוא X 2.1, כאשר מול דרך העפר - 1.3X. לשיטתו של מר אסא, תוצאות אלה מאששות ומדגישות את המסקנות שהובאו קודם לכן, כי מפעל סולל בונה מהווה מקור עיקרי ליצירה ופליטה של חומר חלקיקי לאוויר, אשר גורמים לזיהום אוויר הסביבה מעבר לתקנים המותרים.
60. לסיכום פרק זה קבע אסא :

"תוצאות הבדיקות הסביבתיות לחומר חלקיקי מרחף וחומר חלקיקי שוקע שבוצעו בשכונת קריית הרצוג בבני ברק מצביעות על קיום איכות אוויר ירודה בהיבט מזהמים חלקיקיים, אלה חשופים תושבי השכונה. מסתבר מהבדיקות שנערכו בקרבת מקורות פליטת החלקיקים במקום כי מפעל סולל בונה מהווה מקור חשוב ועיקרי לאיכות האוויר הירודה בשכונה. מעבר לכך, נמצא כי פעילותו של מפעל סולל בונה יוצרת חריגות מתקנות איכות אוויר חלקיקי (מרחף ושוקע) מחוץ לתחומו.

מפגעי זיהום אוויר אלו נוצרים עקב אי מילוי הדרישות השונות המפורטות בתנאי רישיון העסק על ידי מפעל סולל בונה, כפי שפורט לעיל".

61. הפרק הרביעי של חוות הדעת עסק במשמעות הסביבתית של פליטות חומר חלקיקי לסביבה, וחריגה מהתקנים הסביבתיים לגביו בגוש דן. לאחר סקירה כללית אודות החומר החלקיקי שבאוויר (חלקיקים "נשימים"), סקר אסא את התקנים להימצאות חלקיקים בתקנות למניעת מפגעים: חומר חלקיקי מרחף - 0.3 מ"ג/מ"ק בשלוש שעות דגימה, חומר חלקיקי נשים - 0.06 מ"ג/מ"ק בניטור שנתי, אבק שוקע - 20 מ"ג/מ"ק בחודש.

- בסיום פרק זה פרט אסא את ההשפעות של הימצאות חומר חלקיקי באוויר הסביבה על בריאות האדם תוך אזכורן של מספר עבודות בנושא, כולל התייחסות להערכת סיכונים באזור תל אביב.
62. בסיכומה של חוות הדעת כתב אסא:

1. מפעל סולל בונה בבני ברק מפר באופן עקבי, רצוף ובמשך שנים רבות את התנאים הנוספים לרישיון העסק שהוצאו לו. הפרות תנאים אלו בנושא איכות אוויר מתבטאת בכל תחומי פעילותו - אי התקנת תשתיות כנדרש, ביצוע עבודות מחוץ לשטח שהוגדר לעבודות יצור, אי ביצוע פעולות תחזוקה, וכן אי ביצוע בקרת פליטות מזהמי אוויר באמצעות דגימות אוויר כנדרש.

2. עקב הפרות אלה של תנאי רישיון העסק, מפעל סולל בונה יוצר ופולט חומר חלקיקי מתחמו לסביבה, כך שנגרמות חריגות מתקנות למניעת מפגעים, איכות אוויר - כפי שפורט.

3. פליטות אלו מפעילות המפעל מהווה תרומה משמעותית לאיכות האוויר הירודה (חומר חלקיקי מרחף), ולחריגות מהתקנות למניעת מפגעים (חומר חלקיקי שוקע) הקיימות בשכונת קריית הרצוג הסמוכה למפעל.

4. איכות האוויר הגרועה והחריגה (חומר חלקיקי מרחף ושוקע בהתאמה) שבשכונת קריית הרצוג, הינה פוטנציאל ליצירת תחלואה ותמותה לאוכלוסיה המקומית".

עדותו של אסא בבית המשפט

63. העד המומחה אסא השיב לשאלות הסניגור בחקירה נגדית. אסא אישר כי לא היה מודע לכך שמאחורי המפעל יש פסי רכבת ותחנת פריקת חצץ; לדבריו:

"ש. כלומר, במדידות של פליטות החלקיקים בשנת 2002-2006 לא היתה מודע לפעילות של רכבת שנמצאת בסמיכות למפעל סולל בונה ולפחות פוטנציאלית יכולה לשמש מקור לקליטת אבק?

ת. אני לא הייתי מודע לזה אבל דברים כאלה מובאים לידיעתי. סביר שאם הדבר היה מתקיים הייתי מודע לו. כל פריקה של החצץ היא מקור ליצירת חומר חלקיקי".

64. אסא אישר כי במסמך שערך ביום 1.8.2006 בעניין ביקור במפעל ישראל בטון מיום 24.7.2006, הממוען אל דורון דהן (הוגש וסומן נ/7) ציין, בין היתר, כי דרך הגישה למפעל מכוסה בשכבת אבק כתוצאה מסחיפת חומרי גלם מחוץ למפעל, וכלי הרכב הנעים עליה יוצרים ענני אבק וחלקיקים.

בהקשר זה, השיב אסא לשאלת הסניגור, כי הבדיקה ואופן עריכתה התייחסה לפליטות החומר החלקיקי ממפעל סולל בונה ולא מהשביל, וזאת מכמה סיבות:

"...אחד, מיקום ההצבה של מכשירי המדידה הוא כזה שלא הכיל בתוכו את הפליטות מדרך העפר דבר שני, נעשו מדידות מטאורולוגיות שהראו שכיוון הרוח כזה שהפליטות של חומר חלקיקי בדרך עפר לא מגיעות למכשיר המדידה אלא מוסעות לכיוון ההפוך.

...

ש. כשסוללים כביש יש נקודת הערכות שכל הכלים בערב חוזרים לחנות בה ובבוקר הרכבים יוצאים ממנה. האם שמת לב בשנים האלה היכן היתה נקודת הערכות של הכביש הזה?

ת. אני לא שמת לב, אני יודע שבזמן שערכנו את הבדיקה הסביבתיות כדי להוכיח את הפליטות מסולל בונה, ראינו שגם המיקום וגם המוטורולוגיה כיווני רוח ומהירות, הפחית את שקלול המקורות הנוספים חוץ מסולל בונה לאפס. לכן גם אם היו מקורות אחרים בעת הבדיקות לא באו לידי ביטוי בכלל".

65. לשאלת בית המשפט, מה קורה אילו ביום הבדיקות הרוח נושבת לכיוון המפעל, השיב אסא כי בקיץ משטר עמוד 20

הרוחות הוא קבוע, והבדיקות מסוג זה מבוצעות בדרך כלל בקיץ. אסא הסביר שמשעה 10 בבוקר יש כיוון רוח קבוע שהוא צפון-צפון מערב, ועל כן ניתן לתכנן בדיוק רב את המדידות בשעות האלה עד השעה 16:00. אסא הוסיף עוד, כי תנאים מטאורולוגיים לא משתנים, פרט לימים חריגים ביותר.

66. בהמשך עדותו חזר אסא על כך שעבודות לסלילת הכביש יצרו זיהום חלקיקי, אולם מיקום נקודות הניטור בשילוב המטאורולוגי שללו השפעה, ולמעשה הוציאו מכלל חשבון את הפליטות ממקורות אלו.

67. לאסא הוצג על ידי ההגנה פרוטוקול מס' 170 משיבת ועדת הפנים והגנת הסביבה של הכנסת מיום 12.6.2007. עולה מן הפרוטוקול, בין היתר, כי המשרד להגנת הסביבה לא מתעלם ממקורות חיצוניים מתערבים שיכולים לשבש את התוצאות. אסא חזר על כך כי הפתרון הוא במיקום נקודות הניטור ובדיקת המטרולוגיה.

68. לשאלת בית המשפט, חידד אסא כי נקודות מורד הרוח שמטרתה לבדוק את המפעל הוא במעלה הרוח ביחס למקורות האחרים כגון דורי צורי, הכביש, שדות חקלאיים, ולכן הם מוצאים מכלל מקורות המשפיעים על הנקודה הזו.

69. אסא השיב לשאלות הסניגור בקשר לנכונות נקודות הדיגום שנבחרו על ידו:

ש. לגישתך מה שקובע את תוצאת המדידה היא מיקום הדוגם וכיוון הרוח?

ת. כן. במצבים מסוימים כגון דרכים, במקומות שאי אפשר להפריד את הדרך שלא שייכת למפעל יחסית למיקום הדיגום אנו מבקשים ביום הדיגום להרטיב את הדרך. אני לא זוכר אך יתכן וכן, לא התכוננתי בנושא הניטור איני יכול להשיב בוודאות. אני מזכיר כי הדברים נעשו לפני 6-7 שנים.

ש. איפה ממקמים את מכשיר הניטור. האם עברת הכשרה בנושא הזה?

ת. אין הכשרה בנושא הזה. הענין נתון לשיקול דעתו של הרגולטור, כך נהוג בארה"ב. גם בארה"ב אין הכשרה בנושא מיקום הדוגמים.

ש. האם להבנתך נקודות הדיגום שבחרת היו נכונות?

ת. אני לא זוכר, לא התכוננתי".

70. אסא השיב לשאלת בית המשפט בקשר להכשרתו בקביעת נקודת דיגום:

ש. שאלת ב.ה.- מה בשלל התארים והלימודים שלך מסמיך אותך לקבוע נקודות

דיגום?

ת. אני חוזר ואומר, במסגרת לימודי התואר לאיכות הסביבה, מוסמך באיכות הסביבה, מוסמך למדעי איכות הסביבה בירושלים, באוני' העברית למדתי תואר מוסמך למדעי איכות הסביבה, לעצם השאלה עצמה - לא היה דבר כזה, לא למדתי ולא הוסמכתי איך להציב נקודות דיגום. הניסיון מצטבר בתחום הזה ולימוד התחום תוך כדי עיסוק בו הם אלה שמסמיכים אותי לדעתי, שהכשירו אותי לקבוע נקודות דיגום.

ש. אני שואל האם להבנתך נקודות הדיגום שמצאת היו נכונות?

ת. כן. ואני יכול לפרט. כמו שנאמר בדיון הקודם יש באזור עוד מקורות שיוצרים פליטה של חומר חלקיקי ולכן הנקודה העיקרית שבה התמקדנו מעבר לנקודות אחרות שהיו סוג של "שלייקס" שהמסקנות מהן בלבד היא בעייתית במידה מסוימת, התמקדנו בנקודה אחת שהיתה החשובה ביותר והמייצגת לטעמנו ולטעמי, זה בכניסה למפעל, ממש ממול. מרחק של כ-40-50 מטר משער המפעל. בכיון מורד הרוח מן המפעל, ומעלה הרוח נשאר מקורות פליטת החלקיקים שיש באזור".

71. לעניין נקודות הדיגום שנקבעו על ידו בשנת 2006, השיב אסא כך (מפאת חשיבות הדבר, להלן הציטוט, באריכות מה):

"ש. האם לאור השאלות הקודמות האם זה נראה לך מיקום סביר של נקודת הדיגום?

ת. כן. אבל כמו שאמרתי במדידות שנעשו ב-2006 חלק מהנקודות היו במקומות שאינם אופטימליים כאשר אנו התמקדנו בנקודה האופטימלית שהיא שער המפעל, ולכן אין טעם להפנות אותי לנקודות שאני מראש מסכים שהן לא אופטימליות

...

ש. מפנה לדו"ח הדיגום משנת 2006. נספח 17, מיולי 2006 עמוד 5. (מצטט). "עיקר האבק בנקודת המדידה במורד הרוח הוא תוצאה של משאיות החולפות בדרכן למפעל ישראלבטון. לכן היינו ממליצים לשנות את נקודת המדידה או לתוך תחום המפעל על הגדר או רחוק משביל המשאיות לכיון בני ברק". הדברים נכתבו על ידי הדוגמים עצמם. לאור הערה זו בקרבה כזו של דרך עפר זה לא נראה לך בחירה שגויה של נקודת דיגום?

ת. זאת הערה שלא אמורה בד"כ להיכתב, זו פרשנות. דוגם אמור לתת את הממצאים ללא פרשנות. זה דבר ראשון. הוא כותב שעיקר האבק, זה לתת פירוש, זה לא אמור להיות אלא אם הוא יועץ של המפעל. אבל חלק מהנקודות

אולי אפילו חלק גדול הם נקודות שהם בעייתיות ועשיתי בחוות הדעת הפרדה בנושא הזה שאני מבחינה מקצועית מסכים איתו אני לא חולק על זה, עשיתי טבלה בהפרדה בין נקודות שונות בחוות דעתי. זה עמוד שכותרתו היא "חומר... בו הפרדתי בין נקודות הדיגום השונות..."

...

ש. תוכל להסביר מה השיקולים שעמדו בפניך שהתעלמת מהמלצות הדוגמים לשנות את נקודת המדידה?

ת. אנחנו עשינו מדידות מספר מדידות במספר מקומות בידיעה שחלקן אינן דווקא מייצגות, היתה מחשבה לתקן את צורת המדידה שלנו על מנת שתהיה מייצגת, לא העמדנו מכשיר בפתח המפעל מה שלמדנו לאחר מכן לעשות, זה היה הליך של ניסוי וטעיה ולכן יש...

ש. אתה טוען שמראש מיקמת נקודות שידעת שהם לא מייצגות?

ת. שערנו שהן לא מייצגות.

...

ש. מפנה לדיגום מיום 29.8.06, שם הדוגמים מתיחסים לא לנקודה על דרך עפר אלא על נקודה מייצגת שלדברך היא מייצגת. שם מתיחסים לאותה נקודה מייצגת "נקודת המדידה נקבעה על ידי צחי אסא בסמוך לכניסה לסולל בונה מצידו המזרחי קרוב מאוד לכביש. נקודת מדידה זו הושפעה מתנועת רכבים באזור אשר הרחיפו אבק חלקי המרחף". איך אתה מגיב להערה זו, הרי מסתבר שהנקודה המייצגת היא לא מייצגת

ת. הדוגמים כתבו בדיוק מה שאמרתי. אני חוזר על זה, בגלל גשמים רבים ופעילות תחזוקה במפעל שמפורטים בכל הביקורות שלהם כלי רכב יוצאים מהמפעל הורידו אבק או חומר חלקיקי על הדרכים שמול המפעל וההערה הזו בדיוק מציינת ומאששת מה שאמרתי

ש. האם אתה חושב שהנקודה הזו היא נכונה?

ת. ודאי, היא זו שמייצגת שהמפעל לא תוחזק כמו שצריך וחומר חלקיקי הוסעו החוצה מהמפעל לכביש

ש. האם לדעתך רכבים שחולפים מול המפעל יכולים להשפיע על הנקודה?

ת. ודאי, ברגע שהם נוסעים מול חומר חלקיקי רב הם מרחפים אותו ומשפיעים על תוצאות הדגימה

ש. האם גם ללא חומר חלקיקי עצם תנועה מסיבית של רכבים יכולה להשפיע על התוצאה?

- ת. לפי נסיוני הרב - לא. אני מדבר על מקומות וכבישים רגילים, לא מקום שיש פיזור של אבק על הכביש
- ש. בהינתן שבתקופה הזו בדיוק נסלל כביש אם המושבות, בהינתן שמול הכניסה לסולל בונה היתה נקודת הערכות של הכלים הכבדים של סלילת הכביש, האם אתה חושב שזה יכול להשפיע על המדידה?
- ת. לא, ואני מראה גרף של כיון הרוח. כיון הרוח הוא יציב לאורך שעות המדידה מהמפעל לכיון אותו דוגם. כל המקורות האחרים כולל מה שהתיחס עו"ד נמצאים במורד הרוח, ואין להם יכולת "לשחות" נגד הרוח.
- ש. האם פעילות של עסק של דורי וצורי יכולה לדעתך להשפיע על המדידות?
- ת. לא, מאותה סיבה, ואדרבא הם עוד יותר רחוקים מהכביש.
- ש. מפנה לבדיקה מ-9.06 נספח 17, מיום 17.9. "נקודת המדידה במורד הרוח שונתה בהנחייתו של צחי אסא" אם כרגע טענת שהנקודה היא מייצגת מדוע שינית אותה?
- ת. אין לי מושג למה זה נכתב, אני חושב שזו טעות, התוכן הוא טעות. מכיון שיש תצלום שמראה שהנקודה היא מול פתח המפעל. אולי הזזנו אותה במטר או שניים.
- ש. הזזת או לא?
- ת. אני לא מסכים עם מה שכתוב. אם הזזנו מטר או שניים זה לא משנה ולא לכך התכוונו הכותבים. מאוד יתכן שאמרתי להם להזיז בשניים שלושה מטרים ואין לכך כל משמעות. יתכן שכאשר כתבו שאסא אמר להזיז, לכך הכוונה. יתכן שהיה מכשול וכולי וזה ניכר בתצלומים. אני מציג צילומים מהם עולה כי התזוזה היא מינימלית ולא משמעותית מבחינת הבדיקה. יכול להיות שהיה עצם שהפריע וכולי אבל הנקודה היא 40-50 מטר מול שער המפעל על המדרכה. יש תמונות ומראה מקום.
- ש. אם היה עצם אז מה המשמעות, שהדגימות הקודמות לא היו מייצגות?
- ת. לא, שהעצם הזה לא היה לפני. אני לא זוכר האם העצם היה לפני אבל אני חושב שזה לא משמעותי.
- ש. מפנה לדיגום של 19.9.06, הדוגם כותב "על הציר עברו מספר רב של משאיות". לאור הערה כזו...?
- ת. נעשתה רק מדידה אחת במורד הרוח והיא באותה נקודה מייצגת מול שער המפעל 50 מטר מזרחית לצומת, כשאני אומר שוב המשאיות שעברו על אותו ציר מישראל בטון כביכול הם לא רלוונטיות למעשה. מכיון כפי שאמרתי הנקודה הזו היא ממש מול שער המפעל ומייצגת את הפליטות מהמפעל, אני מראה את

הגרף שרואים שהרוח הריבועים יציבים ברוח של מצב של 260 מעלות שזה ממש משער המפעל לכיון הדוגם. נקודות שנמצאות במורד הרוח בכיון אחר כגון אותו שביל לא משמעותיות לטובת הבדיקה.

ש. אחרי כל המדידות של 2006, ואחרי שכבר לפחות לפי הטענה שונתה נקודת הדיגום, מי שחתום על הדוחות והתוצאות כותב מכתב מפורש לפיו מיקום נקודת הדיגום הוא בעייתית ומאחר והמספר הרב של המשאיות גרמו לאבק מרחף ושוקע. האם ראית את המכתב הזה, הוא הועבר למנהל המחוז ולתיק איכות הסביבה כנספח למכתב מיום 19.7.07.

ת. לא זכור לי שראיתי את המכתב הזה.

...

ש. אם יש רבע שעה שבה כיון הרוח משתנה, ודורי וצורי מפעילים כלי מכני או סוללים כביש אם המושבות, אם כמות גדולה יחסית של אבק תכנס לשואב אבק היא תשקל בתוצאה הסופית?

ת. אם יש פליטה מסיבית ביותר של מקור שבא מכיון נגדי יכול להיות שיהיה מצב כזה אבל זה לא סביר בנסיבות הענין

ש. אמרת שידוע לך שדורי וצורי בנו כביש.

ת. נכון, אבל אמרתי שרק פליטה חריגה, אמרתי שזה יכול להיות משמעותי לצורך הדיגום רק אם יש פליטה חריגה. מעבר לזה אוסיף שכיון רוח שבא מאזימוט 13 או 24 זה עדיין תחומי מפעל סולל בונה, ולא דורי וצורי. אני יכול להראות ... יש פה צילום של מפות, רוח צפונית מכיון של 0.13 או 0.24 זה עדיין מכיון של סולל בונה, למרות שהמתחמים שם לא היו בשימוש כי חלק מהמתחמים שלהם הם לאחסנה אבל זה לא מדורי וצורי שהאזימוט שלהם 170/180 יחסית לדוגם

ש. האם ידוע לך על פליטה חריגה כל שהיא שבאה ממקור אחר?

ת. לא".

עד תביעה מספר 11 - ד"ר אדיב שפרינצק

72. העד הבא מטעם התביעה, ד"ר שפרינצק, אישר במסגרת עדותו הראשית בבית המשפט כי הוא בעליה של חברת "אקו טק", מעבדה מוסמכת, שנוסדה בשנת 1992 ועוסקת בתחום של מזהמי אוויר כימיים, וקרקע במי תהום. ד"ר שפרינצק אישר כי "דו"ח בדיקת אבק מרחף, מפעל בטון, בני ברק" מחודש אוגוסט 2007 נערך על ידי חברתו, ואושר על ידו (הדו"ח סומן ת/26).

73. על פי הדו"ח הנ"ל, בהתאם להזמנת המשרד להגנת הסביבה, בוצע ביום 23.8.2007 ניטור חומר חלקיקי

מרחף באוויר (TSP) סמוך למפעל הבטון, בני ברק. בדו"ח מפורטת תכנית הניטור, ובין היתר, כי הניטור נעשה באמצעות מכשירי HVS מתוצרת Staplex דגם TFIA 2, כיוול המכשירים נעשה על פי נהלי החברה, בטרם היציאה לשטח, ושיטת הדיגום היא MASA 501.

74. נקבעו שלוש נקודות דיגום, אשר בוצע בהן דיגום בו זמנית. על פי תוצאות הבדיקה, בפרק המדידה התלת שעתית שבו בוצעה הבדיקה, נמצאו שתי חריגות מהתקן הישראלי לאבק מרחף. כך, בנקודה מס' 2 נמצא ריכוז אבק 0.45, וכעבר שלוש שעות נוספות - 0.79. ביתר נקודות הבדיקה לא נמצאו חריגות בזמנים הרלוונטיים לבדיקה.

75. ד"ר שפרינצק השיב לשאלת הסניגור בחקירה נגדית, בקשר לכיוול המכשירים אשר שמשו לבדיקות אלה:

" ש. אני רואה בדוח שהמכשיר כויל. מה הזמן הנכון לכייל מכשיר?

ת. אני לא יכול לדקלם לך מה דורשת אסמכת מעבדות אבל אנו עושים זאת לפי הדרישות.

ש. אתה כיילת את המכשיר?

ת. בדוח כתוב מי כייל

ש. אבל חתמת על הדוח שכתוב שהמכשיר כויל לפני היציאה לשטח?

ת. יכול להיות. אני לא בודק כל מכשיר שכויל. זה לא מעשי. אני מוציא הרבה צוותים ויש לי אנשים שאחראים לזה

ש. כשאומרים שהמכשיר כויל לפני היציאה לשטח למה הכוונה?

ת. אני לא יכול לומר. המהנדס שעשה זאת יוכל להגיד. אבל אני חוזר ואומר אנו מבצעים זאת בהתאם לדרישות. פה כתוב שהבדיקה בוצעה באוגוסט והמכשירים כוילו ביולי. חודש לפני.

ש. שאלת ב.ה.- כל כמה זמן יש לכייל מכשירים כאלה?

ת. פעם בכמה חודשים. יש כל מיני בדיקות פשוטות יותר אבל זה כיוול יסודי עם מכשור מתאים. יש כל מיני דרכים אחרות פשוטות יותר.

ש. זה כמעט חודשיים לפני?

ת. מה שכתוב

...

ש. האם אתה ודאת שחתמת על הדוח ששלושת המכשירים האלה הם אותם מכשירים בשטח?

- ת. אתה מדבר איתי על הפרקטיקה. חד משמעי זה ככה. לכל מכשיר יש שם ובדפי השטח שלא נמצאים אצלי, הכל רשום. יש לנו דפי שטח שבהם זה רשום
- ש. אז לפי המסמך הזה אי אפשר לדעת שזה אותם מכשירים, יש מסמכים נוספים?
- ת. יש מסמכים נוספים. בדפי השטח יש עוד פרטים שנרשמים בשטח ולא מוכנסים לדוח
- ש. בדקת את הדפי השטח?
- ת. לא אני בדקתי. לא היתה שום דרישה לזה. יש גבול לרמת הבדיקה של מנהל ארגון.
- ש. אז מי בדק?
- ת. למשל, דבורה... היא הכינה את הדוח".

76. בחקירתו החוזרת על ידי התביעה, הסביר ד"ר שפרינצק את משמעות "אישורו" בקשר לדוח הבדיקה; לדבריו:

"כל דוח שיוצא מהחברה שלי החוצה עובר את העיניים שלי. אבל פעם זה ככה ופעם זה ככה, פעם זה חפיף ופעם יסודי. אני מסתכל על דוח ואני רואה בדיקה מדגמית האם הכל בסדר וזהו. אני סומך על האנשים שלי שאני בוחן אותם כל הזמן ולכן אני חותם בראש שקט. גם כשאני לא קורא את כל המסמך. שמי חתום על המסמך ואני לוקח אחריות מלאה."

עדת תביעה מספר 12 דבורה חדד

77. עדת התביעה הבאה היא גב' חדד, אשר אישרה במסגרת חקירתה הראשית בבית המשפט כי ערכה את דוח הבדיקה ת/26.

78. לשאלת הסניגור בחקירתה הנגדית, אישרה חדד כי אין לה חלק בדיגום, ופירטה את תחומי אחריותה:

"...אין לי חלק בדיגום. אני מקבלת את החומר הגולמי שזה הדפי שטח, התוצאות של החישובים ואני עורכת מבחינת הסדר שלו ומעבירה את הטיוטה למהנדס שביצע את הבדיקה והוא מאשר לי שהחישובים נעשו כמו שצריך שהנתונים נכונים והוכנסו בצורה נכונה ומאשר לי לחתום על הדוח ולעביר אותו לחתימת ד"ר שפרינצק".

79. בקשר לכיול המכשירים השיבה חדד:

י"ש. האם בדקת את הכיולים של המכשירים?

ת. לא, כיולים זה חומר גולמי

ש. האם בדקת שהמכשירים שהיו בשטח עברו כיול?

ת. לא".

עד תביעה מספר 13 - סורין סולומון

80. העד הבא שהעיד מטעם התביעה הוא סולומון, עובד יחידה של איכות הסביבה של עיריית רמת גן, ובעבר עובד של יחידה אזורית רמת גן ובני ברק. סולומון אישר במסגרת עדותו הראשית בבית המשפט כי ערך "דוח אירוע - מפעל סולל בונה, מיום 9.12.2010" (סומן ת/27).

על פי הדוח, בתאריך 29.11.2010 בשעה 10:30 ערך סולומון סיור במחסן חברת "ישראלקולור" ברחוב לח"י בבני ברק. במהלך הסיור, בהתבוננות דרומה לכיוון מפעל סולל בונה, הבחין בפליטת צמנט מאחד הסילוסים במפעל סולל בונה, אותה תעד בתמונות. סולומון הסביר כי לשיטתו, האירוע מהווה הפרה של התנאים המיוחדים ברישיון העסק של מפעל סולל בונה.

81. בחקירתו הנגדית בבית המשפט, העיד סולומון על נסיבות עריכת הדוח :

"לא היתה לי כוונה להגיע לסולל בונה באותו יום ולא הגעתי. אחד הרחובות שהם מקבילים למפעל יש שם מחסן של חברת גטר, וזה בנין תעשייתי שהם בקומה העליונה. יש רמפה ועולים למעלה והגעתי לשם והייתי צריך להתלוות לממונה בטיחות של המחסן והוא התעכב אז חיכיתי במרפסת כזו, אתה מסתכל ורואה את הנוף מתחתך. זה בני ברק. והנה פתאום אני רואה ענן יוצא מאחד הסילוסים, ואתה מצלם. הוצאתי את הטלפון וצלמתי".

82. סולומון הוסיף כי הוא מכיר את המערכות והמתקנים של מפעל סולל בונה, וידוע לו כי בסילוסים יש מערכות לסינון קליטת אבק. עם זאת הדגיש סולומון:

"ש. כתוב שבכל מערכת הסילוסים תהיה מערכת לסינון וקליטת אבק ואמרת שיש. אז למה זו הפרה?

ת. אני לא יודע מה קרה באותו יום במפעל אבל זו כנראה היתה טעות אנוש. מגיעה מכלית של צמנט, מתחבר לסילו, ומתחיל להזרים את הצמנט לתוך הסילו. אם לא מקפידים לוודא שהסילו מלא אז יש אובר, זה עולה על גדותיו ומתחיל להתפזר

צמנט. זה מה שצלמתי ככל הנראה

ש. דרך איפה הוא יוצא?

ת. מלמעלה. זה שסתום, יש מערכת סינון שהיא שקים, אם עולה שם אבק של צמנט האבק נקלט בשקים והאוויר הנקי יוצא החוצה. אם יש מכה של צמנט זה פורץ את השקים פורץ את המערכת ויוצא החוצה

ש. אז השקים נקרעו?

ת. לא יודע אם נקרעו, זה פרץ את המערכת. האבק צריך לעלות לכיון המפריד שקים הזה כדי למנוע מהאבק לעלות לאויר

ש. ידוע לך בעית בטיחות לחיבור של שסתום לחץ חירום למערכת סינון וקליטת אבק?

ת. לא ידוע לי. היינו בודקים היינו מבקשים מהם דוחות תחזוקה, כל תקופה מסוימת אמורים לעלות אנשים למעלה ולנקות את השרוולים כי זה נסתם. והם היו מציגים לנו את הדוחות עם כל מיני חתימות

ש. בס' 8.3 כתוב שתהיה מערכת סינון לקליטת אבק ואתה אומר שהיתה מערכת כזו?

ת. נכון

ש. לגבי ס' 8.9 מערכת סינון וקליטת אבק יהיו תקינות בכל עת, אתה מכיר את נהלי התפעול והתחזוקה?

ת. לא זוכר. בזמנו קבלנו את זה ובדקנו את זה, זה היה הנוהל. יחסית למפעל כזה יצרני מבחינתנו הם לא היוו בעיה, הם שתפו פעולה הם לא מפעל שסירב לבצע דרישות. היינו מתריעים על דברים מסוימים".

83. בהמשך חקירתו הנגדית אישר סולומון כי כיום קיימות תעלות המכוסות רשת ברזל במפעל, ואינו יודע כמה זמן הן שם.

הסניגור הציג לסולומון את ת/7 מיום 4.11.2007 - תצלומי כניסת המפעל מאת ענת רז. סולומון אישר כי הוא מזהה שקיימת תעלת המכוסה רשת בכניסה למפעל במסגרת התצלומים שהוצגו לו.

84. סולומון ערך סיכום ביקור במפעל בשנת 1997, אשר צורף כנספח לחוות דעתו של אסא. סולומון השיב לשאלות הסניגור בנוגע אליו כדלקמן:

ש. בשנת 1997 אתה כתבת סיכום ביקור. נספח 5 לחוות הדעת של צחי אסא. אתה כותב שס' 2.1.8 בוצע. זוכר מה הסעיף הזה?

ת. ממש לא

ש. הסעיף הזה עוסק בעמדה של העמסת מיכליות ואומר שהוא צריך לצייד בפילטר שיירכש במיוחד לשם כך. האם אתה יודע שבאמת הפילטר הזה הותקן מהכרותך עם המפעל?

ת. אם כתוב שבוצע אז כן

ש. היה צריך לעשות דבר נוסף ?

ת. לא".

85. סולומון אישר כי ערך דו"ח בקשר למפעל ישראלבטון - מפגעים לסביבה, מיום 1.11.2006, ממנו עולה כי ביום 20.9.2006 ערך סיור במפעל ישראלבטון, ולפיו ענני אבק מיתמרים עם כל תנועת רכב המשרת אך ורק את מפעל ישראלבטון, כמו כן כל דרכי הכניסה למפעל מצופים בבטון, ובמהלך הסיור היתה שכבה עבה של אבק בכל משטחי המפעל.

86. סולומון העיד, כי נוכח תביעה שהוגשה נגד מפעל ישראלבטון בבית המשפט בבני ברק, הורה בית המשפט לסגור את המפעל, אולם המפעל ביצע שיפורים "עד האחרון" והתביעה "לא היתה". סולומון לא זכר האם התיקונים בוצעו לפני שנת 2006; לדבריו:

ש. וזה היה לפני 2006?

ת. אני חושב שכן. לא בטוח. אני מדבר על המפעל עצמו, לא על הדרך. שני גופים היו אמורים לטפל בזה ואחד הטיל על השני

ש. כי כתוב "בזמן הסיור היתה שכבה עבה של אבק בכל משטחי המפעל" כלומר לא עמדו בכל הנדרש מהם?

ת. מה שאני מעלה שהיתה תביעה נגדם אבל כשאתה לא מתחזק בפועל את כל העבודות בזמן המתאים אז יש בעיות שחוזרות על עצמן. אם כתוב שהיה אבק והמשטח היה רטוב ...

ש. האם דברים אלה נכתבו על סמך מה שראית?

ת. כן".

עד תביעה מספר 10 - גלעד שפיצר

87. עד התביעה הבא - גלעד שפיצר, מנכ"ל ובעלים של חברת א.ש. שירותי מחקר, אישר בחקירתו הראשית בבית המשפט כי ערך דוחות תוצאות בדיקות איכות אוויר אבק מרחף בשכונת קרית הרצוג בבני בנק, בחודשים יולי עד ספטמבר 2006 (סומנו ת/28 - ת/33).

ת/28 - בדיקות שנערכו על ידי החברה בשכונת קריית הרצוג בבני ברק, **לבקשת עיריית בני ברק**, במהלך 24.7.2006 - לא נצפתה חריגה מהתקן של אבק מרחף, אבק שוקע לא נבדק.

ת/29 - בדיקות שנערכו על ידי החברה בשכונת קריית הרצוג בבני ברק, **לבקשת עיריית בני ברק**, במהלך 22.8.2006 - בנקודת הדיגום מול סולל בונה לא נצפתה חריגה מהתקן של אבק מרחף, עם זאת נצפו חריגות מול מפעל ישראלטון (0.31), ובגן השעשועים (0.364), תוך שצוין כי משאיות עברו על דרך העפר המובילה לישראלטון בקצב של 8-10 משאיות לשעה.

ת/30 - בדיקות שנערכו על ידי החברה בשכונת קריית הרצוג בבני ברק, **לבקשת עיריית בני ברק**, במהלך 26.9.2006 - אבק מרחף נדגם ב 4 נקודות **אשר מוקמו על ידי צחי אסא** נציג המשרד להגנת הסביבה. נצפתה חריגה של אבק מרחף בכביש גישה לסולל בונה - 0.46. בשאר נקודות הדיגום לא נצפו חריגות.

ת/31 - בדיקות שנערכו על ידי החברה בשכונת קריית הרצוג בבני ברק, **לבקשת חברת סולל בונה**, במהלך 23.7.2006. בוצעו בדיקות אבק מרחף בשתי נקודות. צוין כי כל מכשירי הדיגום כוילו לפני תחילת הדיגום. בבדיקת מורד הרוח נמצאה חריגה של אבק מרחף - 0.449. לתוצאה זו נוספה הערה לפיה "**עיקר האבק בנקודת המדידה במורד הרוח הוא תוצר של משאיות החולפות בדרכן למפעל ישראלטון לכן היינו ממליצים לשנות את נקודת המדידה, או לתוך תחום המפעל על הגדר או רחוק משביל המשאיות לכיוון בני ברק.**"

ת/32 - בדיקות שנערכו על ידי החברה בשכונת קריית הרצוג בבני ברק, **לבקשת חברת סולל בונה**, במהלך 7.8.2006, 29.8.2006. בשל הקרבה לכביש ולשביל המוביל לישראלטון הורחף אבק מרחף + שוקע למכשיר הדיגום. צוין כי כל מכשירי הדיגום כוילו לפני תחילת הדיגום. גם בבדיקת מורד הרוח נמצאה חריגה של אבק מרחף - 0.689. אף בבדיקה זו צוינה ההערה המפורטת לעיל.

ת/33 - בדיקות שנערכו על ידי החברה בשכונת קריית הרצוג בבני ברק, **לבקשת חברת סולל בונה**, במהלך 7.9.2006, 17.9.2006, 19.9.2006. **נקודת המדידה במורד הרוח שונתה בהנחייתו של צחי אסא מהמשרד להגנת הסביבה.** אבק מרחף דוגם בשתי נקודות. כל מכשירי הדיגום כוילו לפני תחילת הדיגום. גם בבדיקות אלה נמצאו חריגות של אבק מרחף. בתאריך 19.9.2006 צוין על ידי שפיצר כי על הציר עברו מספר רב של משאיות.

88. בחקירתו הנגדית לשאלות הסניגור, השיב שפיצר באשר להכשרתו, ובין היתר נשאל לגבי ההחלטה לגבי מיקום נקודות הדגימה. לדבריו, בהגעה לאתר מיקום הנקודות נקבע על ידי נציג המשרד או העירייה בשטח.

הוא יכול להמליץ אבל המלצתו יכולה להתקבל או להידחות. הוא הדין גם לעניין מיקום דל"י האבק השוקע.

89. בקשר לדגימות הספציפיות שבוצעו, העיד כי הנקודות התבקשו על ידי צחי אסא. שפיצר העיד כי היה נוכח פיזית בבדיקה ביום 23.7.2006 (ת/31), ופירט את תפקידו במסגרת הבדיקות:

"אני מנהל אחראי. תפקיד המנהל מוגדר באיזו. מי שמסמיך את העובדים לביצוע העבודה הוא אני. זה לתת הדרכה בנושא ולספק להם את כל הציוד והתנאים, באיזו צריך לפקח על העבודה זהו. כאשר דוח מגיע אלי הוא מגיע פחות או יותר ברמה הזו אלא אם יש בעיות, ואני עובר על זה ועושה חישובים מדגמיים או ביד או בראש לדעת שאין טעות סופר ואם הכל סביר אני מאשר".

90. שפיצר השיב לשאלת הסניגור באשר להערה בבדיקה מיום 23.7.2006 :

"ש. מפנה לת/31 אתה כותב שעיקר האבק הוא תוצאה של משאיות חולפות בישראל בטון. אנו ממליצים לשנות את נקודת המדידה. תוכל לספר לי על זה?

ת. השיטות כמו שהסברתי פשוטות. שואב אבק ושואב פילטר, שוקלים לפני ואחרי. שיטות אלה נכתבו לפני כמה עשורים, ובעיקרן נכתבו למדוד איכות אויר סביבתית, ופחות בשביל לאפיין סביבתית מכשיר כזה חישוב שטח של כמה ק"מ והוא קבע את רמת החלקיקים מזרחית לאיזה עיר בארה"ב, או מערבית, נכתבו לעשות שימוש במיקרו סקיייל, מי שקורא את השיטה, השיטה אמורה להגיד מה הריכוז בנקודה מסוימת".

91. בהמשך עדותו הסביר שפיצר:

"ש. האם השיטה יודעת לאבחן בין מקורות פליטה שונים?

ת. לא. הבן אדם שקורא את התוצאות אמור לעשות את זה אם התכנון היה נכון ואם אלוהים שיחק עם הרוח באותו יום. אם הרוח באה מהמכשיר לכיון אחר כנראה שלא אבדוק את האבק. המכשיר שלי עומד פה. כמו הדוכן, וסולל בונה ליד. אם הרוח באה מסולל בונה לכיון המכשיר אז אמדוד מסולל בונה, ואם הרוח באה מכיון אחר אז ככל הנראה הזיהום לא הגיע מסולל בונה. מה שקרה לגבי המשאיות ואת זה אני זוכר- יש אבק בצידי הדרכים אם זה דרך סלולה לגמרי אז נשמט חצי אבק או דרך חצי סלולה עם חצץ וכאלה, אז ברגע שעוברת משאית היא מרימה את האבק מהרצפה ואתה רואה ענן אבק גדול שאם אני קרוב עם המכשיר הוא ישאב עם המכשיר. פה המצאתי מושג חדש שאני קורא לו אבק מורחף. זה אבק שמשאית שעברה הרימה אותו מהרצפה. לשיקולי, המלצתי היתה בלי לדעת למי האבק הזה שייך...

ש. מה ראית?

ת. משאית נוסעת על הדרך מרימה ענן אבק וממשיכה הלאה. אם יש לך משאית אחת בשעה זה דבר אחד ואם יש 20 משאיות זה דבר אחר. בחלק מהדוחות יש מספר ובחלק אין. אני ממליץ במקרים כאלה, הרבה פעמים לוותר על המדידה מחוץ לגדר שהיא מושפעת מתנועת רכבים ולהכניס אותה לתוך הגדר על מנת להימנע מאבק המשאיות

ש. האם הנקודה הזו שונתה עקב ההמלצה שלך?

ת. אפשר להסתכל בדוחות אבל לרוב לא קבלו את המלצתי".

92. ההגנה הגישה מכתב שנכתב מאת שפיצר, הממוען אל ג', מחודש אפריל 2007. במכתב התייחסות לבדיקות שנערכו בחודשים יולי, אוגוסט וספטמבר 2006 (כמפורט לעיל). על פי המפורט במכתב:

"... לדעתנו המקצועית מיקום הנקודה השנייה (במורד הרוח) בעייתי עקב הקרבה לדרך העפר המובילה למפעל ישראלבטון. במהלך המדידות עברו בדרך עפר זו מספר רב של משאיות אשר תרמו להרחפת אבק מרחף ושוקע שנקלט בנקודת המדידה שמוקמה במורד הרוח. כלומר, תוצאות המדידה כללו אבק מרחף שמקורו במפעל הבטון בנוסף לאבק מרחף ושוקע שמקורו מתנועת הרכבים בשביל העפר הסמוך לנקודת המדידה".

93. בנוגע לכיול מכשירי הניטור, השיב שפיצר כי כל מכשיר שמגיע למעבדתם הוא מכויל, והשיב לשאלת הסניגור, כי אף מבלי להידרש לעקומת הכיול, ניתן לדעת שהבדיקות מדויקות, שכן מהמכשירים שיש לו בחברה, הוא יודע שהם די יציבים ויש להם כמה בקרות על הספיקה. עוד העיד בעניין זה:

ש. "אני אדם חיצוני שלא רואה את גרף הכיול האם הוא יכול לדעת בוודאות שהבדיקה תקינה?"

ת. אתה יכול לדעת שהתוצאות אמינות כי המעבדה מוכרת ומוסמכת על ידי המשרד להגנת הסביבה ועל ידי הרשות להסמכת מעבדות וככזו היא עוברת ביקורות פתע וכדרך קבע, ולכן סביר להניח שאיכות המעבדה תקינה ויש להאמין לתוצאות שלה. אני זוכר בוודאות שהיה אחד כי אני יודע שהיתה בדיקה אבל לא זוכר באיזה תאריך זה היה".

עד תביעה מספר 8 - אביב שהרבני

94. בחקירתו הראשית, העיד שהרבני כי הוא היועץ המשפטי של מחוז תל אביב במשרד להגנת הסביבה ומרכז אכיפה. שהרבני ערך שימוע למפעל סולל בונה ביום 22.4.2007 וערך סיכום אותו העביר ליהושע רפפורט - מנכ"ל המפעל ביום 1.5.2007 (סומן ת/34).

עולה מסיכום השימוע, כי מטעם המפעל השתתפו בו יהושע רפפורט - מנכ"ל המפעל, ד"ר עמירם פרוז'נין, ח' ג' (הנאשם 3), ועו"ד יראק. השימוע נסמך על סיורים שנערכו בימים 24.7.2006, 10.1.2007 על ידי נציג המשרד להגנת הסביבה, ובגין ההפרות שנצפו שם נשלחו מכתבי התראה על פי חוק רישוי עסקים, והחוק למניעת מפגעים. כמו כן, עסק השימוע בדיגומי איכות האוויר בחודשים אוגוסט וספטמבר 2006, לפיהם נמצאו חריגות מהתקנות למניעת מפגעים. בגין חריגות אלה נשלח ביום 18.3.2007 מכתב התראה נוסף.

מנהל המחוז ביקש מנציגי המפעל להשמיע את טענותיהם ביחס להפרות השונות של תנאי העסק. בין היתר, נטען על ידי המפעל, כי קיימת תעלה כנדרש בתנאי הרישוי, והוצגה תמונה על ידי ח' ג'. לעניין המתזים, נטען כי התקנת חלק מהמתזים בוצעה לאחרונה, בעקבות ההתראה שנשלחה למפעל. ג' ציין כי המפעל יהיה מוכן להוסיף מתזים נוספים על פי דרישת המשרד להגנת הסביבה. עוד צוין, בקשר לתנאי 2.1.8, כי במהלך החודש האחרון הותקנה מערכת פילטרים בעמדה מהערבית.

באשר לערמת האגרגטים שנצפתה בביקורו של נציג המשרד, המהווה הפרה של תנאי 2.2א, הסביר ג' כי ככל הנראה אכן נמצאו ערמות בעת הסיור מחוץ לתאי האחסון. מכל מקום, לדבריו, נתנה הוראה לעובדי המפעל שלא לפרוק אגרגטים מחוץ לשטח המיועד לכך.

עוד צוין על ידי נציגי המפעל, כי נערכו דגימות אויר בחודשים יוני וספטמבר 2006 אשר הועברו למשרד לאיכות סביבה, וכן הועברו תוצאות ניטור מחודש ינואר 2007.

בקשר לתנאי 2.2.4, ציין ח' ג', כי בכל יום מתבצע בשטח המפעל ניקיון כנדרש בתנאי זה. לדבריו, ייתכן כי באחת הביקורות שנערכה במפעל על ידי נציג המפעל במהלך המלחמה, לא קוימה דרישת התנאי הזה עקב מחסור זמני בכוח אדם.

ג' ציין כי מיקום מכשיר המדידה במורד הרוח אינו נכון, כך נאמר לו על ידי הדוגם.

מנכ"ל המפעל, יהושע רפפורט, טען כי דגימות האוויר שביצע המפעל תקפות. לדבריו, המשרד לאיכות הסביבה ערך את הדיגומים מחוץ למפעל, וזאת בניגוד לתנאי רישוי העסק הקובעים כי הדיגומים ייערכו על גדר המפעל. לטענתו, הדגימות שנערכו על ידי המשרד לאיכות הסביבה, דגמו את דרך העפר.

95. בחקירתו הנגדית, השיב שהרבני לשאלת הסניגור בקשר לדבריו של מנהל המפעל בשימוע. שהרבני הסביר, כי למיטב הבנתו מוזכרים שני סטים של בדיקות. מנהל המפעל אומר שהדגימות שהמפעל ערך להבדיל מאלו שנערכו על ידי המשרד הן תקפות, והוא טוען שבדיקותיו של המשרד לאיכות הסביבה אינן תקפות.

96. שהרבני השיב לשאלת הסניגור, כי בנוגע למפעל "דורי צורי" התנהל הליך פלילי שהסתיים בפסק דין.

97. ההגנה הגישה באמצעות שהרבני מכתב שכתב אל עו"ד דנה יאראק (נ/22) בהמשך למכתב שכתבה ביום 29.5.2007. כמו כן הוגשו באמצעותו סיכומי שימוע של מפעל ישראל בטון מימים 19.6.2007. 4.10.2010. (נ/23, נ/24).

עד תביעה מספר 9 - פאבל אוזליר

98. אוזליר אישר, בעדותו הראשית, כי ערך את דוחות הכיול במסגרת בדיקה מחודש אוגוסט 2007 (ת/26).
99. בחקירתו הנגדית טען אוזליר כי כל המידע הנוגע לכיולים מצוי בדפי השטח.

פ ר ש ת ה ה ג נ ה

100. מטעם ההגנה העידו שני הנאשמים - ג', וסימנטוב, וכן העידו אבי כספי, דורון כנען ועד מומחה מטעם ההגנה - פרופ' יעקב ממן.

ח' ג' (הנאשם 3)

101. ג' העיד בחקירתו הראשית בבית המשפט אודות תפקידו במפעל סולל בונה:

"ש. תאר לנו מה היה תפקידך בסולל בונה?"

ת. כמו שאמרתי, אני בתקופה המדוברת הייתי --- שזה 11 מפעלים מהצפון הרחוק עד הדרום הרחוק, בין היתר מפעל --- אחת מאותם מפעלים. התחלתי ב 2003, בסוף 2003, עד אוקטובר 2010.

היום אני פנסיונר. התפקיד שלי היה לארגן עבודות, עם לקוחות גדולים, נושא של הנהלת מפעלי הבטון, שהיא ישבה באותו מפעל בני ברק שלא היה קשר בין הנהלה לאותו מפעל, לאותו מפעל בני ברק היה מנהל מפעל ששמו ניסים סויסה, הנהלת מפעלי הבטון ישבה בבני ברק, הנהלה זה נושא של מחלקת שיווק, מחלקת מחקר, מעבדה, כוח אדם, הכל.

ש. האם תוכל לתאר מה היה תפקידך לגבי סולל בונה ואיך התנהל המפעל?"

ת. עוד פעם, התפקיד שלי הוא ---. בבני ברק עצמו היה מנהל מפעל ניסים סויסה שתפקידו היה תפעול יומיומי של איכות הסביבה, תפעול מבחינה שיווקית או סגירה של שיווק לקבלנים קטנים, נושא של שילוח משאיות בטון. עניינים שלא קשורים אלינו. היה אחראי ובין היתר היה מדווח לי בישיבות הנהלה מדי חודש את כל הבעיות השוטפות - כוח אדם, איכות סביבה, נושאים כלליים שיש לדון בהם".

102. ג' הציג קבלות של רכישת מסננים, אשר נרכשו על פי בקשתו של מנהל המפעל סויסה.

103. בהמשך חקירתו הראשית, התייחס ג' לתשטיפי הבטון שראתה ענת רז, וטען כי הפרשי הגבהים אינם מאפשרים זרימת בטון כפי שתארה:

"...אם אני מסתכל על התמונות כאן נתחיל מהתמונה העליונה, מצד שמאל, ליד האבן שפה של

המדרכה יש רטיבות. דבר ראשון זה לא גבול שגובל עם המפעל. זה הצד הנגדי של המפעל. המפעל זה הצהובים שרואים בתמונה. מה שאני רוצה להגיד, מפעל בני ברק, האזור של אם המושבות, הכביש של אם המושבות, יחסית למפעל יש יחסי גבהים של 3 מטר בשיפוע של 45 מעלות. יש הפרש של מטר גובה מהכביש ולמטה. יש מצב ואותה מדרכה שאנו רואים כאן זה למעלה יש שצ"פ של כמה מטרים שהוא מושקה על ידי מערכת השקייה. המערכת הזו אם אתה משקה יותר מדי היא גולשת למטה. הצילומים האלה מנובמבר, אני לא יודע מה קרה לפני מבחינת גשם. אם אני מסתכל על התמונה הזו הכביש עצמו הוא יבש, ואיפה שרואים את הסילוסים הצהובים - הוא יבש. בהמשך של אותה תמונה התחתונה, ימנית, יש את שער הכניסה למפעל. שטח המפעל מורטב על ידי ממטרות. אפשר לראות את תעלת הניקוז המפרידה בין הכניסה לכביש החיצוני, מול העלייה לאם המושבות. מכאן 7 מטר משם זה הצומת של אם המושבות. פה רואים שהכל יבש. אין סימני רטיבות כאן.

לגבי התמונות האחרות - התמונה למעלה איפה שכתוב 4.11.07 זה הכניסה מזוית של הבטונדות לכיון הזה, שאפשר לראות חלק מהתעלה המפרידה בכניסה. התעלה הזו יבשה.

ההפרש גובה היא של 45 ס"מ. הרטיבות יכולה להיות מגלגלים של משאית, התמונה למעלה מימין לא מראה זרימה אלא רטיבות".

104. בנוגע לתנאים הנוספים של רישיון העסק משנת 1995, טען ג' כי מעולם לא קיבל אותם:

ש. מכיון שכתב האישום עוסק בתנאי רישיון העסק, ספר מה שידוע לך איך והאם התקבלו תנאים נוספים, במובן של נמסרו לך על ידי המשרד או הרשויות, תנאים לרישיון העסק בסולל בונה?

ת. אני הגעתי לסולל בונה ב 2006. להגיד שראיתי או קבלתי תנאים של רישיון עסק - לא. לא. ומעבר לזה אנחנו כל הזמן, יש כללים לרישיון עסק, גם כשאתה נכנס לאינטרנט יש את הדרישות ממפעלי בטון. אנו תמיד הקפדנו לעמוד בדרישות הרשויות ולהגיד שראיתי את התנאי רישיון - המפעל הזה קיים משנות ה-50 ומאז הוא קיבל את הרישיון עסק, אולי אחרי זה היה שינוי. בתקופה שלי לא היה שינוי בתנאי הרישיון ולא פנו אלי מהרשויות בנושא תנאי או שינוי תנאי רישיון העסק.

ש. מכיון שהתחלת לעבוד לקראת 2003 יכול להיות שמישהו קיבל את זה לפניך, ידוע לך על זה משהו?

ת. לא ידוע לי".

105. ג' ציין כי בבדיקות איכות האוויר שהוא היה נוכח בהן, לא הורטבה דרך העפר:

ש. תתיחס לטענה של צחי אסא שהיה נוכח בכל הנקודות והטענה שלו שבכל אחת מהמדידות לפני המדידה דרך העפר הורטבה.

ת. לא הורטבה דרך העפר שצחי אסא היה. באותם מקרים שאני הייתי נוכח, בעת הדגימות. החלון מהמשרד שלי היה במרחק של 30 מטר מאותו אמצעי שניטר שם.

ש. תתיחס לטענה שצחי אסא היה נוכח בכל המדידות?

ת. בתקופה שאני הייתי והשתתפתי בדגימות, אני לא ראיתי אותו".

106. לעניין פליטות האבק מהסילו, הסביר ג' כי זוהי תוצאה של פעילות תקינה של שסתום הביטחון:

ש. אני רוצה להפנות לשלושה צילומים: ת/27, ת/10, ת/25. אני מציג בפניך שלוש תמונות שדווח בהם לכאורה על פליטות אויר מהסילו במפעל סולל בונה בבני ברק. הראשונה 4.8.08 על ידי צחי אסא (ת/25), השניה מ-2009 דווחה על ידי ברוך ובר (ת/10) והשלישית מיום 29.11.10 דווחה על ידי סורין סלומון (ת/27). אני מבקש שתסביר לבית המשפט איך אתה מבין את התמונה הזו? מה קרה שם?

ת. מה שאנו רואים פה זה פתיחה של שסתום בטחון. אם אתה מסתכל על שלושתם כולם זה שסתומי בטחון. מה אני רוצה להגיד? תפקיד של שסתום בטחון הוא בטחון. כשממלאים צמנטים בסילוסים ממלאים אותם בלחץ. נושא של מיכלית שפורקת בלחץ היא מכניסה לתוך הסילו וברגע שאנו רואים שסילו עובר לחץ של 2 אטמוספירות אז השסתום נפתח אז מקבלים תסחיף של אבק. כמו שרואים בתמונות.

ש. זה נפתח לבד?

ת. הוא נפתח לבד, זה שסתום בטחון, כשמו כן הוא. אנו מדברים על שסתום בין 6-8 צול. (15-20 ס"מ). ואז הוא משתחרר בבת אחת ויש דקה של שחרור אויר. זה קורה פעם ב.

בת/10 הפליטה היא אפסית.

ש. האם אפשר להימנע מהתקנה של שסתום בטחון?

ת. אין כזה דבר להימנע. זה כללי בטיחות וכללי יצרן.

ש. האם הרשויות צחי אסא היו מודעים לשסתום הבטחון הזה?

ת. מכירים את זה .

- ש. האם יש הוראה ברישיון העסק שלא יהיה שסתום בטחון?
- ת. לא ולא.
- ש. ספר על הקשר בין שסתום הבטחון לבין תקלה במערכת הסינון?
- ת. בכל אחת מהתמונות והת' שעליהם דברנו רואים את הפילטרים. זה הקוביות למעלה, רואים שהם דולפים. שסתום בטחון מופיע על גג הסילו קרוב לדופן".
107. בחקירתו הנגדית, אישר ג' כי עבד בחברות של סולל בונה מזה 35 שנה, וכן העיד כי הנאשם 4, באיו סימנטוב, היה כפוף ישיר שלו.
108. ג' חזר על עדותו לפיה לא קיבל את תנאי רישיון העסק:
- "ש. אתה הכרת את תנאי רישיון העסק של המפעל כשנכנסת לתפקיד?
- ת. כשנכנסתי לתפקיד למדתי תנאי רישיון העסק. כן.
- ש. אתה יודע לומר לי ממתי היו התנאים האלה, או אם אציע לך תוכל לאשר לי?
- ת. לא
- ש. היו שני סטים של תנאים טרם זמנך אחד מ 95 ואחד מ 2001. האם קבלת תיק מפעל עם כל הרישיונות וההיתרים שהמפעל קיבל והיה כפוף אליהם?
- ת. לא קבלתי תיק מפעל מסודר, אני לא יודע, אתה מספר לי שהיה ב 95 וב 2001 - אני יודע שהיו שנים קודם שהוציאו אותם. למדתי את התנאים ובמידה ולא הייתי נכנס לאנטרנט לראות מה הדרישות של איכות הסביבה.
- ש. כתב האישום מדבר על תקופה מ 2006 עד סוף 2010. אתה יודע שבאוגוסט 2010 ניתן למפעל סט שלישי של תנאי רישיון עסק? אתה סיימת באוקטובר 2010, אתה קבלת תנאים נוספים באוגוסט 2010?
- ת. לא שאני זוכר קבלת סט תנאים כאמור.
- ש. אני רוצה להראות את ת/16. זה מסמך שהוגש בהסכמה. מסמך של אדם בשם צבי משייב ויש לו אישור שהוא קיבל את התנאים מהמשרד להגנת הסביבה ואישור שבאוגוסט 2010 מסר אותו למפעל. העמוד השלישי מופנה אליך. יש פה חתימה עם שם לא ברור. אתה מכיר את המכתב הזה?
- ת. לא מכיר וזו לא חתימה שלי

- ש. יודע לומר של מי החתימות?
- ת. אם הוא נתן את זה לאחרון הפועלים...
- ש. אתה לא קבלת מעולם את התנאים האלה?
- ת. לא קבלתי".

אבי כספי

109. העד הבא מטעם ההגנה היה אבי כספי. כספי העיד כי הוא התחיל לעבוד בסולל סונה לפני כ- 5 שנים, ובשנת 2010 החליף את מר ג' בתפקידו. כספי סיפר את מבנה החברה ומערך התפקידים:

- "ש. אני מבקש שתספר לנו מתי נכנסת לתפקיד בסולל בונה, התפקיד שלפני התפקיד הנוכחי שלך, מתי נכנסת לתפקיד וספר על המבנה הארגוני והדרג המנהל של סולל בונה בבני ברק?
- ת. אני התחלתי לעבוד בסולל בונה לפני כ- 5 שנים. בשנה הראשונה נהלתי את המפעל הטרומי בחיפה, בשנת 2010 החלפתי גם את ח' בתפקיד ---, המבנה הארגוני של מפעלי הבטון ושל הטרומיים הוא שבכל מפעל ובכל יחידה יש מנהל מפעל, שאחראי מתוקף תפקידו להתנהלות של כל מפעל ומפעל אותו הוא מנהל, אני מנהל את מנהל המשק את מנהל התפעול, את המנהל הטכנולוגי ואת מנהל הלוגיסטיקה והם בהתאמה לכל אחד מהם יש יחידות ניהול בפני עצמם עם מדרג שממשיך".

110. בהמשך עדותו, ציין כספי כי העביר את מנהל המפעל ניסים סוויסה מתפקידו נוכח אי עמידתו ביעדים, הכוללים גם עמידה בתנאי רישיון העסק.

כנען דורון

111. העד הבא מטעם ההגנה הינו כנען דורון, מודד מוסמך, אשר הגיש חוות דעת מומחה (נ/34).

112. על פי חוות הדעת, קיימת ירידה (שיפוע) של 5% מכוון דרך אם המושבות לכיוון הכניסה למפעל סולל בונה.

113. בעדותו בבית המשפט, העיד כי לא יכולה להיות זרימה כלשהי של מים מהמפעל לכיוון כביש אם המושבות

הואיל והכביש גבוה מהמפעל בכמטר לערך.

114. בחקירתו הנגדית בבית המשפט, אישר כנען כי פער הגבהים בין חצר מפעל סולל בונה לבין כביש השירות הסמוך לו הוא נמוך משמעותית מהפער ביחס לכביש אם המושבות והבהיר כי לא ביקר במקום בשנים הרלוונטיות לכתב האישום.

באיו סימנטוב (נאשם 4)

115. באיו סימנטוב העיד בחקירתו הראשית בבית המשפט אודות תפקידו במפעל סולל בונה:

י"ש. ספר לנו את הרקע המקצועי שלך?

ת. אני עובד 40 שנה בחברת סולל בונה, עדיין. כ 23 שנה אני משמש מנהל המשק של מפעלי הבטון בבני ברק.

ש. מה עשית לפני?

ת. הייתי מנהל מפעל הבטון בבנימינה. של סולל בונה.

ש. מה הגדרה של התפקיד שלך היום בסולל בונה?

ת. מנהל המשק של 11 מפעלי בטון מחיפה ועד לבאר שבע. אני מנהל המשק של המפעלים.

ש. האם מפעל הבטון בבני ברק שונה ממפעלים אחרים?

ת. הוא אחד מ 11 המפעלים שלנו. לא שונה. מפעל רגיל.

ש. תאר לנו כמנהל המשק של מפעלי הבטון. מה תפקידך כמנהל המשק?

ת. תפקידי הוא לקבל הודעות על תקלות שברים, בעיות, ויוצא עם צוות ומתקן לפעמים. אני כמו אב הבית של 11 המפעלים.

ש. מה לא במסגרת התפקיד שלך?

ת. לא במסגרת שלי - אני לא אחראי לקבל חומרים לשילוח הבטונים, קבלת צמנטים. אין לי שום יד בנושא של קבלה ותפעול המפעל. אני נטו תחזוקה

ש. מה האחריות שלך לגבי ניקיון המפעלים?

ת. לגבי הניקיון יש לנו את המנהל ניסים סויסה בבני ברק הוא היה מנהל המפעל בזמנו. אנו נפגשים בבוקר, אם צריך ניקיון הוא מוסר לי, אני מעביר לו אנשי צוות ומנקים. יש לנו מנקה שמנקה יום יום את המפעל, בנוסף לכוח אדם שמנקים. זה לא האחריות שלי. זה אחריות של מנהל המפעל. אני מבצע הוראות של מנהל המפעל.

בבני ברק יש לנו מעין מכונית קטנה, כמו בובקט, שצמוד לו מטאטא, שאני מעביר אותו לפעמים לחולון או לראש העין. הוא במקור של בני ברק.

ש. הוא יושב במפעל בבני ברק?

ת. הוא יושב בבני ברק, שם רוב עבודתו. הוא לא שייך רק לבני ברק.

ש. האם אתה תמיד נמצא במפעל הבטון בבני ברק?

ת. לא. אני מסתובב בין המפעלים.

ש. ומתי אתה מגיע למפעל בבני ברק?

ת. אני בבוקר נמצא בבני ברק ויוצא לסיבוב של מפעלים יום יום".

116. בהמשך עדותו, התייחס סימנטוב להפרות רישיון העסק משנת 1995 כפי שנטענו על ידי אסא.
117. סימנטוב התייחס לתמונות של פליטות האבק מהסילו, וטען כי המדובר בדליפה משסתום הביטחון:

"ש. אני מבקש להראות לך 3 תמונות - ת/10, ת/25 ות/27. (תמונות של פליטות מסילויים, ת/10 משנת 2009, ת/25 משנת 2008 ות/27 משנת 2010). לפי מה שאתה רואה בתמונה מההכרות הטכנית שלך, בכל אחת מהתמונות, מה רואים?

ת. בתמונה הגדולה של ברוך ובר רואים שיש בריחת אויר מהשסתום פיצוץ. בסילו יש לנו פילטרים שמנקים שלא יצא משם אויר, ויש שסתום בטחון שבכל סילו זה מותקן שסתום של 10 צול ואם יש לחץ או אובר אויר הוא נפתח, אחרת הסילו מתפוצץ. זה אסון, זה פצצה. אז זה הבטחון שלהם.

ש. תאר לנו את התמונות האחרות?

ת. בתמונה של צחי אסא רואים את הפילטר שלם ושוב בריחת האויר היא מהשסתום פיצוץ. כלומר, ברגע שיש לחץ אויר בסילו... זה נורמלי. כן. פריקה של מכלית זה בין 15-20 דקות. אז בזמן שמכלית פורקת יכול להיות שנוצר לחץ ואז השסתום עובד, רוצה לומר אין פליטות כאלה לאורך כל היום. לשאלת ביהמ"ש פורקות כשתי מכליות ביום בממוצע.

ש. התמונה השלישית?

ת. גם רואים את הפילטרים. הפילטרים שלמים. זה הכל מהשסתום.

ש. האם בכל פריקה של משאית מופעל שסתום הלחץ?

ת. כן. אני מחדד - השסתום מוכן לפעולה אבל הוא לא פולט אלא אם נוצר הלחץ החורג.

ש. לגבי כל אחד משלושת המקרים האלה, האם לאחר מכן התבקשת לבדוק את תקינות מסנני האויר ואם כן מה גילית?

ת. לא, לא התבקשתי".

פרופ' יעקב ממן

118. העד הבא מטעם ההגנה הוא עד מומחה - פרופ' יעקב ממן. חוות דעתו הוגשה (נ/38).

119. על פי מסקנות חוות הדעת, עיון בבדיקות הניטור שנערכו במפעל סולל בונה ובשכונת קריית הרצוג, מעלה כי קיימים ליקויים מהותיים הפוגעים בתקפותן ואמינותן של הבדיקות באופן שלא ניתן להסיק מהן כי מפעל סולל בונה חרג מתקני איכות האויר שיוחסו אליו.

120. אליבא דמומחה ההגנה, שיטת הבדיקה שננקטה, והבדיקות של חומר חלקיקי אשר הוזכרו בסעיפי האישום לעיל, אינן מאפשרות להצביע בצורה מדויקת על המקורות של החומר החלקיקי באזור המפעל, אינן מאפשרות ולא מסוגלות לקבוע כי כל האבק אשר נמדד אכן מקורו במפעל, ואינן מסוגלות לקבוע או להבחין בין המקורות השונים. ברמה המדעית והטכנולוגית, מדידות אלה לא יכולות לשמש כהוכחה או ראייה לקשר סיבתי בין הערכים הנמדדים לבין האבק אשר מקורו אך ורק מהמפעל.

121. בנוסף לכך, קבע פרופ' ממן בחוות דעתו, קיומם של מספר מקורות נוספים שיכולים לפלוט אבק בסמיכות כה קרובה למפעל, מהווה גורם מתערב משמעותי שאינו מאפשר להסיק ברמת וודאות סבירה על הקשר הסיבתי שבין ערכי סביבה חריגים לבין פליטות אבק ממפעל סולל בונה.

122. בהמשך חוות דעתו, התייחס פרופ' ממן באופן פרטני לכל בדיקה שנעשתה ועומד על הבעייתיות באופן ביצוע הבדיקה, וחוסר סבירותם של הממצאים שנתקבלו.

דיון והכרעה

עבירות על פי חוק רישוי עסקים - זיכויים של הנאשמים מהפרות תנאי רישיון העסק משנת 1995

123. חברת "סולל בונה" בע"מ מחזיקה ברישיון עסק מס' 135/83 מיום 15.5.1983 (ת/1). על פי הנתען בכתב האישום, במסגרת רישיון זה הוספו תנאים מיוחדים לרישיון מאת המשרד לאיכות הסביבה על פי סעיף

7 לחוק רישוי עסקים, בשלוש הזדמנויות שונות: בשנים 1995, 2001 ו- 2010.

לא הוכח די הצורך כי הופרו תנאי הרשיון משנת 1995

124. ההגנה טוענת כי קיים ספק רב בנוגע לתוכן התנאים הנוספים המחייבים של רישיון העסק משנת 1995 (להלן: "התנאים" או "התנאים הנוספים" או "התנאים משנת 1995"), וכי "עננה" שורה מעל השאלה מהו בכלל הנוסח המחייב של התנאים הנוספים באותו רישיון.

125. עוד טוענת ההגנה, בסיכומיה, כי לא הובאו ראיות לכך שהתנאים הנוספים משנת 1995 נמסרו למפעל סולל בונה, כדין, או בכלל.

אשר על כן, מבקשת ההגנה לזכות את הנאשמים מביצוע עבירה על הפרת התנאים ברישיון העסק.

126. יודגש כבר עתה, כי **מסיבה שלא ממש הובררה - תנאי רשיון 1995, שהם בליבת כתב האישום - לא הוגשו לבית המשפט כראיה**. המאשימה בסיכומיה, תחת הכותרת "ראיות מטעם המאשימה", ביקשה להוכיח - בדרך פתלתלה - את תוכן התנאים משנת 1995, כך: "תנאים נוספים ברישיון העסק של המפעל מיום 24.10.1995 אשר הוגשו בהסכמה תוך ויתור על עדותו וחקירתו הנגדית של עד התביעה אהוד צוויק (סומנו ת/12)". אך התנאים עצמם, כאמור, לא הוגשו, לא הוצגו לראווה, או לבחינת בית המשפט. עוד על כך - בהמשך.

לעניין שאלת מסירתם כדין של תנאי 1995, טוענת המאשימה כי: "אין חולק כי גם ברישיון העסק של המפעל הותנו לפחות שלושה סטים שונים ונפרדים של תנאים נוספים - בשנים 1995, 2001, ו- 2010 והללו נמסרו כדין, כל אחד מהם בשעתו, לנציגים מוסמכים של המפעל".

לביסוס טענתה מפנה המאשימה לצרופות של ת/1, ת/12, ת/15, ת/16 ו- ת/17. עוד טוענת המאשימה, כי ג' הודה בחקירתו הנגדית שלמד והכיר את תנאי רישיון העסק של המפעל עם כניסתו לתפקיד.

127. לאחר שבחנתי את טענות הצדדים, החלטתי לזכות את הנאשמים מעבירה לפי חוק רישוי עסקים בכל הנוגע להפרות הרשיון משנת 1995, וזאת מחמת הספק.

128. קיומם ותוכנם של התנאים הנוספים מופיע בסעיפים 6-7 לכתב האישום המתוקן, כך עולה מסעיף 6 לכתב האישום המתוקן:

"לנאשמת 1 היה, בתקופה הרלוונטית לכתב אישום זה, רישיון עסק מס' 135/83 (מס' תיק במשרד להגנת הסביבה 20900/1). בימים 23 בנובמבר 1995, 19 במרץ 2001 ו - 2 ביוני 2010 הותנו תנאים נוספים ברישיון העסק של המפעל על ידי המשרד להגנת הסביבה".

(ההדגשה שלי, וכך לגבי כל הדגשה מכאן ולהבא, אלא אם נכתב אחרת - ש.ב.)

בסעיף 7 לכתב האישום מפורט תוכן תנאי רישיון העסק משנת 1995.

129. יש לומר, כי ההגנה הודתה בסעיפים אלה, ואדרבא - ההודיה מקיפה גם את תוכן התנאים, ולא רק את קיומם.

130. ביום 24.7.2012, עוד טרם ניתן מענה לכתב האישום, הוגשה מאת הצדדים, בהסכמה, הודעה ביחס למסמכים שיוגשו בהסכמה לתיק בית המשפט. בין היתר, בסעיף 3 להודעה, צוין - באותיות קידוש לבנה - כי יוגשו "תנאים נוספים ברישיון העסק מיום **23.11.95**". בישיבת יום 24.1.13 ביקש בא כוח המאשימה להגיש "רישיון עסק משנת 95", והמסמך, החתום על ידי אהוד צוויג, הוגש וסומן - "**ת/12**".

דא עקא, שעיון בת/12 מעלה, כי המדובר במסמך מיום **24.10.1995**, הנושא את הכותרת "מפעל סולל בונה בני ברק (הצעת נוסח מעודכנת) לתנאים נוספים לרישיון העסק" (המסמך מופיע גם כצרופה לת/1), ועליו חתום אהוד צוויג, שעל חקירתו ויתרה ההגנה.

131. הנה כי כן: מחד גיסא, המאשימה ביקשה להגיש, בהסכמה, תנאים נוספים ברישיון העסק מיום 23.11.1995, אולם הלכה למעשה, הוגש אך ורק מסמך מיום 24.10.1995 (הרי הוא ת/12) אשר המאשימה בסיכומיה מבקשת להסתמך עליו כאילו הוא מוכיח את תוכן התנאים הנוספים. **בין כך ובין כך, אומר שוב: מסמך או רישיון או מכתב מיום 23.11.1995 - שעליו נשען כתב האישום (בכל הקשור להפרכת תנאי רישיון העסק משנת 1995) - אין. יוק.**

132. למען הסר ספק: לאורך כל המשפט דובר, סופר ונטען כי הנאשמים הפרו (בעיקר) את תנאי רישיון יום 23.11.1995, ולא דובר כלל ברישיון או בתנאים מיום 24.10.1995 (וכך גם כתב האישום).

133. יתר על כן: במסגרת חקירתו הראשית של מר ברוך ובר, מנהל מחוז תל אביב מטעם המשרד להגנת הסביבה משנת 2005, הוגשו מטעמו המסמכים הבאים: "דו"ח מפגעים ממפעל סולל בונה בבני ברק מיום 19.11.09", ומזכר מיום 9.12.10 - "השלמת דו"ח מפגעים ממפעל סולל בונה בבני ברק מתאריך 19.11.09" (הדוחות סומנו ת/10, ת/11 בהתאמה). דוחות אלה מדברים אך ורק על הפרות רישיון 23.11.1995, ולא מדובר כלל ברישיון או תנאים מיום 24.10.1995.

134. ודוק: על פי ת/10, בזמן סיור שביצע ובר במפעל ביום 15.11.09, ביחד עם עו"ד אביב שהרבני, ודן בית דין, נראו פליטות חמורות של אבק מהסילו של המפעל, אותן תעד באמצעות תמונות שצולמו על ידו וצורפו לדוח.

על פי הדוח, "לסולל בונה הוספו תנאי רישיון עסק מתאריך **23.11.95**. פליטת האבק המתוארת בתמונות מהווה עבירה על התנאים הבאים..."

135. מת/11, הרי הוא דוח ההשלמה, עולה, בין היתר כי: "למפעל הוספו תנאים נוספים ברישיון העסק בתאריכים הבאים: **23.11.15** (סימוכין - 1025-95) ... לענייננו אם כך ניתן להסתמך על התנאים הנוספים שנתנו למפעל בתאריך **23.11.95** (להלן: "תנאי 95") ...".

136. מת/34, שימוע שנערך למפעל סולל בונה ביום 22.4.2007, אותו ערך שהרבני, היועץ המשפטי של מחוז תל אביב במשרד להגנת הסביבה ומרכז האכיפה, עולה: "... בתאריכים **23.11.95** ו - **19.3.01** הוציא המשרד להגנת הסביבה למפעל תנאים נוספים ברישיון העסק".

137. לא כל שכן, כאמור, התביעה בעצמה הצהירה כי יוגש על ידה לתיק בית המשפט מסמך מיום 23.11.1995, וחרף האמור - הוגש מסמך מיום 24.10.1995 (ולמען הסר ספק: לא הוצהר כי הוא מחליף או בא תחת מסמך יום 23.11.1995).

138. אינדיקציה נוספת לכך שהמסמך המסומן ת/12 מיום 24.10.1995 איננו מהווה או כולל את נוסח התנאים הנוספים המחייב משנת 1995, הוא תוכן מכתבו של אהוד צוויק אל מפעל סולל בונה, מיום 24.10.1995 (צרופה של ת/1) שם נכתב, בין היתר: "... להלן הצעת נוסח מתוקנת ברוח הדברים שסוכמו בישיבה הנדונה. במידה והנך רוצה להתייחס או להעיר בנדון אבקש את תגובתך בתוך שבועיים מקבלת מסמך זה". למכתב זה צורף מסמך הזהה למסמך המסומן ת/12. רוצה לומר: מדובר בטייטא, ותו לא.

139. התביעה מבקשת להרשיע את הנאשמים בעבירה לפי חוק רישוי עסקים, בכך שהפרו את תנאי רישיון העסק משנת 1995, אולם בחרה, מטעמיה, שלא להציג את התנאים שנכתבו ביום 23.11.1995, כפי שטענה בכתב האישום, בהודעה המוסכמת, במכתבי ההתראה ובשימוע.

140. לאור האמור לעיל, אני קובע את הברור מאליו, ולפיו המוצג ת/12 אינו המסמך המוכיח את התנאים הנוספים משנת 1995; התנאים אותם הפרו לכאורה הנאשמים, מצויים ככל הנראה במסמך מיום 23.11.1995, אשר לא הוכח וממילא לא נמצא בחומר הראיות (ושוב: חרף הצהרה של התביעה כי תגישנו לבית המשפט).

141. בהינתן הקביעה לפיה המסמך שהוגש לבית המשפט - ת/12 אינו מהווה את התנאים הנוספים המחייבים, אין מנוס מלהידרש לשאלה האם התנאים הנכונים הומצאו כדין למפעל בזמן אמת, הגם שלא הוצגו בבית

הנאשמת 1 - מפעל סולל בונה

142. החלטתי לזכות את הנאשמת 1 מעבירה לפי חוק רישוי עסקים בכל הנוגע להפרות התנאים הנוספים משנת 1995, כמוסבר להלן.
143. לטענת ההגנה, נוכח העובדה שהתביעה לא הוכיח מסירה כדין של התנאים משנת 1995, ואף לא הציגה את התנאים בבית המשפט, יש להורות על זיכויים של הנאשמים, ובכללם נאשמת 1, מההפרות המיוחסות לה.
144. לשיטת ההגנה, המאשימה לא טענה מעולם, ולא הביאה ראיות לכך שהתנאים הנוספים משנת 1995 אכן נמסרו לנאשמים. ובלשון ההגנה: "ת/1 כולל מכתבו של מי שנטען שהיה מנהל מח' רישוי עסקים באותה תקופה, פאול ברגר, אולם המאשימה לא הביאה כל מסמך שיראה שמכתב זה בליווי התנאים הנוספים אכן נמסרו, ולא טרחה להביא כל מסמך או תעודה של ברגר, בכדי להראות שאכן התנאים נמסרו בפועל לנאשמים".
145. המאשימה טוענת, מנגד, בסיכומיה, כי: "אין חולק כי ברישיון העסק של המפעל הותנו לפחות שלושה סטים שונים ונפרדים של תנאים נוספים - בשנים 1995, 2001, ו 2010, **והללו נמסרו כדין, כל אחד מהם בשעתו, לנציגים מוסמכים של המפעל** (ראו את הצרופות לת/1, ת/12, ת/16 ו - ת/17). מכאן, כל שנתר על מנת להוכיח את התקיימות היסודות העובדתיים של העבירות המיוחסות לנאשמים - הפרת התנאים שהותנו ברישיון העסק - להוכיח את הפרת התנאים".
146. אמנם צודקת המאשימה, כי אכן אין חולק שהותנו התנאים בשנת 1995, ובכך הודתה ההגנה, אולם המאשימה לא הוכיחה ברמת ההוכחה הנדרשת במשפט פלילי כי התנאים הנוספים המחייבים, כנראה מיום 23.11.1995, **נמסרו** לנאשמת כדין.
147. בחינה מהותית ומעמיקה של חומר הראיות מובילה למסקנה, כי למפעל היו ידועים תנאי רישיון, כלשהם. למפעל נשלח מכתב התראה על פי חוק רישוי עסקים (ת/9), וכן קיום שימוע, שעניינו, בין היתר, הפרת תנאי הרישיון משנת 1995 (ת/34). אדרבא, בעלי התפקידים במפעל עשו כל שלא לידם כדי להראות שהמפעל אינו מפר את תנאי הרישיון שלו.
148. והנה, הפעם הראשונה בה הועלתה טענה זו, של אי-קבלת תנאי רישיון 1995, היתה על ידי ג', רק בעדותו בבית המשפט, לפיה בכניסתו לתפקיד, מספר שנים לאחר 1995, לא קיבל תיק מפעל לידי, ואין

הוא יודע בכלל מאיזו שנה הם התנאים אותם כן הכיר.

149. ניתנת האמת להיאמר, כי לאור האמור, הטענה כי התנאים לא הומצאו למפעל נשמעת, על פני הדברים, כטענה "טכנית", פורמאליסטית, כזו הרחוקה מלשבות את לב המשפטן. אולם, בכל זאת, גם אם אין המדובר בזיכוי "מהודר" - עדיין זיכוי הוא; כאשר המאשימה, מדינת ישראל, מבקשת מבית המשפט להרשיע פלוני בהפרתם של תנאים אלמונים, חובה עלה להוכיחם ולצרפם לראיותיה.

150. כמפורט בהרחבה לעיל, אין בחומר הראיות מסמך המעגן את התנאים הנוספים המחייבים משנת 1995. כפועל יוצא מכך, ב"כ המאשימה לא חקר מי מעדי התביעה בקשר לשאלת המצאתם של התנאים, ואלו לא הוטח תוכנם באף עד, אלא שהמאשימה הסתפקה בדיבור מעורפל על "התנאים".

151. במצב דברים זה, בו על בית משפט להרשיע פלוני בהפרת תנאי אלמוני, קיימת חשיבות מכרעת, חיונית, לבחינה מדוקדקת בשאלת המצאת התנאים **הנכונים**, ככל הנראה מיום 23.11.1995 למפעל, שכן מקור התנאים המנויים בכתב האישום נותר עלום בעיני בית המשפט.

152. בחינה של חומר הראיות מובילה למסקנה, כי אמנם נציגי המפעל היו מודעים ל"תנאים נוספים", כלשהם, משנת 1995, אולם אין כל אינדיקציה בחומר הראיות כי התנאים המחייבים, מיום 23.11.1995 הומצאו למפעל כדין.

153. המאשימה מצביעה בסיכומיה על מספר מוצגים, אשר לשיטתה דווקא מוכיחים המצאתם של התנאים האמורים כדין, הצרופות לת/1, ת/12, ת/16 ו- ת/17. עיון במוצגים האמורים, מותר ספק, ואף מעבר לכך, בשאלת המצאת התנאים הנכונים למפעל. אפרט:

154. מתעודת עובד הציבור המסומנת ת/1, החתומה על ידי אברהם בלושטיין, עולה לכאורה כי "מצורפים תנאים נוספים משנת 1995 מיום 24.10.95", וכן - "אישור מסירה לבעל העסק" גם בקשר לתנאים הנוספים משנת 1995. עיון בצרופות לתעודת עובד הציבור מעלה את המסקנות הבאות:

א. מכתבו של פאול ברגר, מיום 18.12.1995 אינו מוכיח, בוודאי לא ברמת ההוכחה הנדרשת במשפט פלילי, כי התנאים הנוספים הנכונים הומצאו למפעל בעת הרלוונטית; מר ברגר כותב במכתבו מיום 18.12.1995, הממוען אל מנהל מפעל סולל בונה: "רצ"ב אליכם תנאים מיוחדים שיש לצרפם לרישיון העסק של המפעל לבטון מוכן של חברת "סולל בונה" בע"מ מס' 135/83 כפי שנקבעו ע"י משרד לאיכות הסביבה בתוקף סמכותם בנותן האישור ע"פ סעיף 7 לחוק רישוי עסקים...". הא ותו לא.

ב. למכתב לא מצורפים התנאים שהועברו, לא ברור האם המדובר בתנאים מיום

24.10.1995, האם מיום 23.11.1995, וייתכן כי המדובר על תנאים אחרים בכלל - רק למאשימה הפתרוני.

ג. בלושטיין, החתום על תעודת עובד ציבור בנדון (לעיל - ת/1), לא יכול היה ליתן מענה לשאלה זו. על פי עדותו בבית המשפט, החל לעבוד בעיריית בני ברק רק בשנת 1998, ואינו יכול לדעת מה התרחש בשנת 1995. כך העיד בבית המשפט:

"ש: האם לפני כן עבדת בעיריית בני ברק.

ת: לא. עבדתי בעיריית בני ברק. התחלתי בשנת 1998.

ש: האם יצא לך להכיר נהלים של מח' רישוי עסקים. האם אתה מודע להם.

ת: קודם לא הכרתי, לאחר שהתחלתי לעבוד הכרתי את הנהלים.

ש: האם אתה מכיר היום נהלים שהיה קודם לכן.

ת: לא מכיר נהלים למשל של שנת 1997.

כשנכנסתי לתפקידי התעמקתי בנהלים".

ד. עוד צורף לת/1 אישור על משלוח דואר רשום, בין היתר - אל מפעל סולל בונה. מעבר לכך שכלל לא ברור מה נשלח, הרי שבא כוח המאשימה הצהיר כי חותמת הדואר היא משנת 2001 (קרי - אחרי 1995, מן הסתם). ממילא כאמור, מסמך זה אינו מצביע על מה נשלח למפעל ובאיזה מועד.

ה. הצרופות הנוספות לת/1 אינן מצביעות על העברת התנאים למפעל, אלא רק "הצעת נוסח מעודכנת" של התנאים, מיום 24.10.1995, שכבר קבעתי כי אין אלו התנאים המחייבים.

155. התביעה הפנתה כזכור גם לת/16 בנסיון להצביע על המצאת תנאי 1995 העלומים לידי המפעל. ברם, לת/16 עניינו בתנאים הנוספים שנקבעו בשנת 2010 (15 שנה מאוחר יותר!); אף לת/17, שנועד לכאורה, גם הוא, ללמד על מסירת תנאים למפעל, עניינו בתנאים הנוספים שנקבעו בשנים 2001 ו 2010, ועל כן גם הם אינם קשורים לשאלת המצאת התנאים הנוספים משנת 1995.

156. אשר על כן, קיים ספק האם התנאים הנוספים המחייבים נשלחו כדין למפעל (או נשלחו בכלל?), וכאשר המאשימה מבקשת מבית המשפט לבחון האם הופרו אם לאו, לא ניתן לעשות כן מבלי להגיש את המסמך הרלוונטי, ומבלי לעמת את העדים עם המסמך הנכון.

157. אני ער לכך שההגנה הודתה, על ידי בא כוחה, כי אינה מכחישה את תוכן סעיף 6 ו-7 לכתב האישום, המדבר הן על עצם קיום התנאים והן על תוכנם. לא נעלם הדבר מעיני. כיצד איפוא עולה עובדה זו בקנה אחד עם האמור לעיל? אם הודתה ההגנה - כיצד נקבעת אי הוכחת התנאים? אחדד איפוא את הבסיס לזיכוי דכאן: **כאשר עסקינן בתנאים משנת 1995, כאלה שבעת הגשת כתב האישום מלאו להם 16 שנים (!), לא פחות, והעדים באים ואומרים - לא ראינוהם, והתביעה עצמה מצהירה כי תגישם לעיון בית המשפט, אך אין היא עומדת במילתה, הרי שחשובה היותר היא לא רק שאלת מסירתם כדין למפעל (לא הוכח הדבר), אלא גם תוכנם של התנאים.** הגם שלצורך הזיכוי - די בכך שלא נמסרו התנאים כדין למפעל (**ראו סעיף 7 (ג) לחוק רישוי עסקים**), הרי שלדעתי, גם מקום בו ההגנה מודה בקיומם ובתוכנם של התנאים, חובה על בית המשפט, בכל זאת (וודאי בנסיבות בהן חלפו שנים רבות מהנפקת הרשיון, ואין איש מחזיק בו או מציגו לראווה) - לראותם. אין המדובר בהליך אזרחי, אלא בפלילי, וספק בעיני אם יכול בית משפט להרשיע פלוני בהפרתו של סעיף מתנאי הרשיון, מבלי שזה הוצג לפניו.

158. סוף דבר איפוא, במצב דברים בו לא עלה בידי המאשימה להוכיח כי המסמך הנכון הומצא למפעל, וזה אף לא הוגש לבית המשפט, לא ניתן לבחון את שאלת התקיימותו של היסוד העובדתי, האם הופרו התנאים אם לאו (שממילא לא הוכח שנמסרו, מלכתחילה), ואני מורה על זיכוי של הנאשמת מעבירה לפי חוק רישוי עסקים, בכל הנוגע להפרות התנאים משנת 1995.

הנאשם 3 - ח' ג'

159. החלטתי לזכות את ג' מעבירה לפי חוק רישוי עסקים, בכל הנוגע לתנאי רישיון העסק משנת 1995, משלא הוכחה מודעותו לתנאים הנוספים המחייבים.

160. המאשימה מבקשת להרשיע את ג' וטוענת בסיכומיה, כי: "הנאשם 3 בחקירתו הנגדית הודה שלמד והכיר את תנאי רישיון העסק של המפעל עם כניסתו לתפקיד"; עוד טוענת המאשימה, כי: "הנאשם 3 היה מכותב על כל סיכומי הסיורים ומכתביו של אסא, בחלק מהסיורים השתתף בעצמו ועל חלק מהמכתבים השיב בעצמו, הוא אף זומן לשימוע שנערך לנאשמים בחודש אפריל 2007 והשתתף בו".

לאור האמור, טוענת המאשימה, הנאשם 3 היה "מודע היטב לאורך כל הדרך למשמעויות העשויות לנבוע ממעשיו או מחדליו בעניין זה."

161. אין בידי לקבל מסקנותיה של התביעה.

ודוק: בניגוד לעמדת המאשימה, בעדותו בבית המשפט, ג' שלל כי ראה או קיבל את תנאי רישיון העסק עם כניסתו לתפקיד (בשנת 2003), והסתפק בהצהרה כללית כי למד את תנאי רישיון העסק. ג' לא ידע לומר מאיזו שנה התנאים שלמד, ומה תכנם. כך העיד ג' בחקירתו הראשית בבית המשפט:

ש. מכיון שכתב האיטום עוסק בתנאי רישיון העסק, ספר מה שידוע לך איך והאם התקבלו תנאים נוספים, במובן של נמסרו לך על ידי המשרד או הרשויות, תנאים לרישיון העסק בסולל בונה?

ת. אני הגעתי לסולל בונה ב 2006 (צ"ל - 2003 להבנתי, ש.ב.). להגיד שראיתי או קבלתי תנאים של רישיון עסק - לא. לא. ומעבר לזה אנחנו כל הזמן, יש כללים לרישיון עסק, גם כשאתה נכנס לאינטרנט יש את הדרישות ממפעלי בטון. אנו תמיד הקפדנו לעמוד בדרישות הרשויות ולהגיד שראיתי את התנאי רישיון - המפעל הזה קיים משנות ה-50 ומאז הוא קיבל את הרישיון עסק, אולי אחרי זה היה שינוי. בתקופה שלי לא היה שינוי בתנאי הרישיון ולא פנו אלי מהרשויות בנושא תנאי או שינוי תנאי רישיון העסק.

ש. מכיון שהתחלת לעבוד לקראת 2003 יכול להיות שמישהו קיבל את זה לפניך, ידוע לך על זה משהו?

ת. לא ידוע לי".

162. בחקירתו הנגדית, חזר ג' על עדותו לפיה לא ראה את תנאי רישיון העסק, לא כל שכן את התנאים הנוספים משנת 1995:

ש. אתה הכרת את תנאי רישיון העסק של המפעל כשנכנסת לתפקיד?

ת. כשנכנסתי לתפקיד למדתי תנאי רישיון העסק. כן.

ש. אתה יודע לומר לי ממתי היו התנאים האלה, או אם אציע לך תוכל לאשר לי?

ת. לא

ש. היו שני סטים של תנאים טרם זמנך אחד מ 95 ואחד מ 2001. האם קבלת תיק מפעל עם כל הרישיונות וההיתרים שהמפעל קיבל והיה כפוף אליהם?

ת. לא קבלתי תיק מפעל מסודר, אני לא יודע, אתה מספר לי שהיה ב 95 וב 2001 - אני יודע שהיו שנים קודם שהוציאו אותם. למדתי את התנאים ובמידה ולא הייתי נכנס לאנטרנט לראות מה הדרישות של איכות הסביבה".

163. הגם שג' העיד כי אינו מכיר את התנאים האמורים, נמנעה המאשימה מלעמת אותו עם התנאים עצמם, מיום 23.11.1995 והסתפקה בשאלה סתומה, כמצוטט לעיל (מתגנב החשד אל הלב: שמא אין הרישיון מצוי אף בידיה שלה?). אף לאחר הצהרת ההגנה כי היא מודה בעצם קיומם של התנאים ובתכונם, לא ביקש התובע, אף ששמר על זכותו לכך, לשוב ולחקור את ג' בקשר למודעותו לתנאים שנקבעו ביום 23.11.1995.

164. קבעתי לעיל, כי בהעדר הצגת נוסח התנאים המחייב לבית המשפט, לא ניתן כלל לדון בשאלת התקיימותו של היסוד העובדתי. מעבר לצורך יובהר, כי באשר לג', היסוד הנפשי אף הוא אינו מתקיים.

165. היסוד הנפשי הקבוע לעבירה על פי חוק רישוי עסקים הוא מחשבה פלילית. המאשימה לא הוכיחה מעבר לספק סביר כי ג', היה מודע לתוכן התנאים הנוספים שנקבעו בשנת 1995.

כאמור, ג' טען בבית המשפט כי אמנם הכיר את "תנאי הרישוי", אולם לא הצביע על כל תנאי ספציפי, וממילא לא ידע לומר באיזו שנה נקבעו התנאים אותם למד, ואף הוסיף כי במידת הצורך נעזר במרשתת.

166. לאור האמור, שעה שבחומר הראיות לא קיים מסמך שיש בו כדי להוכיח את תוכן התנאים משנת 1995, וכאשר ג' לא עומת עם קיומם של התנאים ותכנם, הרי שקיים לפחות ספק, אם לא מעבר לכך, באשר להתקיימות היסוד הנפשי הנדרש לביצוע העבירה של הפרת תנאי רישוי עסק.

167. אמנם, עולה מחומר הראיות שג' היה מכותב על כל סיכומי הסיורים ומכתביו של אסא, ובחלק מהסיורים אף השתתף בעצמו, ועל חלק מהמכתבים השיב בעצמו, והוא אף זומן לשימוע שנערך לנאשמים בחודש אפריל 2007 והשתתף בו, כטענת המאשימה. יחד עם זאת, אין במודעותו לתוכן המכתבים, לסיורים ולשימוע כדי להצביע על מודעותו לתוכן התנאים שנקבעו ביום 23.11.1995 - שהם ביסוד ובלב כתב האישום - קל וחומר כאשר הוא טוען כי מעולם לא קיבל אותם.

168. אני מורה, איפוא, על זיכוי של ג' מעבירה לפי חוק רישוי עסקים בכל הנוגע להפרות במסגרת התנאים הנוספים שנקבעו בשנת 1995.

הנאשם 4 - סימנטוב באיו

169. החלטתי לזכות את סימנטוב מעבירה לפי חוק רישוי עסקים, בכל הנוגע לתנאי רישוי העסק משנת 1995, בהעדר יכולת להתחקות אחר היסוד העובדתי, וכן משום שלא הוכחה מודעותו לתנאים הנוספים שנקבעו ביום 23.11.1995.

170. המאשימה טוענת בסיכומיה, כי "הנאשם 4 בהודעתו במטרה הירוקה אישר שראה חלק מהמכתבים שהתקבלו מהמשרד להגנת הסביבה והשתתף בחלק מביקוריו של אסא במפעל". מכאן ממחרת המאשימה ללמוד, כי סימנטוב היה מעורב ומודע להשגות שיש למשרד להגנת הסביבה בעניין קיום תנאי רישוי העסק על ידי המפעל ומנהליו, ומבקשת להרשיעו.

171. התביעה לא הוכיחה ברמת ההוכחה הנדרשת במשפט פלילי כי סימנטוב היה מודע לקיומם ותוכנם של

התנאים משנת 1995, שנקבעו ביום 23.11.1995.

172. סימנטוב נחקר במשטרה הירוקה בשנת 2008 (ת/4) על ידי ענת רז. בחקירתו זו, נשאל בין היתר, אודות התקיימותן של הפרות תנאים משנת 1995, אולם לא נשאל האם קיבל לידי את התנאים, והאם הוא מכירם, ואלו גם לא הוצגו לו.
173. בעדותו בבית המשפט, העיד סימנטוב בחקירתו הראשית כי הוא "מנהל משק" ותפקידו הוא לקבל הודעות על תקלות שברים ובעיות. לדבריו, לעיתים הוא יוצא לשטח עם צוות, על מנת לתקן את הדרוש תיקון. סימנטוב הגדיר את עצמו כ"אב הבית" של אחד עשר מפעלי סולל בונה.
174. סימנטוב לא נחקר כלל, לא במשטרה ולא בבית המשפט, אודות מודעותו לתוכן התנאים, אלא רק לשאלת ביצועם.
175. מהאמור לעיל עולה, כי אף אם סימנטוב היה מודע באופן נקודתי לטענות לגבי הפרות התנאים, ונתבקש לתקן ליקויים, הרי שלא הוכח כי היה מודע בכלל לתנאים הנוספים מיום 23.11.1995, וממילא לא נחקר על כך, מעולם.
176. בנסיבות אלה, בהעדר הוכחת היסוד הנפשי, יחד עם אי הצגת התנאים המחייבים בבית המשפט כמפורט בהרחבה לעיל, אני מורה על זיכוי של סימנטוב מעבירה זו.

הפרת תנאי רישיון העסק משנת 2010

177. כאן אין חולק על המצאת התנאים, וכפועל יוצא - על תוכנם. המאשימה מבקשת להרשיע את הנאשמים בהפרת סעיפים 8.3 ו 8.9 בתנאי רישיון העסק משנת 2010. המאשימה מפנה לסיור שערך סורין סולומון (ת/27) ולעדויות בבית המשפט, כמוכיחים מעבר לספק סביר הפרת תנאים אלו.
178. סעיפים 8.3, 8.9 לתנאי רישיון העסק משנת 2010, עניינם סילו ושינוע צמנט (מלט).
- בסעיף 8.3 לרישיון נקבע: "בכל מערכת סילוסים של צמנט תהיה מערכת לסינון ולקליטת אבק שתמנע פליטת צמנט לסביבה בכל עת".
- בסעיף 8.9 נקבע: "מערכת הסינון וקליטת האבק ומערכת הבקרה בסילו הצמנט יהיו תקינות בכל עת, ויטופלו בהתאם לנוהלי תפעול ותחזוקה של היצרן שיאוגדו בנהלי התחזוקה של העסק".

179. ההגנה התייחסה להפרות אלה בסיכומיה תחת הכותרת "הנאשמים לא גרמו זיהום אוויר חזק או בלתי סביר". לשיטת ההגנה, הוכח מעל לכל ספק שפליטת האבק מהסילו בשלושה מקרים - 4.8.2008 (ת/25), 15.11.2008 (ת/10), 12.11.2010 (ת/27), לא היתה כלל ממערכת סינון האבק או ממערכת הפילטרים ולא עקב תקלה במערכות אלה, אלא מקורו בשסתום הביטחון שהותקן בראש כל סילו. ההגנה מפנה בעניין זה לעדויותיהם של אסא וסולומון, עדי התביעה, והן לעדויותיהם של הנאשמים, כמפורט להלן.

180. רלוונטית לעניין זה עדותו של סולומון, שכן המאשימה מבקשת להסתמך על "דוח אירוע" שערך ביום 9.12.2010 כהוכחה להפרת התנאים הנטענת.

על פי ת/27, בתאריך 29.11.2010 בשעה 10:30 ערך סולומון סיור במחסן חברת "ישראלקולור" ברחוב לח"י בבני ברק. במהלך הסיור, בהתבוננות דרומה לכיוון מפעל סולל בונה, הבחין - באקראי - בפליטת צמנט (מלט) מאחד הסילוסים במפעל סולל בונה, אותה תעד בתמונות. סולומון ציין כי לשיטתו, האירוע מהווה הפרה של התנאים המיוחדים (8.3, 8.9) ברישיון העסק של מפעל סולל בונה.

סולומון העיד בבית המשפט:

"לא היתה לי כוונה להגיע לסולל בונה באותו יום ולא הגעתי. אחד הרחובות שהם מקבילים למפעל יש שם מחסן של חברת גטר, וזה בנין תעשייתי שהם בקומה העליונה. יש רמפה ועולים למעלה והגעתי לשם והייתי צריך להתלוות לממונה בטיחות של המחסן והוא התעכב אז חיכיתי במרפסת כזו, אתה מסתכל ורואה את הנוף מתחתך. זה בני ברק. והנה פתאום אני רואה ענן יוצא מאחד הסילוסים, ואתה מצלם. הוצאתי את הטלפון וצלמתי..."

...

ש. בדוח האירוע אתה טוען שסולל בונה הפרו תנאים של רישיון עסק. למה הכוונה?

ת. למפעל היה תנאים רישיון עסק.

ש. מאיזו שנה?

ת. לא יודע. אני לא זוכר. אבל היו תנאים ברישיון העסק שהמשרד כתב אותם

ש. אתה מכיר את התנאים האלה?

ת. כן, היינו באים לעשות ביקורות במפעל והיינו בודקים סעיף סעיף האם זה עומד בתנאים או לא

- ש. אתה מופנה לשני סעיפים 8.3?
- ת. זה אחד התנאים, במסגרת של התנאים ...
- ש. כתוב שבכל מערכת הסילוסים תהיה מערכת לסינון וקליטת אבק ואמרת שיש. אז למה זו הפרה?
- ת. אני לא יודע מה קרה באותו יום במפעל אבל זו כנראה היתה טעות אנוש. מגיעה מכלית של צמנט, מתחבר לסילו, ומתחיל להזרים את הצמנט לתוך הסילו. אם לא מקפידים לוודא שהסילו מלא אז יש אובר, זה עולה על גדותיו ומתחיל להתפזר צמנט. זה מה שצלמתי ככל הנראה
- ש. דרך איפה הוא יוצא?
- ת. מלמעלה. זה שסתום, יש מערכת סינון שהיא שקים, אם עולה שם אבק של צמנט האבק נקלט בשקים והאוויר הנקי יוצא החוצה. אם יש מכה של צמנט זה פורץ את השקים פורץ את המערכת ויוצא החוצה
- ש. אז השקים נקרעו?
- ת. לא יודע אם נקרעו, זה פרץ את המערכת. האבק צריך לעלות לכיון המפריד שקים הזה כדי למנוע מהאבק לעלות לאויר
- ש. ידוע לך בעית בטיחות לחיבור של שסתום לחץ חירום למערכת סינון וקליטת אבק?
- ת. לא ידוע לי. היינו בודקים היינו מבקשים מהם דוחות תחזוקה, כל תקופה מסוימת אמורים לעלות אנשים למעלה ולנקות את השרוולים כי זה נסתם. והם היו מציגים לנו את הדוחות עם כל מיני חתימות
- ש. בס' 8.3 כתוב שתהיה מערכת סינון לקליטת אבק ואתה אומר שהיתה מערכת כזו?
- ת. נכון
- ש. לגבי ס' 8.9 מערכת סינון וקליטת אבק יהיו תקינות בכל עת, אתה מכיר את נהלי התפעול והתחזוקה?
- ת. לא זוכר. בזמנו קבלנו את זה ובדקנו את זה, זה היה הנוהל. יחסית למפעל כזה יצרני מבחינתנו הם לא היוו בעיה, הם שתפו פעולה הם לא מפעל שסירב לבצע דרישות. היינו מתריעים על דברים מסוימים.
- ש. הם עברו אליכם לאגף התחזוקה?

ת. בזמנו אני זוכר שכן

ש. והאם היו מקובלים עליך?

ת. אני חושב שכן

ש. האם בדקת אם היתה הפרה של אותם כללים?

ת. לא".

181. סולומון העיד, בהגינותו, כי כלל אינו יודע מה גרם לדליפת האבק שראה וצילם ביום 29.11.2010: "כנראה", לדבריו, מדובר בטעות אנוש של עומס יתר, או שיתכן כי מדובר בשסתום, וממילא - אין כל אינדיקציה בעדותו להפרת התנאים המיוחסת למפעל בקשר לכך. לא כל שכן - כאשר סולומון מעיד בפה מלא שלא בדק זאת.

182. אינני יכול לקבל את טענת המאשימה לפיה יש ב - ת/27 כדי להוכיח כי לא היתה מערכת קליטת אבק בסילוסים או שהיתה תקלה במערכת (טכנית או טיפול שגוי). כפי שהעיד סולומון, יתכן שהמדובר בטעות אנוש - וככל שכן - לא ניתן לדעת האם היתה חריגה מנהלי התפעול והתחזוקה של היצרן.

משנמנע סולומון לסור למפעל ולבדוק את גורם הדליפה, נותר ספק בקשר למקורה המדויק, ולא ניתן להרשיע בהפרה של תנאי מתנאי הרשיון (שונים הם הפני הדברים ביחס לעבירה של זיהום אוויר, ועל כך בהמשך).

183. אף הנאשמים בעדותם מוסרים כי לא היתה כל תקלה במערכת סינון וקליטת האבק, וטוענים כי פליטת האבק נוצרה כתוצאה מפעילות תקינה של שסתום ביטחון. כך העיד ג':

"ש. אני רוצה להפנות לשלושה צילומים: ת/27, ת/10, ת/25. אני מציג בפניך שלוש תמונות שדווח בהם לכאורה על פליטות אוויר מהסילו במפעל סולל בונה בבני ברק. הראשונה 4.8.08 על ידי צחי אסא (ת/25), השניה מ-2009 דווחה על ידי ברוך ובר (ת/10) והשלישית מיום 29.11.10 דווחה על ידי סורין סולומון (ת/27). אני מבקש שתסביר לבית המשפט איך אתה מבין את התמונה הזו? מה קרה שם?

ת. מה שאנו רואים פה זה פתיחה של שסתום בטחון. אם אתה מסתכל על שלושתם כולם זה שסתומי בטחון. מה אני רוצה להגיד? תפקיד של שסתום בטחון הוא בטחון. כשממלאים צמנטים בסילוסים ממלאים אותם בלחץ. נושא של מיכלית שפורקת בלחץ היא מכניסה לתוך הסילו וברגע שאנו רואים שסילו עובר לחץ של 2 אטמוספירות אז השסתום נפתח אז מקבלים תסחיף של אבק. כמו שרואים בתמונות.

ש. זה נפתח לבד?

ת. הוא נפתח לבד, זה שסתום בטחון, כשמו כן הוא. אנו מדברים על שסתום בין 6-8 צול. (15-20 ס"מ). ואז הוא משתחרר בבת אחת ויש דקה של שחרור אויר . זה קורה פעם ב.

בת/10 הפליטה היא אפסית.

ש. האם אפשר להימנע מהתקנה של שסתום בטחון?

ת. אין כזה דבר להימנע. זה כללי בטיחות וכללי יצרן.

ש. האם הרשויות צחי אסא היו מודעים לשסתום הבטחון הזה?

ת. מכירים את זה .

ש. האם יש הוראה ברישיון העסק שלא יהיה שסתום בטחון?

ת. לא ולא.

ש. ספר על הקשר בין שסתום הבטחון לבין תקלה במערכת הסינון?

ת. בכל אחת מהתמונות והת' שעליהם דברנו רואים את הפילטרים. זה הקוביות למעלה, רואים שהם דולפים. שסתום בטחון מופיע על גג הסילו קרוב לדופן".

184. סימנטוב התייחס בעדותו בבית המשפט לפליטות האבק והעיד כי:

"ש. אני מבקש להראות לך 3 תמונות - ת/10, ת/25 ות/27. (תמונות של פליטות מסילויים, ת/10 משנת 2009, ת/25 משנת 2008 ות/27 משנת 2010). לפי מה שאתה רואה בתמונה מההכרות הטכנית שלך, בכל אחת מהתמונות, מה רואים?

ת. בתמונה הגדולה של ברוך ובר רואים שיש בריחת אויר מהשסתום פיצוץ . בסילו יש לנו פילטרים שמנקים שלא יצא משם אויר, ויש שסתום בטחון שבכל סילו זה מותקן שסתום של 10 צול ואם יש לחץ או אובר אויר הוא נפתח, אחרת הסילו מתפוצץ. זה אסון, זה פצצה. אז זה הבטחון שלהם.

ש. תאר לנו את התמונות האחרות?

ת. בתמונה של צחי אסא רואים את הפילטר שלם ושוב בריחת האויר היא מהשסתום פיצוץ. כלומר, ברגע שיש לחץ אויר בסילו.... זה נורמלי. כן. פריקה של מכלית זה בין 15-20 דקות. אז בזמן שמכלית פורקת יכול להיות שנוצר לחץ

ואז השסתום עובד, רוצה לומר אין פליטות כאלה לאורך כל היום. לשאלת ביהמ"ש פורקות כשתי מכליות ביום בממוצע.

- ש. התמונה השלישית?
- ת. גם רואים את הפילטרים. הפילטרים שלמים. זה הכל מהשסתום.
- ש. האם בכל פריקה של משאית מופעל שסתום הלחץ?
- ת. כן. אני מחדד - השסתום מוכן לפעולה אבל הוא לא פולט אלא אם נוצר הלחץ החורג.
- ש. לגבי כל אחד משלושת המקרים האלה, האם לאחר מכן התבקשת לבדוק את תקינות מסנני האויר ואם כן מה גילית?
- ת. לא, לא התבקשתי".

185. אסא בעדותו בבית המשפט מעיד כי ייתכן שדליפת האבק מקורה בפריקת שסתום:

- ש. האם אותו אירוע של זיהום אויר יכול להיות כתוצאה מפריקה שסתום?
- ת. כן".

186. לאור האמור לעיל, נותר בליבי ספק באשר למקור ולסיבת הדליפה של האבק המתועדת, וכלל לא ברור שהיא קשורה בהפרת מי מהתנאים המנויים לעיל, המדברים על תקלה. במילים פשוטות, על מנת להוכיח הפרת תנאי - יש להוכיח תקלה במערכת הסינון וקליטת האבק, או במערכת הבקרה - ואלה לא הוכחו. על כן, אני מזכה את הנאשמים מעבירה לפי חוק רישוי עסקים בקשר להפרות אלה.

עבירות לפי חוק למניעת מפגעים/חוק אוויר נקי - מפעל סולל בונה אינו האחראי הבלעדי על איכות האוויר בסביבת המפעל ובשכונת קריית הרצוג

187. הנאשמים הואשמו בגרימת זיהום אוויר חזק או בלתי סביר על פי חוק למניעת מפגעים ו/או חוק אוויר נקי.

לטענת המאשימה, בכל אחד מהמועדים הרלוונטיים בכתב האישום, נמדדו בקרבת המפעל ערכי איכות אוויר החורגים מן הערך המותר על פי תקנות איכות האוויר. כמו כן, במהלך סיורים שנערכו במפעל ובסביבתו נצפו ותועדו בזמן אמת פליטות אבק מלט. לטענת המאשימה, עצם פליטות אלו לאוויר מהווה זיהום אוויר חזק או בלתי סביר בניגוד לחוק למניעת מפגעים והתקנות מכוחו.

188. עוד הוסיפה המאשימה וציינה, כי חוק אוויר נקי נכנס לתוקף אחרי התקופה הרלוונטית, אך הנאשמים הואשמו לחילופין גם על פיו ("מאחר שאליו הועברו ההוראות הרלוונטיות מהחוק למניעת מפגעים ובעיקר משום שישנן בו הוראות שהן מקלות ביחס לחוק מניעת מפגעים בעניין זיהום אוויר").

189. המאשימה מפנה בסיכומיה לבדיקות ניטור האוויר שבוצעו בעשרה מועדים שונים, בשכונת קריית הרצוג הסמוכה ובקרבת מפעל סולל בונה, בהן נצפו חריגות מהתקן הקבוע בתקנות איכות האוויר. כמו כן מפנה המאשימה לסוירים שבוצעו על ידי השלישייה - אסא, ובר וסלומון, במסגרתם תועדו בזמן אמת פליטות אבק מלט.

190. ההגנה טוענת, כי בכל הנוגע לטענה בדבר גרימת זיהום אוויר חזק או בלתי סביר כפי שנמדד במהלך הדיגומים, הרי שהיסוד העובדתי הופרך לחלוטין בראיות שהובאו מטעמה, כמפורט להלן.

לעניין האישומים המבוססים על תצפיות ודיווחים, טוענת ההגנה כי יש לחלקם לשניים - תצפיות של פליטות "קלות וזניחות", ותצפיות של פליטות "משמעותיות" יותר.

לעניין הפליטות הקלות והזניחות, טוענת ההגנה כי גם אם המדובר בזיהום אוויר, אין המדובר בזיהום אוויר חזק או בלתי סביר.

לעניין הפליטות המשמעותיות יותר, טוענת ההגנה, כי מקור הפליטות הוא שסתום הביטחון. לשיטת ההגנה, גם אם המדובר בזיהום אוויר, בהעדר ערכים כמותיים ברורים, הרי שהמונח "חזק" כפוף למתחם הסבירות. במצב דברים זה, טוענת ההגנה, במצב בו היתה על הנאשמים חובה להתקין ולהשתמש בשסתום בטיחות, קביעה לפיה פעולתו התקינה של שסתום הבטיחות היא גרימת זיהום חזק שאינו סביר, אינה סבירה בעצמה. אבדוק איפוא, כל פליטה ופליטה, לגופה.

זיהום אוויר חזק או בלתי סביר שנמדד - קיים ספק לגבי מקור הזיהום

191. על פי ת/28 - ת/33 בוצעו 12 בדיקות ניטור בשכונת קריית הרצוג, ובסביבת המפעל על ידי א.ש. שירותי מחקר:

בשכונת קריית הרצוג - 24.7.2006, 22.8.2006, 26.9.2006. בבדיקות אלה, ביום 26.9.2006 נצפתה חריגה בערכי איכות האוויר עם 0.465 חלקיקי אבק מרחף.

בסביבת המפעל - 23.7.2006, 7.8.2006 - 2 בדיקות, 29.8.2006 - 2 בדיקות, 7.9.2006 - 2 בדיקות, 17.9.2006, 19.9.2006. בבדיקות אלה, בכל הדיגומים נצפו חריגות באיכות האוויר בשעורים שונים.

192. ביום 23.8.2007 נערכת בדיקת דיגום אוויר על ידי חברת "אקו - טק" בה נקבע כי בפרק המדידה התלת-שעתי שבו בוצעה הבדיקה נמצאו שתי חריגות מהתקן הישראלי לאבק מרחף.

193. עיקרן של טענות ההגנה לעניין זה מתרכזות בהעדר יכולת של המאשימה להצביע, ברמת הוודאות הנדרשת, על המפעל כמקור בלעדי לחריגות שנמדדו. לשיטת ההגנה, יש בגורמי זיהום נוספים כדי להשפיע על תוצאות הבדיקה. כך, למשל, הפנתה ההגנה לסלילת כביש "אם המושבות" בסמוך למפעל, למעבר משאיות למפעל ישראלבטון הסמוך, למפעל "צורי דורי" הנמצא בקרבת מקום, לפעילות הרכבת בסמוך למפעל ועוד.

194. המאשימה, מאידך גיסא, מפנה בסיכומיה לחוות דעתו של המומחה מטעמה - צחי אסא. התביעה מבקשת להסתמך על קביעותיו לפיהן מיקום נקודת ההצבה של מכשירי המדידה הוא כזה שבאמצעותו ניתן **לבודד** את גורם הזיהום (על ידי בדיקה במעלה הרוח, במורד הרוח, ובדיקות מטאורולוגיות), יחד עם פעולות נוספות שניתן לבצע לצורך זה: השמת משטח מתחת למכשיר הבדיקה, והרטבת הכביש.

195. עיון בחוות הדעת שהוגשה מאת צחי אסא (ת/24) מעלה, כי בדיקת ניטור חומר חלקיקי מרחף ואבק שוקע שנערך בשכונת קריית הרצוג "בא לבחון את איכות האוויר, בהיבט חומר חלקיקי, בשכונת המגורים". באשר לבדיקת ניטור חומר חלקיקי מרחף ואבק שוקע בסביבת המפעל, כותב אסא כי "ניטור זה בא לבחון מה תרומתו של כל אחד ממקורות הפליטה, בהם מפעל סולל בונה, לריכוזי החלקיקים שנמצאו בשכונה ובסביבה (עוד בשנת 2002 - ש.ב.) והאם יוצרים בפעילותם חריגות מתקנות למניעת מפגעים."

ארבע שנים לאחר מכן, בשנת 2006, בוצעו המדידות האמורות, כאשר מטרתן היתה לנסות ולמצוא באופן ממוקד את המקורות ליצירת איכות האוויר הגרועה (בהיבט החלקיקי) שנמצאה בשכונת קריית הרצוג. 196. ממצאי חוות הדעת מעלים, בין היתר, כי ממוצע הריכוז התלת-שעתי לחומר חלקיקי מרחף בסמוך למפעל סולל בונה הינו 206% מהתקן הישראלי הרלוונטי, וריכוז החומר החלקיקי התלת-שעתי הממוצע שנדגם בסמוך למפעל סולל בונה נמצא פי 8.8 ביחס לנקודת מעלה הרוח. במילים פשוטות, המצב בכי רע. 197. על פי מסקנות חוות הדעת, תוצאות המדידות שנערכו מול מפעל סולל בונה הן הגבוהות ביותר ביחס לתוצאות הניטור בסמוך לנקודות פליטת חלקיקים אחרות באיזור.

198. אסא התייחס בחוות דעתו למידת תרומתו (השלילית) של מפעל סולל בונה לחריגות שנמדדו; לגישתו - "תוצאות הניטור הנ"ל מצביעות באופן חד משמעי כי מפעל סולל בונה בני ברק גורם לחריגות בסביבה מהתקנות למניעת מפגעים (איכות אוויר) עבור חומר חלקיקי מרחף."

אסא נימק זאת כך: "הניטור בסמוך למפעל סולל בונה נערך מול פתחו הראשי של המפעל, ממערב לדרך העפר, מפעל ישראלבטון, ומצפון למתחם איציק וצורי, באופן המהווה "מעלה רוח" להם, ולכן השפעתם של אלו על נקודות דיגום היא מועטה בלבד, אם בכלל. עוד צוין, כי בעקבות תחזוקה לקויה במפעל סולל בונה, קיימים קוליסים של אבק מפתח המפעל על גבי הכבישים הסמוכים אשר גורמים לזיהום אוויר חלקיקי באיזור בעקבות הסעת האבק על ידי הרוח.

...

תוצאות אלו מאששות את המסקנות שהובאו קודם לכן, כי מפעל סולל בונה מהווה מקור עיקרי ליצירה ופליטה של חומר חלקיקי לאוויר, אשר גורמים לזיהום אוויר הסביבה מעבר לתקנים המותרים".
199. בעדותו בבית המשפט, הסביר אסא, במענה לשאלות בית המשפט וההגנה, אודות מידת תרומתו של מפעל סולל בונה לחריגות שנמצאו. אסא השיב, כי ניתן לבודד את הגורמים לזיהום, באמצעות מיקום מדויק של נקודת הבדיקה, הן במעלה והן במורד הרוח. כך העיד אסא בבית המשפט:

"לשאלת ביהמ"ש: אם אתה מגיע לבדיקות ובאותו יום הרוח לכיוון המפעל אתה לא עושה בדיקה?"

ת. בקיץ משטר הרוחות הוא קבוע. הבדיקות במפעלי בטון ובמפעל שמצירים חומר חלקיקי נעשים בד"כ בקיץ. לכן אנו יודעים שמשעה 10 בבוקר יש את הבריזה רוח קבועה שהיא צפון צפון מערבית וזה מה שקורה וניתן ל תכנן בדיוק רב את המידות בשעות האלה עד שעה 16:00. תנאים מטרולוגים לא משתנים. חוץ מימים חריגים ביותר.

ש. מה המרחק של כביש אם המושבות מסולל בונה?

ת. עשרות מטרים

ש. נקודת איסוף לא נלקחה בחשבון. האם עבודות סלילת כביש נלקחו בחשבון כמקור לפליטה?

ת. עבודות לסלילת כביש יצרו זיהום חלקיקי גם מיקום נקודות הניתוב בשלוב המטרולוגי שללו ההשפעה. הוציאו מכלל חשבון את הפלטות ממקורות אלו.

...

ש. מציג פרוטו' של ועדת פנים מיום 12.7.2007 האם יש להתחשב גם באבק מדברי מקריא מע' 11, ... האם לא יכול להיות ששגית בשקול דעת שהתעלמת במדידות שנערכו במסקנות בחו"ד שלך במקורות פליטת אבק בסביבת של מפעל סולל בונה שהם כמו גורם מתערב בדיוק כמו סופת אבק?

פרוטוקול מס' 170 של הכנסת מיום 12.6.2007 מסומן נ/13.

ת. לא. מכיוון שא, זה נושא של קביעת תקנים. כשאנו עורכים מדידה כדי להראות האם מפעל גורם לחריגות באופן קבוע עושים בדיקה במעלה הרוח, (בדיקת זיהום בלי קשר למפעל או פליטותיו) ובדיקות במורד הרוח, כלומר בסמוך למפעל תוך הבאת בחשבון הפליטות באופן סימולטני כך שניתן להשוות בבדיקות האלה. כשאנו מיחסים למפעל גרימת זיהום סביבתי, אנו רואים שבמעלה הרוח אין חריגה מהתקן ובמורד הרוח כן חריגה והמשמעות ברורה.

ש. אתה לא חושב שיש בעיה בשקול דעתך בנושא זה?

ת. לא.

...

ש. האם אתה לא חושב שבדיוק כמו פעילות חקלאית ליד קיבוץ שיכולה לשבש מדידה של אבק. כך גם שביל לא סלול, מפעל בטון סמוך, עסק סמוך לחומרי בנין וכו' וכביש. האם אתה לא חושב שגם זה לא יכול לשבש את התוצאות?

ת. כל המקורות האלה הם מקורות ליצירת אבק וחמר חלקיקי והפתרון הוא במיקום נקודות הניטור ובדיקת המטרולוגי.

שאלות ביהמ"ש:

ש. מה המרחק של מעלה הרוח, מה זה מעלה הרוח?

ת. מעלה הרוח אתה לוקח את המפעל ולוקח את הכיוון ממנו עולה הרוח, מתרחק מהמפעל מס' עשרות מטרים וזו נקודת הרפרנס. כשביהמ"ש שואל אותי למה מקום מדידה מעלה הרוח הוא כמה עשרות מטרים מערבה לסולל בונה...

נקודת מורד הרוח שבאה לבדוק את המפעל היא במעלה הרוח ביחס למקורות האחרים כגון דורי וצורי, הכביש, שדות חקלאים ולכן הם מוצאים מכלל מקורות משפעים על הנקודה הזאת."

200. ההגנה מפנה לך, כי הדוגם מחברת א.ש. שירותי מחקר, שפיצר, דווקא המליץ על שינוי מיקום נקודת הבדיקה (כמפורט בהרחבה להלן), אולם אסא התעלם מהמלצתו. עם זאת, הסכים אסא עם הערתו לעניין מיקום נקודות הדיגום, ציין כי חלק מהנקודות שקבע הן בעייתיות, וביקש להסתמך על בדיקות שנערכו בשער המפעל. כך העיד אסא בחקירתו הנגדית בבית המשפט בעניין זה:

ש" תוכל להסביר מה השיקולים שעמדו בפניך שהתעלמת מהמלצות הדוגמים לשנות את נקודת המדידה?

ת. אנחנו עשינו מדידות מספר מדידות במספר מקומות בידיעה שחלקן אינן דווקא מייצגות, היתה מחשבה לתקן את צורת המדידה שלנו על מנת שתהיה מייצגת, לא העמדנו מכשיר בפתח המפעל מה שלמדנו לאחר מכן לעשות, זה היה הליך של ניסוי וטעיה ולכן יש...

...

ש. אבל אתה סבור שהערת הדוגמים היא נכונה בדיעבד?

ת. אני חושב שבחלק מהמקרים בהם הדרך לא הורטבה היא הערה נכונה.

ש. מפנה לדיגום מיום 29.8.06, שם הדוגמים מתיחסים לא לנקודה על דרך עפר אלא על נקודה מייצגת שלדבריה היא מייצגת. שם מתיחסים לאותה נקודה מייצגת "נקודת המדידה נקבעה על ידי צחי אסא בסמוך לכניסה לסולל בונה מצידו המזרחי קרוב מאוד לכביש. נקודת מדידה זו הושפעה מתנועת רכבים באזור אשר הרחיפו אבק חלקי המרחף". איך אתה מגיב להערה זו, הרי מסתבר שהנקודה המייצגת היא לא מייצגת

ת. הדוגמים כתבו בדיוק מה שאמרתי. אני חוזר על זה, בגלל גשמים רבים ופעילות תחזוקה במפעל שמפורטים בכל הביקורות שלהם כלי רכב יוצאים מהמפעל הורידו אבק או חומר חלקיקי על הדרכים שמול המפעל וההערה הזו בדיוק מציינת ומאששת מה שאמרתי

ש. האם אתה חושב שהנקודה הזו היא נכונה?

ת. ודאי, היא זו שמייצגת שהמפעל לא תוחזק כמו שצריך וחומר חלקיקי הוסעו החוצה מהמפעל לכביש

...

ש. מפנה לדיגום של 19.9.06, הדוגם כותב "על הציר עברו מספר רב של משאיות". לאור הערה כזו...?

ת. נעשתה רק מדידה אחת במורד הרוח והיא באותה נקודה מייצגת מול שער המפעל 50 מטר מזרחית לצומת, כשאני אומר שוב המשאיות שעברו על אותו ציר מישראל בטון כביכול הם לא רלוונטיות למעשה. מכיון כפי שאמרתי הנקודה הזו היא ממש מול שער המפעל ומייצגת את הפליטות מהמפעל, אני מראה את הגרף שרואים שהרוח הריבועים יציבים ברוח של מצב של 260 מעלות שזה ממש משער המפעל לכיון הדוגם. נקודות שנמצאות במורד הרוח בכיון אחר כגון אותו שביל לא משמעותיות לטובת הבדיקה".

201. ההגנה מפנה לכך, שאסא ציין כי הפיתרון להערתו של שפיצר היא הרטבת הדרך, אולם לא זכר באילו בדיקות נערכה הרטבה, אם בכלל (עמ' 45 ש' 29-20).

202. חרף חוות דעתו של אסא, עיון בתוצאות בדיקות איכות האוויר שנתקבלו מאת חברת א.ש. שירותי מחקר, מעלות, שלפחות בחלק מהבדיקות, המליץ גלעד שפיצר לשנות את מיקום נקודת הבדיקה נוכח השפעת מעבר המשאיות על תוצאות הבדיקה.

כך עולה מת/31 (בעניין בדיקות מיום 23.7.2006), ות/32 (בעניין בדיקות מיום 7.8.2006, 29.8.2006) - כך ציין שפיצר: "עיקר האבק בנקודת המדידה במורד הרוח הוא תוצר של משאיות החולפות בדרכן למפעל ישראלבטון לכן היינו ממליצים לשנות את נק' המדידה, או לתוך תחום המפעל על הגדר או רחוק משביל המשאיות לכיוון בני ברק".

כמו כן לעניין הבדיקה מיום 29.8.2006 צוין: "נק' המדידה נקבע ע"י מר צחי אסא אמור להיות בסמוך לכניסה למפעל סולל בונה מצידו המזרחי קרוב מאוד לכביש. נק' מדידה זו הושפעה מתנועת רכבים באיזור אשר הרחיפו אבק (מרחף + שוקע)".

בעניין הבדיקה מיום 19.9.2006 (ת/33) צוין כי על הציר עברו מספר רב של משאיות. כמו כן צוין כי בקשר לבדיקה זו וגם לבדיקות מיום 7 ו-17 בספטמבר 2006, נק' המדידה במורד הרוח שונתה בהנחייתו של מר צחי אסא מהמשרד להגנת הסביבה.

203. לא זו אף זו, שפיצר ציין כי שיטת הבדיקה שבוצעה על ידי א.ש. שירותי מחקר הינה על ידי "שואב אבק ושואב פילטר". לדבריו, שיטה זו הומצאה על מנת למדוד איכות אוויר סביבתי, ואינה יודעת לאבחן בין מקורות פליטה שונים. עניין זה תלוי, כך לדבריו, אם "אלוהים שיחק עם הרוח באותו יום". כך העיד שפיצר בעניין זה בעדותו בבית המשפט:

- "ש. מפנה לת/31 אתה כותב שעיקר האבק הוא תוצאה של משאיות חולפות בישראלבטון. אנו ממליצים לשנות את נקודת המדידה. תוכל לספר לי על זה?**
- ת. השיטות כמו שהסברתי פשוטות. שואב אבק ושואב פילטר, שוקלים לפני ואחרי. שיטות אלה נכתבו לפני כמה עשורים, ובעיקרן נכתבו למדוד איכות אוויר סביבתית, ופחות בשביל לאפיין סביבתית מכשיר כזה חישב שטח של כמה ק"מ והוא קבע את רמת החלקיקים מזרחית לאיזה עיר בארה"ב, או מערבית, נכתבו לעשות שימוש במיקרו סקייל, מי שקורא את השיטה, השיטה אמורה להגיד מה הריכוז בנקודה מסוימת"**

...

- ש. האם השיטה יודעת לאבחן בין מקורות פליטה שונים?**
- ת. לא. הבן אדם שקורא את התוצאות אמור לעשות את זה אם התכנון היה נכון ואם אלוהים שיחק עם הרוח באותו יום. אם הרוח באה מהמכשיר לכיון אחר כנראה שלא אבדוק את האבק. המכשיר שלי עומד פה. כמו הדוכן, וסולל בונה ליד. אם הרוח באה מסולל בונה לכיון המכשיר אז אמדוד מסולל בונה, ואם הרוח באה מכיון אחר אז ככל הנראה הזיהום לא הגיע מסולל בונה. מה שקרה לגבי המשאיות ואת זה אני זוכר- יש אבק בצידי הדרכים אם זה דרך סלולה**

לגמרי אז נשמט חצי אבק או דרך חצי סלולה עם חצץ וכאלה, אז ברגע שעוברת משאית היא מרימה את האבק מהרצפה ואתה רואה ענן אבק גדול שאם אני קרוב עם המכשיר הוא ישאב עם המכשיר. פה המצאתי מושג חדש שאני קורא לו אבק מורחף. זה אבק שמשאית שעברה הרימה אותו מהרצפה. לשיקולי, המלצתי היתה בלי לדעת למי האבק הזה שייך...

ש. מה ראית?

ת. משאית נוסעת על הדרך מרימה ענן אבק וממשיכה הלאה. אם יש לך משאית אחת בשעה זה דבר אחד ואם יש 20 משאיות זה דבר אחר. בחלק מהדוחות יש מספר ובחלק אין. אני ממליץ במקרים כאלה, הרבה פעמים לוותר על המדידה מחוץ לגדר שהיא מושפעת מתנועת רכבים ולהכניס אותה לתוך הגדר על מנת להימנע מאבק המשאיות

ש. האם הנקודה הזו שונתה עקב ההמלצה שלך?

ת. אפשר להסתכל בדוחות אבל לרוב לא קבלו את המלצתי".

204. ההגנה הגישה מכתב שנכתב מאת שפיצר, הממוען אל ג', מחודש אפריל 2007. במכתב קיימת התייחסות לבדיקות שנערכו בחודשים יולי, אוגוסט וספטמבר 2006 (כמפורט לעיל):

"מיקום נקודות המדידה נקבע ע"י המשרד להגנת הסביבה... מיקום הנקודה השנייה (במורד הרוח) בעייתי עקב הקרבה לדרך העפר המובילה למפעל ישראלבטון. במהלך המדידות עברו בדרך עפר זו מספר רב של משאיות אשר תרמו להרחפת אבק מרחף ושוקע שנקלט בנקודת המדידה שמוקמה במורד הרוח. כלומר, תוצאות המדידה כללו אבק מרחף שמקורו במפעל הבטון בנוסף לאבק מרחף ושוקע שמקורו מתנועת הרכבים בשביל העפר הסמוך לנקודת המדידה".

205. בעניין שאלת מקור זיהום האוויר, מפנה ההגנה בסיכומיה לחוות דעתו של פרופ' ממן (נ/38), המומחה מטעמה. עיון בחוות הדעת, מעלה כי לשיטתו של ממן: "שיטת המדידה שננקטה, והבדיקות של חומר חלקיקי אשר הוזכרו בסעיפי האישום לעיל, אינן מאפשרות להצביע בצורה מדויקת על המקורות של החומר החלקיקי באיזור המפעל, אינן מאפשרות ולא מסוגלות לקבוע כי כל האבק אשר נמדד אכן מקורו במפעל, ואינן מסוגלות לקבוע או להבחין בין המקורות השונים. בנוסף לכך, קיומם של מספר מקורות נוספים שיכולים לפלוט אבק בסמיכות כה קרובה למפעל, מהווה גורם מתערב משמעותי שאינו מאפשר להסיק ברמת וודאות סבירה על הקשר הסיבתי שבין ערכי סביבה חריגים לבין פליטות אבק ממפעל סולל בונה".

206. פרופ' ממן בחוות דעתו, מחזק את קביעותיו של שפיצר עצמו (עד התביעה), לפיהן שיטת הבדיקה במעלה ובמורד הרוח אינן יכולות להבחין בין מקורות זיהום שונים, בניגוד לדעתו החולקת של מר אסא. פרופ' ממן מפנה בחוות דעתו אל החוק במדינת דרום קליפורניה בארצות הברית, המהווה, לשיטתו,

אחד המקומות המתקדמים בנושא מדידה של חלקיקים מרחפים. היחידה בדרום קליפורניה, כך לדבריו, נחשבת ליחידה המנהלית המובילה בטיפול ומניעה של זיהום אוויר הן בקליפורניה והן בארה"ב.

פרופ' ממן הדגיש כי במדידות ריכוזי החלקיקים המצוינים בסעיפים 13, 14 ו 21 לכתב האישום, אין בכלל התייחסות לתרומות של שאר המקורות (חוץ ממפעל סולל בונה) לריכוזי האבק באוויר, ובעיקר אין התייחסות לתרומה המכרעת של הדרך הלא סלולה שמגיעה עד שער מפעל סולל בונה. התעלמות זו חמורה מאוד, לשיטתו של פרופ' ממן, מאחר והדוגמים בשטח אינם מציינים בדוח שלהם שום פעילות נוספת שגורמת לפליטת אבק, כאילו הוא המפעל היחידי באיזור, כאילו אין דרך עפר פעילה, כאילו אין מפעל בטון שכן, כאילו אין ערימות עפר וארגרטים ששימשו לסלילת כביש "אם המושבות". כדרך אגב, מצוין בחלק מהדגימות, כי על דרך העפר המובילה לישראל בטון עוברות משאיות בקצב של 8-10 משאיות לשעה. גם אז אין כל תיאור של אבק הנפלט מדרך העפר.

207. לעניין בדיקה במעלה הרוח ובמורד הרוח מצוין פרופ' ממן, כי במדידות שבוצעו במורד

הרוח התקבלו ריכוזים נמוכים מאשר במעלה הרוח. כלומר - תרומת המקור היתה **שלילית**. עוד מצוין המומחה, כי ביצוע בדיקה זו מושפע מאופן הצבת מכשיר הרוח, וכי ביום 26.9.2006 בוצעה בדיקה בסמוך למבנים גבוהים, ויש בכך כדי להשפיע על תוצאות הבדיקה.

עוד לעניין בדיקה זו, מצוין בחוות הדעת, כי היא אמנם רעיון פשוט מבחינת הקונספט, אך אין הוא ישים בדרך כלל לבדיקה כמותית של מקור האבק לאיכות האוויר בסביבה, וזאת, נוכח העובדה שבשעות היום תנועת האוויר היא עירבולית, כלפי מעלה, והאוויר אינו "נוסע" בקווים ישרים ופשוטים, בוודאי לא במשך שלוש השעות הרצופות הנדרשות, על פי התקנות, לביצוע מדידת אבק.

פרופ' ממן מפנה לספרות המקצועית, לפיה יש להקפיד מאוד כי המדידות במורד הרוח ממפעל נתון לא ימדדו ולא יושפעו מפליטות של מקורות סמוכים. לשם כך יש להציב מכשירי מדידה רבים במורד הרוח ליד כל שאר המקורות, כדי להבחין בין המפעל הנבדק למקורות השכנים. כל זאת - לא נעשה במדידות דנן.

208. בהמשך חוות דעתו, בוחן פרופ' ממן כל מדידה שבוצעה בנפרד, ועומד על הבעייתיות באופן הבדיקה, וממילא במסקנות הנובעות ממנה.

209. בחקירתו הנגדית בבית המשפט, הדגיש פרופ' ממן, כי הוא מסכים שיש חריגות באיכות

האוויר, אולם בהחלט לא מסכים על מקורן: **"אני לא מסכים על מאיפה זה בא ואני לא מסכים שהם ניסו למדוד את שאר המקורות"**.

210. ההגנה הצביעה על כך שבכל הבדיקות שנערכו, הן על ידי א.ש. שירותי מחקר, והן על ידי

אקו - טק, לא התקבלו דוחות כיוול של מכשירי הבדיקה הרלוונטיים:

א. שפיצר, מנכ"ל חברת א.ש. שירותי מחקר, העיד בבית המשפט, כי זכר מקרה אחד

בו כייל את מכשיר הדיגום בעצמו, אולם לא ידע לומר באיזו בדיקה מדובר. עוד הוסיף, כי

המשרד להגנת הסביבה יכול היה לדרוש את תוצאות הכיוול אולם אלו מעולם לא נתבקשו.

שפרינצק, מנכ"ל חברת אקו - טק, העיד בבית המשפט כי מכשירי המדידה עוברים כיוול, אולם לא ידע לומר

האם מכשיר המדידה הרלוונטי ליום הבדיקה היה מכויל. שפיצר העיד כי רק המהנדס יוכל לומר זאת.

שפרינצק הוסיף, כי שאלת כיוול המכשירים מצויה בדפי השטח, וזהו נושא שנמצא באחריותה של אחת,

דבורה חדד.

ב. אותה דבורה חדד, החתומה על תוצאות הבדיקה מטעם אקו-טק, סתרה בעדותה את טענתו זו של שפרינצק, ואישרה כי דווקא לא בדקה שהמכשירים בשטח אכן עברו כיוול.
ג. פאבל אוזלנר, מי שכן חתום על דוחות הכיוול של חברת אקו - טק, העיד בבית המשפט כי כל המידע הנוגע לכיולים מצוי בדפי השטח. למותר לציין כי דפי השטח לא הוצגו לבית המשפט.

211. בקשר לבדיקות שבוצעו על ידי חברת א.ש. שירותי מחקר (סעיפים 13-14 לכתב האישום) אני מקבל את עדותו של שפיצר לפיה שיטת המדידה שבוצעה על ידי החברה אינה מבחינה בין מקורות הזיהום. היכולה בכלל להיות מחלוקת על כך? תימוכין לעדות זו ניתן לראות בחוות דעתו של המומחה מטעם ההגנה - פרופ' ממון, אשר הסביר, תוך תמיכת טיעוניו במאמרים מדעיים, כי שיטה זו איננה מתאימה להפרדה בין מקורות הזיהום.
212. אף אסא, שעל חוות דעתו ועדותו מבקשת להסתמך המאשימה, מאשר כי חלק מנקודות הבדיקה הוצבו במקומות שאין בהם כדי להצביע על מקורות הזיהום. יתר טענותיו, לפחות חלק נכבד מהן, אינן נתמכות במסמכים מקצועיים, והוא אף הודה שלא הוכשר באופן מיוחד לקבוע מיקום נקודות בדיקה (עמ' 42 ש' 7). לא זו אף זו: גם לו הייתי מקבל את הסבריו של אסא, אשר לשיטתו הרטבת הכביש סביב הדוגם פותרת הצבת מכשיר המדידה במיקום החשוף למספר מזהמים, לא ידע לומר באילו בדיקות הורטב הכביש, אם בכלל.
213. ואם לא די בכך, המאשימה אף לא הצליחה להוכיח כי המכשירים בהם בוצעו בדיקות האוויר אכן כוילו בטרם ביצעו הבדיקות.
214. לאור כל האמור לעיל, שוכנעתי כי נותר ספק, בהחלט, בכך שמפעל סולל בונה הוא המקור הבלעדי או העיקרי, לזיהום האוויר שנמדד בשכונת קריית הרצוג, ובקרבת המפעל, כמתואר בסעיפים 13-14 לכתב האישום. אשר על כן, הנני מזכה את הנאשמים מעבירות לפי חוק אוויר נקי ו/או חוק למניעת מפגעים, על פי סעיפים 13-14 לכתב האישום.

זיהומי אוויר שדווחו בתצפיות

215. המאשימה מפנה בסיכומיה לדיווחים של אסא, ובר וסלומון לפיהם נצפו ותועדו בזמן אמת פליטות חמורות של אבק מלט מהמפעל.
216. ההגנה טוענת, כי מדובר על פליטות שמקורם בנשם שהיה מותקן במערכות המפעל ממועד הקמתו, והיה ידוע לרשויות שלא ניתן היה לפעול בלעדיו. כמו כן, טוענת ההגנה, גם אם המדובר בזיהום אוויר, הרי שהוא סביר ביחס לעיסוקם של הנאשמים במפעל בטון.
217. מת/22 עולה, בין היתר, כי בעת ביקור שנערך במפעל ביום 21.5.2007, נצפתה פליטת אבק מלט מצנרת שמעל עמדת העמסת מערבלים מרכזית, בעת העמסת מספר מערבלים. העבודה לא הופסקה בהתאם לנדרש בתנאי רישיון העסק, ומר סוויסה התבקש לטפל בבעיה לאלתר. כך העיד אסא בחקירתו הנגדית בעניין תצפית זו:

"האם ניתן למנוע את הפליטה הזאת?"

ת. **בוודאי, אם הצנרת היתה אטומה כפי שצריך זה ברור מאליו. זה ברור מאליו גם מבחינת המפעל שהוא מפסיד חומר ומלט**

ש. **אתה יודע ממה נגרמה הפליטה?**

ת. **מן הסתם מכך שהצנור לא היה אטום**

ש. **בדקת זאת?**

ת. **אני מסתכל על מה שמעניין אותו וזו פליטת אבק שלא אמור להיות".**

218. החלטתי לתת מלוא המשקל לעדותו של אסא בדבר פליטת האבק שתועדה על ידו. עם זאת, אסא לא מסר התרשמותו לעניין משכה והיקפה של הדליפה, ואף לא תעדה בתמונות.

219. מת/25, מכתב מיום 24.11.2009 הממוען אל עו"ד תמר זהר, הלשכה המשפטית בירושלים בעניין "פליטת אבק מלט במפעל סולל בונה בשנת 2008, בני ברק" עולה, כי בשנת 2008 נצפו ותועדו על ידי אסא שני מקרים של פליטות אבק ממתקנים במפעל סולל בונה בני ברק על פי הפירוט הבא:

א. ביום 4.8.2008 נצפתה פליטת אבק מאסיבית מרגע הגעתו של אסא בשעה 08:20 למשך 4 דקות, ופליטה ממושכת מועטה יותר לאחר מכן. מקורה של פליטה זו בסילו מלט במפעל עליו מותקנים כרגיל פילטרים למניעת פליטות אבק מלט לסביבה; כמו כן צורפו תמונות פליטת האבק.

אזכור הפליטה החריגה מופיע במכתב מיום 4.8.2008. המפעל הגיב במכתבו מיום 6.8.2008 כי התקלה "טופלה במייד".

ב. **פליטת אבק בתאריך 18.8.2008** - נצפתה פליטת אבק מצינור פליטה המצוי באזור מתקן השקילה, מעל עמדת העמסת מערבלים במפעל. נשלח מכתב למפעל ביום 19.8.2008 ובו דרישה לטיפול בתקלה. עולה מהמכתב, כי לא התקבלה במחוז תגובה מטעם המפעל.

220. לת/25 מצורף עוד, מכתב מיום 6.8.2008 מאת ג', הממוען אל אסא, לפיו הוא מאשר קבלת מכתב סיכום ביקור במפעל מיום 4.8.2008 (ר' לעיל). ג' השיב, בין היתר, כי התקלות טופלו באופן שכיום (אז) אין פליטות אבק.

221. צרופה נוספת של ת/25 - מכתב מיום 4.8.2008 מאת אסא, הממוען אל ג' בעניין "סיכום ביקור במפעל סולל בונה מתאריך 4.8.2008". בביקור השתתפו ג', סימנטוב ואסא. בסיום נצפו

ליקויים, ובין היתר הוזכרה פליטת האבק שצפתה על ידי אסא בסיור.

222. אסא העיד לגבי פליטות אלה בחקירתו הנגדית בבית המשפט כך:

ש. מפנה אותך למכתב ת/25 מ 2009 אתה כותב בסעיף 1 מקריא...יש לשער על סמך מה אתה משער את זה?

ת. כשאני מגיע ורואה - מציג תמונות -(התמונה מופיעה בת 25) פליטה כזו מסיבית, אני משער שהיא לא החלה באותה שניה שבה צפיתי בה.

ש. על סמך מה אתה משער?

ת. על סמך האבק שמתפזר למרחק רב וניתן לראות.

ש. מה גרם לך להוסיף את הפרט הזה יותר משנה אחרי זה?

ת. לא זכור לי.

ש. הוספת שעה 08:35, מדוע הוספת את השעה הזאת ולא בדוח המקורי? מישהו ביקש ממך?

ת. לא, לא זכור לי מה הסיבה בהפרשי הזמנים, אבל הדבר פשוט, השאלה היתה אם ניתן לצרף את הנושא הזה כדי לעבות את התיק. לא היו שיקולים זרים

ש. מפנה לאותה פליטה מהסילו - מ 4.8. בת/25, אתה טוען באותו מכתב שמדובר על הפרה בסעיף 2.2.6 לתנאי רישיון העסק. האם כשאתה ראת את אותו זיהום אוויר בדקת אם יש תקלה במע' סינון האבק?

ת. פליטה כזו לא יכולה להתרחש בלי שתהיה תקלה. לא הייתי צריך לשאול, התקלה היא פריצה של פילטר או שסתום. למפעל עצמו אין אינטרס לדבר כזה יקרה, שכן מדובר בהפסד של מלט בלא הופסקה מיידית. התקלה הזאת היא מפילטר או שסתום

ש. ממע' צינון אבק?

ת. השסתום הוא לא חלק המעמ' של סינון אבק

ש. האם אותו אירוע של זיהום אוויר יכול להיות כתוצאה מפריקה שסתום?

ת. כן

ש. האם אתה יודע מה תפקידו של סימן טוב במפעל?

ת. באותו זמן היה מנהל תפעול

ש. מפנה לאירוע של 18.8 - מפנה לתמונות - אתה מדווח על פליטה מתאי העמסה. אתה מפנה ל 2 סעיפים בתנאי רישיון העסק. היית בבקור במפעל באותו זמן?

ת. כן. אני צלמתי את התמונות. הייתי במקום.

ש. ראית את זה במהלך ביקור?

ת. לא זכור לי אני צריך לראות את סיכומי הבקור או שעברתי שם

ש. האם הצינור שבתמונה הוא בתוך תא העמסה או מחוץ?

ת. מחוץ לתא העמסה

ש. פעם קודמת שהיתה העמסה זה באותו מקום - מפנה לת/22?

ת. לא זוכר , צריך להסתכל".

223. המדובר, איפוא, על שני מקרים בהם תעד אסא פליטות אבק, המגובים בתמונות

ובהתרשמותו שלו, ושוכנעתי כי פליטות אבק אלה מהוות זיהום אוויר חזק או בלתי סביר.

224. על פי ת/10, בזמן סיור שביצע במפעל ברוך ובר, מנהל מחוז תל אביב מטעם המשרד

להגנת הסביבה, ביום 15.11.2009, ביחד עם עו"ד אביב שהרבני, ודן בית דין, נראו פליטות חמורות של

אבק מהסילו של המפעל, אותן תעד באמצעות תמונות שצולמו על ידו וצורפו לדוח.

225. לשאלת הסיניגור למשמעות אמרתו כי הפליטות שנצפו על ידו במסגרת הסיור מיום

15.11.2009, הן "חמורות", השיב:

"ת: ידוע לי שהמפעל לא תפקד כהלכה, זאת הערכה סובייקטיבית. אמנם לא היו איתי מכשירי מדידה, אך בהתאם לניסיוני, ביקרתי בלא מעט במפעלי בטון (עשרות מפעלים), הגעתי למסקנתי זו. אני מעיד סובייקטיבית שזאת פליטה חמורה. אני אישית לא הייתי עד לפליטה בסדר גודל כזה. נדמה לי שדווח לי על המקרה נדמה לי מטעם עיריית רמת גן או בני ברק שהיו פליטות נוספות ממפעל סולל בונה. יש שם מפעל נוסף שגם הוא בעייתי".

226. כמפורט בהרחבה לעיל, על פי ת/27, בתאריך 29.11.2010 בשעה 10:30 ערך סולומון

סיור במחסן חברת "ישראלקולור" ברחוב לח"י בבני ברק. במהלך הסיור, בהתבוננות דרומה לכיוון מפעל

סולל בונה, הבחין בפליטת צמנט (מלט) מאחד הסילוסים במפעל סולל בונה, אותה תעד בתמונות.

227. ההגנה טוענת בסיכומיה, כי בקשר לדליפות שתועדו בימים 4.8.2008, 15.11.2009 ו

29.11.2010, המדובר בדליפות שמקורן בשסתום ביטחון שהותקן בראש כל סילו, על פי הוראות היצרן,

ועבודה ללא שסתום מהווה "סיכון לא קביל" על פי תקנות ארגון הפיקוח על העבודה. ההגנה מפנה בעניין זה לעדויותיהם של הנאשמים, וכן טוענת כי אסא וסולומון מודעים אף הם לחשיבות התקנת שסתום הביטחון.

זאת ועוד, טענה ההגנה לתחולת הגנת הצורך והצידוק, נוכח השימוש בשסתום הביטחון.

228. לא שוכנעתי כי הדליפות האמורות נבעו כתוצאה מפעילות תקינה והכרחית של שסתום הביטחון. גם אם נכון אני לקבל את עמדת ההגנה, לפי על המפעל לעמוד בתנאי בטיחות מחמירים, על פי תקנות מכון התקנים (נ/36), הרי שלא שוכנעתי כי הדליפות האמורות נבעו כתוצאה מפעילותו הרגילה וה"סבירה" של שסתום הביטחון.

הגם שההגנה הפנתה בעניין זה לעדויותיהם של אסא וסולומון, הם אינם מאשרים בגרסתם טענה זו. כל אחד, בתורו, טוען כי מקור הדליפות כתוצאה מתקלה. חרף העובדה שאסא משיב בחיוב לשאלה האם ייתכן כי המדובר ב"פריקה של שסתום" הוא משיב, זמן קצרצר לפני כן בחקירתו, כי הדליפה האמורה "לא יכולה להתרחש בלי שתהיה תקלה". גם סולומון בעדותו מאשר כי הדליפה התרחשה מתוך שסתום, אולם לשיטתו המדובר ב"טעות אנוש" בגינה התרחשה הדליפה. שורה תחתונה, לא הוכח על ידי ההגנה כי הדליפות הן בחסות שסתום הבטחון בסילו. ואף זאת: קשה לקבל כי **כל** דליפה קשורה לשסתום הבטחון. שסתום הבטחון - כשמו כן הוא, נועד לפרוק "מתח" או לחץ, היכן שהסילו מתמלא יתר על המידה, ותפקידו אינו לשמש כמעין כליא-ברק משפטי, לאמור, כל אימת שתהא פליטה, יצביעו הנאשמים על שסתום הבטחון, ירימו כתפיהם ויאמרו - "מה אפשר לעשות? זה ענין בטיחותי ממש...". בית המשפט אינו יכול ללכת שבי, תמיד, אחר נימוקי הבטחון או הבטיחות, מקום בו הם מועלים באופן כמעט פבלובי, ולעבור לעמידת דום, נוכח ה"צורך הבטיחותי" (המלאכותי, במקרה דנן). לחלופין: אם בכל פעם פועל שסתום הבטחון, או לפחות בכל פעם שנצפית פליטה על ידי הרשויות, הרי שאז מתחייבת המסקנה כי מילוי הסילוסים מתבצע באופן רשלני או לא תקין, או פזיז.

229. הנה כי כן, מקובלות עלי עדויותיהם של אסא, ובר וסולומון לפיהן נצפו דליפות משמעותיות של אבק נפט, המהוות זיהום אוויר חזק או בלתי סביר, וזאת בקשר לתאריכים 4.8.2008, 18.8.2008, 15.11.2009, 29.11.2010. עם זאת, בהעדר תיעוד או תיאור בקשר לדליפה המתוארת מיום 16.5.2007 אני קובע כי היא אינה מהווה הפרה של החוק.

230. לאור האמור לעיל, הנני מרשיע את הנאשמת 1 בעבירה לפי חוק אויר נקי בגרימת זיהום אוויר חזק או בלתי סביר, בהתאם לאמור לעיל, ומזכה אותה מעבירה זו בקשר לדליפה מיום 16.5.2007.

231. הנני מורה על זיכוי של סימנטוב מעבירות לפי חוק אויר נקי. סימנטוב הסביר בעדותו שהוא מנהל המשק של 11 מפעלי בטון, שהוא אחראי על תחזוקת המפעל על פי קריאות שמתקבלות ממפעלים.

לעניין המפעל בבני ברק, העיד סימנטוב כי המנהל ניסים סויסה היה מעביר לו הוראות לגבי תחזוקת וניקיון המפעל, והוא מבצען בעצמו, או ביחד עם אנשי הצוות שלו.

התרשמתי כי סימנטוב אינו עונה להגדרה של "נושא משרה בתאגיד", והוא לא היה אחראי על התחום הרלוונטי, אלא ביצע את הוראות הממונים עליו.

232. ג' טען כי הוא אינו "נושא משרה בתאגיד" כהגדרתו בחוק, ולחילופין, כי עשה כל שלא ידו כדי למלא חובתו.

ג' העיד כי הוא ניהל את כלל מפעלי הבטון, כאשר במקרה של מפעל הבטון בבני ברק, אחראי על תחומי זיהום האוויר המנהל ניסים סויסה. בשל מעמדו של ג' כמנהל פעיל בתאגיד, שוכנעתי כי הוא נושא משרה כהגדרתו בחוק למניעת מפגעים, ובחוק אוויר נקי.

ההגנה טענה לחלופין, כי ג' עשה כל שלא ידו כדי למלא את חובתו. בעניין זה הפנתה ההגנה לכך שג' קיבל דיווחים שוטפים מסויסה, היה אחראי על תקצוב ודאג לרכישת מסננים ומכשיר בובקט בסכום של עשרות אלפי שקלים.

אין בידי לקבל את טענת ההגנה. אמנם ג' עשה פעולות למען שמירה על הגנת הסביבה, אך לא התרשמתי - נוכח הפליטות החוזרות ונשנות (שתורצו, אוטומאטית, ב"שסתום הבטחון") - כי עשה כל שלא ידו, עד כדי זיכוי מהעבירות דלעיל.

233. אשר על כן, הנני מרשיע את ג' בעבירה על פי חוק אוויר נקי בהתאם לאמור לעיל, ומזכה אותו מהעבירה המתייחסת לדליפה ביום 16.5.2007.

חוק שמירת הניקיון

234. לנאשמים יוחסו בכתב האישום גם עבירות לפי חוק שמירת הניקיון, בחמישה מועדים שונים: בארבעה סיורים שביצע אסא במפעל בימים 24.7.2006, 10.1.2007, 16.5.2007, 4.8.2008 - אז נצפה אבק מורבד על גבי הכביש, וביום 4.11.2007 בו נצפו ותועדו על ידי ענת רז תשטיפי בטון שמקורם במפעל אל הכביש שמחוץ למפעל (ת/6, ת/7).

235. ההגנה טוענת בסיכומיה כי האבק המורבד שתועד על ידי אסא בסיוריו, כמפורט לעיל, לא תועד בתמונות, ועל כן לא הוכח כדבעי כי אכן היה לכלוך, בכלל. כמו כן טוענת ההגנה, למעשה - לחלופין, כי לאבק זה, אם קיים, אחראי גם מפעל ישראל בטון והמשאיות שמגיעות אליו.

236. התרשמותו של אסא בהחלט מעלה כי מקורו של האבק במפעל, ויש בו כדי ללכלך את רשות הרבים. עם זאת, כמפורט בהמשך (בתת הפרק הבא), החלטתי להורות על ביטול סעיפים אלה מכתב האישום המתוקן, נוכח קבלת טענה של הגנה מן הצדק במובן של אכיפה בררנית.

237. אשר לאותו לכלוך אשר נצפה על ידי ענת רז, ואשר כן תועד בתמונות - החלטתי לזכות הנאשמים, מטעם אחר: רז בעדותה בבית המשפט אישרה כי היא הבינה שהמדובר בתשטיפי בטון מתוך כך שנאמר לה כי "שואבים את הבטון", ועל כן **הסיקה** שהמדובר בבטון. כך העידה רז בעדותה בבית המשפט:

"ש: איך את יודעת שמדובר בתשטיפי בטון.

ת: מדובר בזרימה שיצאה ממפעל בטון בעל מאפיינים בולטים של בטון כמו צבע וסמיכות של בטון. כדי להבחין אותה ממים, כדי למנוע את הטענה שמדובר במים, תיעדתי שמדובר בתשטיפי בטון גם אם היה מדובר במים הם היו סוחפים איתם בטון, הדברים נאמרים מעבר לצורך.

ש: האם היתה לך דרך אחרת לברר אם זה בטון.

ת: בוודאי.

ש: מכיון שאת כתבת בדוח שמדובר בתשטיפי בטון, האם היתה לך דרך לוודא שאכן מדובר בתשטיפי בטון.

ת: כן. אבל לא הייתי זקוקה לדרכים נוספות, שכן כאשר שאלתי אמרו לי ששואבים את הבטון ומכאן הסקתי שמדובר בתשטיף בטון.

ש: האם יכלת לדוגמא לבדוק את ריכוז המוצקים המרחפים וגודל החלקיקים על פי הקריטריונים שנקבעו בתנאים.

ת: לא מצאתי לנכון במקרה הזה."

238. על פני הדברים, אני מקבל את גישתה של רז, לפיה מדובר בבטון. טענת ההגנה, לפיה היתה רז צריכה לפתוח בשורה של פעולות בדיקה בכדי לוודא כי מדובר בבטון - אינה מקובלת, בוודאי שעה שמדובר באשת מקצוע שידעת גם יודעת לזהות בטון. אין צורך במיקרוסקופ ובנייר לקמוס כדי לזהות בטון בשולי של מפעל בטון. אלא מה? שמאיך גיסא, כן מקובלת עלי טענתה של ההגנה, הנתמכת במומחים, לפיה אין זה מדרכו של בטון "לזלוג" או "לזרום" לאורך כ - 50 מטרים, ממפעל הבטון עצמו, ועד לגדר המקיפה אותו. הגם שאף הדיוט יודע כי בטון הוא נוזל סמיך ביותר, כזה שאינו "נוהג" לזרום לאורך 50 מטרים (!), הרי שההגנה עיגנה זאת בחוות דעת מומחיה, והטענה בהחלט מקובלת עלי. אין זאת אלא, שלאבק הבטון חברו מים, ונוצרה השלולית העכורה, ה"בטונית", מחוץ למפעל, ליד גדרותיו (תמונה - ת/6). ההחלטה לזכות את הנאשמים מעבירת גרימת הלכלוך נובעת, איפוא, מאלה:

א. הוכח כי המפעל "נמוך" מהכביש, "אם המושבות", ועל כן, בחודש נובמבר (הגשום?), בהחלט ייתכן שמים מן הכביש ניגרו אל המפעל, ויצרו השלולית.

ב. אף הוכח כי משאיות ישראל בטון עוברות בסך, ליד מפתן מפעל הנאשמים, סולל בונה, ובהחלט יתכן, כנטען, כי מים/בטון/אבק בטון - עולה מגלגליהן, נופל ממטעניהן, ואין לדעת מה לשייך למשאיות ישראל בטון, ולא להבאות אל סולל בונה (אגב, גם משאיות הבאות אל סולל בונה ויכול שהן גורמות לכלוך בעצמן - אינן "שייכות" לנאשמים).

ג. ובשולי הדברים, בכלל, ראוי לזכור: אין המדובר בבית מרקחת או במעבדה. מדובר, בסופו של יום, במפעל ב-ט-ו-ו, ועל כן, אין לצפות, ולא ניתן לדרוש סטריליזציה מוחלטת. ברור שיהא, פה ושם, מעט אבק, וכאשר אליו מצטרפים מים, התוצאה - שלולית בטון קטנה, אי פה, אי שם. הפתרון, בכל הכבוד, הוא בהעברת מפעל בטון משטח עירוני לשטח שומם, ולא בהפעלת אכיפה דווקנית כל כך, המתאימה לבית מרקחת, ולא למפעל בטון.

ד. אף זאת, ובאותו ענין: קשה להלום מצב דברים בו דורשת המאשימה הרטבה של שטחי המפעל, עוד ועוד, על מנת להימנע מאבק שיעלה ויפגע בנושמים אותו בקריית הרצוג, ובעת ובעונה אחת - תביע מורת רוחה, על ידי הגשת כתב אישום פלילי, בגין מים שהתערבבו עם מעט אבק בטון, בשולי המפעל.

ה. וגם זאת: עיון בתמונה מלמד, לדעתי, כי מדובר בכלוך זניח ממש, כמו בוצי, שספק אם פלוני הולך לידו וחש שהוא מוקף "לכלוך", הגם שלשון החוק היא רחבה עד מאד; ואם בכלוך עסקינן, בכל זאת, הרי שמדובר בזוטי לכלוך.

אכיפה בררנית: מחיקה של סעיפים 12, 16 (למעט סעיף ד'), 19 (למעט סעיף י') ו- 20 לכתב האישום המתוקן

239. ההגנה הגישה בקשה לביטול חלקי של כתב האישום מטעמים של הגנה מן הצדק, במובן של אכיפה בררנית, עוד במהלך שמיעת הראיות בתיק.

240. המאשימה השיבה לטענות אלה בכתב בתגובה ביום 29.5.2014.

241. בדיון ביום 10.6.2014, "הקפיאה" ההגנה טענות אלו, בהמלצת בית המשפט, כאשר היא שמרה על זכותה להעלותן בסיום המשפט.

242. ואכן, בסיכומיה, חזרה ההגנה על טענתה, וביקשה כי הנאשמים יזוכו בשל אכיפה בררנית פסולה של מפעל סולל בונה, בהשוואה למפעל "ישראל בטון" הסמוך.

243. המאשימה בסיכומיה הפנתה את בית המשפט לתגובתה שהוגשה, ומוסיפה כי קווי ההגנה הללו קרסו אחד אחרי השני, לרבות אלה בדבר אכיפה בררנית, ואין טעם לשוב ולהידרש לכל אחד מיסודות העבירות שנעברו ולראיות המוצקות אשר הוכיחו את התקיימותן של אלה, מעבר לספק סביר.

244. לטענת ההגנה - "כתב אישום זה הוא התוצר הישיר של האכיפה הבררנית, שהיא תוצאה של החלטה מודעת של המאשימה להביא בכל מחיר להרשעתם של הנאשמים, תוך נקיטת מאמצים מכוונים "לעבות" דיווחים קיימים וזאת על מנת להעצים עבירות שנעברו לכאורה, וכל זאת תוך אי נקיטת אמצעים פליליים אל מול המפעל השכן שעבר בדיוק את אותן העבירות. האכיפה הבררנית שבוצעה, מקימה לנאשמים הגנה מן הצדק ומצדיקה את זיכויים המוחלט מכל העבירות הנטענות כלפיהם".

245. ההגנה מצרפת טבלה לפיה תנאי הרישיון הנוספים שנקבעו למפעלם בשנת 1995[4] כמעט זהים לשני המפעלים, וכמו כן, עוד מצביעה ההגנה על כך כי שני המפעלים הפרו את אותם התנאים, בסמיכות זמנים, ולעיתים אף באותו היום ממש. זאת ועוד, הפיקוח על שני המפעלים בוצע על ידי אותו מפקח.

ההגנה מוסיפה, כי לשני המפעלים נמסרו תנאים נוספים בשנת 2001, ובשנת 2010. ההגנה טוענת כי המאשימה סרבה להעביר לעיונה את התנאים של מפעל ישראל בטון משנת 2010 במסגרת הליך גילוי חומר חקירה, אולם טוענת כי לאור הפעילות הזוהה של המפעלים, והזהות הכמעט מוחלטת של התנאים הנוספים שנתנו בשנים קודמות, סביר להניח שגם תנאים אלה זהים. בכל מקרה ההגינות דורשת שאי העברת התנאים הנוספים תעמוד לטובת הנאשמים ולתמיכה בהנחה שהמדובר בתנאים זהים או לכל הפחות מאוד דומים.

246. ההגנה מצרפת טבלת השוואה כרונולוגית של מועדי דיגומי האוויר, והתוצאות המיוחסות לשני המפעלים. על פי הטבלה, במהלך שנת 2007 נמדדו חריגות רבות של פליטת אבק במפעל ישראל בטון.

247. לטענת ההגנה, אמצעי האכיפה לשני המפעלים היו דומים, עד יום 18.3.2007. בתאריך זה, נשלחה למפעל סולל בונה התראה לפי חוק למניעת מפגעים, בטענה של גרימת זיהום אוויר חזק או בלתי סביר בהתייחס למדידות בקיץ 2006. עם זאת, טוענת ההגנה, למרות שבשנת 2007 נמדדו בסמוך למפעל ישראל בטון חריגות משמעותיות הרבה יותר, לא נשלחה התראה דומה למפעל ישראל בטון.

248. עוד טוענת ההגנה בסיכומיה, כי זיהום האוויר שיוחס למפעל סולל בונה, שלא כתוצאה מדיגום אוויר (אלא מצפייה בעין), בוצע בדומה גם על ידי מפעל ישראל בטון, ולפיכך - גם הוא גרם לכאורה פעמים רבות לזיהום אוויר. ההגנה צרפה טבלת השוואה להמחשת טענה זו.

249. לשני המפעלים יוחסו, בעת השימועים שנערכו להם, הפרות בגין לכלוך רשות הרבים במובן של הרבדת אבק ביציאות מהמפעל, כאשר למפעל סולל בונה יוחס אישום נוסף בגין זרימת תשטיפי בטון. לשיטת ההגנה - "אין כל סיבה וכל טעם להניח, שהמשקל המצטבר של עבירות לכלוך רשות הרבים

שבוצעו לכאורה בסולל בונה שונה כהוא זה מעבירות לכלוך רשות הרבים שבוצעו לכאורה במפעל ישראלבטון".

250. ההגנה טוענת, איפוא, כי מפעל סולל בונה ומפעל ישראלבטון נמצאים ב"קבוצת השווים" ועל כן העדר אכיפה פלילית נגד מפעל ישראלבטון מהווה אכיפה מפלה ואסורה.

251. המאשימה, בתגובתה מיום 29.5.2014, ביקשה מבית המשפט להורות על דחיית הבקשה, וטענה כי "כלל לא ניתן להשוות בין שני המקרים, למרות הסמיכות הגיאוגרפית ביניהם ולמרות הדימיון בהליכי האסדרה במהלך השנים שלפני התקופה הרלוונטית לכתב האישום".

252. בפתח דבריה, טענה המאשימה, כי: "מעצם קיומם של מספר מועדים נוספים ושל מספר עבירות נוספות ושונות לגביהן לא נטען כי ניתן ויש לייחסן גם לישראלבטון, ממילא מתבסס אחד הטיעונים המרכזיים המצדיקים את האבחנה בין שני המקרים ואת ההצדקה לנקיטה בהליכי אכיפה נוספים... כנגד סולל בונה, בעוד שכנגד ישראלבטון ננקטו אך ורק הליכי אכיפה מנהליים".

253. המאשימה הוסיפה וטענה, כי מספר ההפרות הנזקפות לחובת הנאשמים יותר מכפול ממספר ההפרות שיוחסו לישראלבטון במהלך אותה תקופה (משנת 2006 ועד שנת 2010) ודי בכך על מנת להצדיק את השונות בין שני המקרים.

254. עוד הסבירה המאשימה, כי בשונה מסולל בונה, ישראלבטון כלל לא ביצעה ניטורים תקופתיים בחודשי הקיץ של שנת 2006, בין היתר בשל מחלוקת עם מע"צ לגבי מיקום אחת מנקודות הדיגום בשטח הכביש החדש המצוי באחריות מע"צ. המאשימה הפנתה בעניין זה לסיכום שימוע שנערך למפעל ישראלבטון, וטענה כי: "לא ניתן היה לייחס לישראלבטון ברמה הנדרשת בפלילים עבירות של הפרת תנאים ברישיון העסק, של זיהום אוויר חזק או בלתי סביר ושל לכלוך רשות הרבים בחודשי הקיץ של 2006, כשם שניתן גם ניתן היה לייחס אותם לסולל בונה ולנאשמים דכאן לגבי אותה תקופה".

עוד טענה המאשימה, כי יש ליתן משקל לכך שעיריית בני ברק סירבה לסלול את כביש הגישה למפעל ישראלבטון, חרף הצעת המפעל להשתתף בעלויות.

255. המאשימה צירפה שני מכתבים מישראלבטון אל המשרד לאיכות הסביבה כתמיכה לטענתה לעניין התנגדות העירייה לסלילת כביש הגישה, והתנגדות מע"צ לביצוע הניטורים.

256. הבסיס המשפטי לעיגונה של טענה בדבר הגנה מן הצדק במובן של אכיפה בררנית, נקבע בעניין במסגרת ע"פ 4855/02 מדינת ישראל נ' בורוביץ, פ"ד נט(6) 776 (2005), שם נקבע:

"איננו רואים מקום לפסול את האפשרות - שמטבעה תהא נדירה ביותר - שההכרעה בשאלת קיומה של אכיפה בררנית פסולה תיגזר מנסיבות מיוחדות אחרות, ולא דווקא מן הקביעה שהחלטת התביעה התבססה על מניע זדוני או על שיקולים פסולים מובהקים. כך מתבקש מאופי הביקורת השיפוטית שמפעיל בית-המשפט לגבי החלטת התביעה להגיש כתב-אישום רק נגד חלק מן המעורבים בביצועה של עבירה. ובדומה לאמת המידה שעל-פיה בית-המשפט מנחה את עצמו לעניין ביקורתן של החלטות מינהליות אחרות, אף בביקורת החלטותיה של התביעה עשוי בית-המשפט לבטל כתב-אישום שהוגש - מטעמי הגנה מן הצדק - אם אכן שוכנע כי בנסיבותיו של המקרה הנתון ההחלטה להאשים את פלוני ושלא להאשים את אלמוני חורגת בבירור ממיתחם הסבירות" (שם, בעמ' 814-815)..."

257. בבג"ץ 6396/96 זקין נ' ראש-עיריית באר-שבע, פ"ד נג(3) 289, 305 (1999) (להלן: "עניין זקין"):

"אכיפה בררנית היא אכיפה הפוגעת בשוויון במובן זה שהיא מבדילה לצורך אכיפה בין בני אדם דומים או בין מצבים דומים לשם השגת מטרה פסולה, או על יסוד שיקול זר או מתוך שרירות גרידא".

258. במסגרת ע"פ 7621/14 אהרן גוטסדינר נ' מדינת ישראל (פורסם ביום 1.3.17) סוכמה ההלכה הפסוקה באופן הבא:

"אכן, בראשית דרכה במשפט הישראלי הוגבלה תחולתה של דוקטרינת ההגנה מן הצדק למקרים קיצוניים שבהם הוכח כי ביסוד הגשת כתב האישום עמדה התנהגות "שערורייתית" מצד התביעה, התנהגות שיש בה משום "רדיפה, דיכוי והתעמרות בנאשם" (ע"פ 2910/94 יפת נ' מדינת ישראל, פ"ד נ(2) 221, 371 (1996)). גישה זו הושפעה מן העמדה המסורתית שציידה בביקורת מצומצמת ביותר על רשויות התביעה, אשר הוגבלה בעבר למצבים של חוסר תום לב (ראו: בג"ץ 156/56 שור נ' היועץ המשפטי לממשלה, פ"ד 285, 300-301 (1957); נקדימון, בעמ' 140). בהתאם לכך, ההלכה שהכירה בטענה של אכיפה בררנית הוגבלה תחילה למקרים שבהם בבסיסה של מדיניות האכיפה עמדו "מטרה פסולה, שיקול זר או שרירות גרידא" (בג"ץ 6396/96 זקין נ' ראש-עיריית באר-שבע, פ"ד נג(3) 289, 305 (1999)). אולם, מאז חלו תמורות בגישתה של הפסיקה לדוקטרינת ההגנה מן הצדק ככלל, ולטענת האכיפה הבררנית בפרט.

...

העמדה הגורסת כי על מנת לבסס טענה של אכיפה בררנית פסולה אין הכרח בהוכחת שיקול זר, הפליה מכוונת או חוסר תום לב מצד הרשות, וכי גם התנהלות תמת-לב מצדה עלולה להוביל במישור התוצאה להפליה שתעורר תחושה של חוסר צדק חזרה וקיבלה

ביטוי בפסיקתו העדכנית של בית משפט זה ...

57. לאמיתו של דבר, דחייתה של טענת ההגנה מן הצדק אך מן הטעם שלא הוכח כי התביעה פעלה בחוסר תום לב או מתוך מניע פסול כמוה כהחזרת הגלגל שנים לאחור. יתר על כן, גישה זו עלולה לצמצם כמעט לחלוטין את האפשרות המעשית להתבסס על הגנה מן הצדק. ברמה המהותית, קשה להעלות על הדעת קבלתה של החלטה על הגשת כתב אישום מטעמים של מניע פסול (בהעדר מצב של שחיתות מידות ממש). ברמה הראייתית, הוכחת דברים שבלב היא קשה ביותר (ראו: יצחק זמיר "ראיות בבית המשפט הגבוה לצדק" משפט וממשל א 295, 296-297 (1993); מיכל טמיר אכיפה סלקטיבית 373 (2008); נקדימון, בעמ' 399).

...

אכיפה בררנית אינה היפוך של אכיפה מלאה. למעשה, בשל מחסור אינהרנטי במשאבים אנושיים וחומריים, אכיפה מלאה אינה מעשית ואינה אפשרית. הבעיה באכיפה הבררנית אינה טמונה אפוא בהיותה חלקית, אלא בפגמים הקשורים בהפעלת שיקול הדעת של רשויות האכיפה (עניין זקין, בעמ' 304-305; ע"פ 3517/11 שמשון נ' מדינת ישראל, [פורסם בנבו] פסקה 72 (6.3.2013); טמיר, בעמ' 96).

הנה כי כן, החלטה שלא להעמיד לדין - וכמוה החלטה להעמיד לדין - היא חלק מהפעלת סמכות של הרשות בתוך מתחם שיקול הדעת המוקנה לה, והשאלה האם החלטה כזו עומדת באמות המידה המתחייבות מן הדין מסורה להכרעתו של בית המשפט. כפי שנפסק על-ידי חברי השופט (כתארו אז) א' גרוניס, דרך המלך להעלאת טענות נגד פגמים שנפלו בהגשת כתב אישום (ובגדרם גם טענה לאכיפה בררנית) הינה במסגרת ההליך הפלילי (בג"ץ 9131/05 ניר עם כהן ירקות אגודה שיתופית חקלאית בע"מ נ' מדינת ישראל - משרד התעשייה המסחר והתעסוקה, [פורסם בנבו], פסקאות 4-5 (6.2.2006) (להלן - עניין ניר עם כהן); לדין נרחב בהלכה זו ראו מאמרו של גלעדי)."

259. בעניין נטל הראיה של אכיפה בררנית, נקבע במסגרת ע"פ 8057/16 לאוניד שטרימר נ' מדינת ישראל (פורסם ביום 9.8.17):

"על הטוען אותה מוטל הנטל לתמוך את טיעונו בתשתית עובדתית מספקת אשר יש בה כדי להפריך את חזקת החוקיות ממנה נהנית המשיבה ככל רשות שלטונית אחרת (עניין גוטסדינר; בג"ץ 6396/96 זקין נ' ראש-עיריית באר-שבע, פ"ד נג(3) 289 (1999))"

260. הנה כי כן, בענייננו, על פני הדברים - ועל פי טבלתה הבלתי נסתרת של ההגנה - קיימת זהות במספר פרמטרים מהותיים בין מפעל סולל בונה למפעל ישראלבטון, כטענתה של ההגנה:

א. הפרת תנאי רישיון העסק משנת 1995 - כך למשל, מיוחסים לשני המפעלים ההפרות הבאות:

§ הפרת התנאים בדבר תעלות הברזל בכניסה למפעל;

§ חובת הגשה של תכנית לקליטת אגרגטים תוך 30 יום;

§ חובת המטרה בתחום בו קיימת הצטברות אבק כתוצאה מפעילות מתקנים;

§ חובת התקנת פילטרים, פריקה וטעינה של חומר יבוצעו רק בשטח המפעל במקום שיועד לכך;

§ האגרגטים יאוחסנו אך ורק בתאי האחסון;

§ לנקוט באמצעים למניעת פיזור אבק מתאי אגרגטים;

§ ביצוע דגימות אוויר;

§ שטח העבודה במפעל ינוקה מאבק ומשאריות חומרי גלם ותוצרים לפחות פעם ביום;

§ סילוק אבק ושטיפת כביש הגישה לעסק אחת לחודש לכל הפחות;

§ במקרה של תקלה במערכת סינון האבק תופסק לאלתר פעולת המתקן עד לתיקון התקלה;

§ העסק יפעל רק במידה ובמתקני אכסון המלט "סילו" מותקנת מערכת פילטרים.

ב. לשני המפעלים בוצעו במהלך השנים 2006-2010 דיגומי אוויר על ידי מעבדות מוסמכות, ועל פי חומר הראיות, שני המפעלים גם יחד, לפחות בחלק מהמדידות, חרגו מתקני האוויר המותרים.

ג. בשני המפעלים אירעו מספר דומה של מקרים בהם נגרם לכאורה לכלוך של רשות הרבים כתוצאה מהרבדת אבק ביציאות מהמפעל, ומקרה אחד של זרימת תשטיפי בטון ממפעל סולל בונה.

261. אמנם, עיון בטבלה ובחומר הראיות מלמד, כי אין זהות בין שני המפעלים בעניין של גרימת זיהום אוויר במקרים בהם לא בוצע דיגום אוויר: בעוד שבמפעל ישראלבטון הזיהום בא לידי ביטוי בעיקר על ידי פליטת אבק ממשאיות, הרי שבמפעל סולל בונה, הזיהום נגרם בעיקר כתוצאה מפליטות אבק מהסילוסים. אולם, בכך אין כדי לשנות המסקנה כי לפחות בחלק מהטענות והאישומים היתה קיימת אכיפה בררנית (במיוחד בהינתן העובדה שבהכרעת דין זו **כן** הורשע מפעל סולל בונה בזיהומים עקב תצפיות).

262. כמפורט לעיל, על פני הדברים, קיים שוויון בין המפעלים בנוגע להפרת תנאי רישיון העסק משנת 1995, זיהום אוויר שנמדד על ידי בדיקות ניטור אוויר, ולכלוך כניסת המפעל. על מנת לבחון האם הימנעות התביעה מנקיטת הליכים פליליים מול מפעל ישראלבטון היא אכיפה בררנית פסולה, יש לבחון

את המניעים העומדים בבסיס החלטה זו .

263. נטל כבד רובץ על ההגנה, על מנת להפריך את חזקת התקינות המנהלית ממנה נהנית הרשות השלטונית, ובכלל זה התביעה.

264. עיון בתשובתה של התביעה לטענת ההגנה, מספק תשובה **לכאורה** לשיקולים שעמדו בבסיס החלטתה להימנע מאכיפה פלילית נגד מפעל ישראלבטון, כמפורט בהרחבה לעיל.

265. התביעה אינה מתרצת את העדר האכיפה נגד ישראלבטון בשיקולי משאבים או בסדר עדיפויות באכיפה. התביעה אף לא טוענת כי מתוך טעות לא הועמד מפעל ישראלבטון לדין פלילי (ראו לעניין אי העמדת לדין מתוך טעות ע"פ 6328/12 **מדינת ישראל נ' פרץ** פורסם ביום 10.9.2013).

266. התביעה **כן** טוענת, כי העדר האכיפה הפלילית נגד מפעל ישראלבטון נעוץ במספר גורמים, אשר לטעמי **לא** ניתן לקבלם כשיקול דעת ענייני, כמפורט להלן:

§ טוענת התביעה: "מספר ההפרות הנזקפות לחובת הנאשמים יותר מכפול (12) ממספר ההפרות המיוחסות למפעל ישראלבטון (5) במהלך אותה תקופה (משנת 2006 ועד שנת 2010) ודי בכך כדי להצדיק את השונות בין המקרים".

איני בטוח כלל וכלל שיחס של תריסר עבירות מול "רק" חמש - משנה ממש; הרי יש כתב אישום "גדול" ויש "קטן". אולם, בכל מקרה - יחס זה אינו משקף את המציאות. ודוק: עיון בטבלת ההפרות האמורה, על בסיסה נטענה הטענה מצד התביעה - **אינו מביא בחשבון את תוצאות דיגומי האוויר של מפעל ישראלבטון משנת 2007. זאת, ככל הנראה, משום שבמועד הגשת התשובה, טרם נשמעה פרשת ההגנה, ולא נתקבלו המסמכים האמורים (אשר היו בחזקת התביעה והתקבלו אצל ההגנה רק לאחר הליך לפי סעיף 74 לחסד"פ). יחד עם זאת, בסיכומיה חזרה המאשימה על טיעוניה אלה, ולא הוסיפה או נימקה.**

§ עוד טענה התביעה, כי לא בוצעו דיגומי אוויר על ידי ישראלבטון, וזאת בשל מחלוקת עם מע"צ, ועל כן לא ניתן להאשימם בזיהום אוויר לפי חוק למניעת מפגעים. כך התביעה: "...לא ניתן היה לייחס לישראלבטון ברמה הנדרשת בפלילים עבירות של הפרת תנאים ברישיון העסק, של זיהום אוויר חזק או בלתי סביר ושל לכלוך רשות הרבים בחודשי הקיץ של שנת 2006, כשם שניתן היה לייחס אותם לסולל בונה ולנאשמים דכאן לגבי אותה תקופה".

טענה זו של התביעה אינה מביאה בחשבון, כלל וכלל, את דיגומי האוויר **שבוצעו גם בוצעו** על ידי מפעל

ישראלבטון, בעצמו (כנזכר בחוות דעת המומחה מטעם ההגנה). למותר לציין כי באותן הבדיקות נתגלו חריגות לא מעטות.

§ טענה התביעה, כי ישראלבטון לא הועמדה לדין פלילי בגין גרימת לכלוך בכניסה למפעל, משום שהאחרונים טענו בשימוע שנערך להם על ידי המשרד לאיכות הסביבה כי עיריית בני ברק, אשר הכביש נמצא באחריותה ובשטחה המוניציפאלי, סירבה לבקשתם לסלול את כביש הגישה (למרות הצעת ישראלבטון להשתתף בסלילת הכביש). בעניין זה הפנתה התביעה לשימוע (נ/4) ולשני מכתבים אותם צרפה כנספח לתגובתה.

עיון בנ/4 מעלה, כי אכן, נציג מפעל ישראלבטון ציין בשימוע כי העירייה סירבה לסלול כביש גישה למפעל, אולם עיקר הדיון נסוב סביב העובדה כי ישראלבטון בחרו שלא לערער על תנאי זה, **הגם שמנהל המחוז הודיע למנהל המפעל כי היה באפשרותו לערער על תנאי זה**. כמו כן, עוד עולה מהשימוע, כי המפעל עשה שימוש במלח על מנת לנקות את הכביש, אשר עלולים היו לזהם את מי התהום, ולכן הונחה על ידי המאשימה להשתמש בחומר אחר, מבוסס פולימרים.

עולה מהאמור, כי ניקוי הכביש לא היה באחריותה של העירייה, וישראלבטון נמנעה מלערער על תנאי זה - למרות שהיה באפשרותה לעשות כן.

למותר לציין עוד, כי המכתבים המצורפים לתגובה, החתומים בידי דורון דהן, מנהל הייצור בישראלבטון, לא הגושו לבית המשפט על פי כללי הראיות ועל כן, ממילא, משקלם כנוצה.

§ התביעה ביקשה מבית המשפט לדחות את ההכרעה בטענה האכיפה הבררנית לאחר פרשת ההגנה, כשאז יוגשו המסמכים בדבר בדיקות האוויר מאת ישראלבטון, אולם בסיכומיה שבה וחזרה על טיעוניה המקוריים, ללא שינוי.

267. לאור האמור לעיל, כאשר מדובר בשני מפעלי בטון סמוכים, אשר שניהם גרמו לכאורה לזיהום אוויר וללכלוך, מי יותר מי פחות (כאשר ה"פחות" אינו זניח או שולי), וכאשר התביעה היום נימקה אבחנה זו בעובדות שהתברר כי אינן נכונות, על פני הדברים, הרי שאין מנוס מלקבוע כי לפחות ביחס לעבירות מסוימות - לכלוך וזיהום אוויר נמדד (להבדיל מכזה שנצפה בעין) - פעלה הרשות באופן בלתי סביר, תוך שהעמידה לדין את סולל בונה, אך לא את ישראלבטון.

לחלופין, ולשם הזהירות בלבד, מתוך כבוד וזהירות כלפי הרשות המבצעת, אוסיף עוד, כי יתכן והמאשימה פעלה כראוי, ולא הפעילה אכיפה בררנית, אולם הנימוקים והטעמים שהובאו בפניי במשפט זה אינם יכולים לעמוד, מהטעם הפשוט שנתונים משנת 2007, בדבר הפרות של ישראלבטון, לא הביאו בחשבון בתשובתה של המדינה, כך שלא ניתן לומר עוד, כעמדת המדינה, כי הפרות סולל בונה היו כפולות משל ישראלבטון, וכי ישראלבטון לא ערכו כלל ניטורים, ועל כן אין בכלל "על מה" להאשימם.

268. שקלתי האם ניתן להסתפק באמצעי קיצוני פחות מביטול סעיפי האישום הרלוונטיים, שכן, לפחות על פני הדברים, לא מדובר בהתנהלות פסולה או שרירותית, ווודאי שלא מתוך מניעים זרים או פסולים.
269. כמפורט בהרחבה לעיל, בנימוקיה הסבירה התביעה כי חלק מהטעמים לאי העמדת מפעל ישראל בטון לדין פלילי נעוצים, בין היתר, בכך שהמפעל לא ביצע בדיקות לאיכות האוויר, וזאת שלא בטובתו. נימוק זה, כאמור - אינו מדויק עובדתית.
270. בנסיבות אלה, כאשר טעמיה של התביעה נסובים בעיקרם על הנחות עובדתיות שגויות, הגם שהיתה לתביעה הזדמנות במהלך הסיכומים לחזור ולטעון טענות נוספו, אולם היא בחרה להימנע מכך, אין - לטעמי - אפשרות לרפא את הפגם באמצעי אחר.
271. אם יטען הטוען, כי אין המדובר באכיפה בררנית, הואיל והמאשימה לא היתה מודעת לבדיקות שנערכו על ידי ישראל בטון בשנת 2007, נשיב לו כך:

א. העובדות ה"חדשות", בעניין הבדיקות שנערכו על ידי מפעל ישראל בטון, היו בידיעת המאשימה, שכן המדובר במסמכים שהגיעו לידי ההגנה במסגרת הליך לקבלת חומר חקירה.

ב. העובדה שהתביעה אינה מתייחסת בסיכומיה לעובדות אלה, אין בה כדי להצביע שלא היו בידיה בעת הרלוונטית. למצער, היה עליה לדעת עליהן ולהביא אותן במסגרת שיקול דעתה.

ג. לחלופין ובמצטבר: גם כאשר המאשימה נחשפה כבר לעובדות אלו במהלך פרשת ההגנה, שממילא יצאו תחת ידיה שלה, כאמור, גם אז - היא לא עשתה דבר וחצי דבר, לא לקחה ולו צעד אחד לאחור. המאשימה אף לא טענה, כ"קו שני", כי תקח בחשבון עובדות אלה לעת עונש, ולא הצהירה כי תלך כברת דרך מסוימת כלפי הנאשמים נוכח גילויים אלו, שהם בעוכריה, כאשר נבחן שיקול דעתה, בדיעבד. דבר לא עשתה.

272. הפגמים הם פגמים לא קלים, שמוותרים תחושת אי-צדק חריפה אצל הנאשמים, כאשר שכנם, מפעל ישראל בטון - לא הועמד לדין בגין עבירו אלו. כאשר התביעה לא התייחסה כלל לענין עובדות אלה, אף לא טענה כי (לכל היותר) יש לקחתם בחשבון בעת גזר הדין, אני סבור כי שומה על בית המשפט, גם כאשר ברור כי מדובר במחיקת של אך חלק מכתב האישום (קרי - אין המדובר במהלך גורף וקיצוני) - למחוק את סעיפים 12, 16 (למעט סעיף ד'), 19 (למעט סעיף י') ו- 20 לכתב האישום המתוקן, בשל הגנה מן הצדק.

273. סוף דבר איפוא, אני מורה כאמור ברישא להכרעת הדין, בשאלת זיכויים/הרשעתם של הנאשמים.

ניתנה היום, 3.10.2017

[1] חצץ.

[2] סילו הוא למעשה ממגורה, ככלל - בעת מבנה גילי צר (כצינור "עומד").

[3] שוחה או בור מלאכותי לאיסוף נוזלים דולפים.

[4] אם יתמה הקורא כיצד משווה ההגנה תנאים משנת 1995, ובאותה נשימה טוענת לכך שלא קיבלה אותם כדין, נשיב ונזכיר: ההגנה אכן הודתה, היום, בעצם קיומם של התנאים, אולם בכך לא היה כדי לפגוע בטענה שלא קיבלה אותם, אז, בזמן אמיתי, כדת וכדין.